

Edebiyat Bahçesi
Kültür, Sanat ve Edebiyat Dergisi
Sayı: 1
Eylül-Ekim-Kasım-Aralık 2008
Dört aylık yerel süreli yayın

Sahibi ve Genel Yayın Müdürü

Prof. Dr. Ali Güzelyüz
guzelyuz@gmail.com

Yazı İşleri Müdürü

Araş. Gör. Zekai Kardaş
zekaikardas@yahoo.com

Editör

Can Şen
cansen20@gmail.com

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Ali Güzelyüz
Prof. Dr. Halil Tokar
Prof. Dr. Mahmut Kaplan
Prof. Dr. Mustafa Çiçekler
Prof. Dr. Nurullah Çetin
Doç. Dr. Mehmet Atalay
Doç. Dr. Mehmet Yavuz
Araş. Gör. Zekai Kardaş
Araş. Gör. Kadir Turgut
Can Şen

Yazışma Adresi

Prof. Dr. Ali Güzelyüz
İ. Ü. Edebiyat Fakültesi
Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü
34459 Beyazıt-İstanbul

E-posta Adresi

edebiyatbahcesi@gmail.com

İnternet Adresi

http://www.edebiyatbahcesi.com

İÇİNDEKİLER

Sevinç Çokum'un "Alacaklı" Hikayesine Bir Bakış,
Deniz Türe, s. 2
Şiir: Hayatı Mukayese-1, Osman Yoluç, s. 8
Şiir: Sevgili, Hamza Filizfidanoğlu, s. 8
Şiir: Çektiklerim, Ali Kaybal, s. 8
Söyleşi: Prof. Dr. Nurullah Çetin'le Mehmet Akif'te
Kavmiyet-Milliyet Meselesi Üzerine, Emine
Türkdoğan, s. 9
İran Şiiri: Kurtuluş, M. Rıza Şefii Kedkeni, Çeviren:
Ali Güzelyüz, s. 18
Şiir: Nisan Korkusu, Rasim Demirtaş, s. 18
Şiir: Yaz Yalnızlığı, Fevzi Yetkin, s. 18
Şiir: Pervane Gibi, Nihat Kaçoğlu, s. 18
Bir Aşk Güldestesi: "Aşk İmiş Her Ne Var Alemde",
Serpil Akgül, s. 19
Şiir: Vereceğin Bir Tutam Umut, Zekai Eroğlu, s. 20
Şiir: Masal, Nimet Köse, s. 20
Şiir: Fırtınada Denizden Çıkan Toka, Ali Kılıç, s. 20
Şiir: Geldi Geçti, Ali Kaybal, s. 20
İnceleme: Popüler Tarihi Bir Romanın "Kimlik"i,
Atıf Akgün-Can Şen, s. 21
Makale: Peyami Safa-Tahir Kutsi Makal, Mehmet
Nuri Yardım, s. 41
İran Şiiri: Sarhoş ile Ayık, Pervin-i İtisami, Çeviren:
Prof. Dr. Mehmet Kanar, s. 48
Prof. Dr. Faruk Gençöz ile Söyleşi: "PSinema"
Yazıldığı Gibi Okunur, Melike N. Korkmaz, s. 49
Picasso'nun İlhamıyla Yazılan Şiirler-1: Savaş ve
Göz Yaşlarımız, Can Şen, s. 51
En Sıcak Başlangıç, Cansın İşçi, s. 52
İran Öyküsü: Rahile ve Atlasçiçekleri, Zoya Pirzad,
Çeviren: Prof. Dr. Ali Güzelyüz, s. 53
Savaşın Derin İzlerinin Tuvale Yansması: Guernica,
Erdal Süsem, s. 55
İran Şiiri: Şarkı, M. Rıza Şefi'i Kedkeni, Çeviren:
Emrah Dokuzlu, s. 58
Şiir: Umudun Ön Sözü, Eyüp Tosun, s. 58
Şiir: Göl Çiçekleri, Ozan Haşimi Oktar, s. 58
Suriye Edebiyatından Bir Öykü: Yitiğin Dönüşü,
İbrahim Harit, Çeviren: Dr. Halim Öznurhan, s. 59
İran Edebiyatından, Şeyh Sa'di-yi Şirazi, Çeviren:
Prof. Dr. Ali Güzelyüz, s. 63
Şiir: Savaş Çocukları, Vedat Zar, s. 64
Deneme: Kendimizle Olanı Bitirmeden Dünyaya
Savaş Karşısı Görünmekte Zorlanmıyoruz, Betül
Akgün, s. 65
Kölenin Sultan Hayali, Dr. Eyyüp Tanrıverdi, s. 67
Şiir: Hiç İşte Hiç Diye, Ayfer Feriha Nujen, s. 71
Şiir: -Akış-, Ferruh Alışır, s. 71
Şiir: Kıyı, Mustafa Atiker, s. 72
Seksen Yıllık Romanı Yeniden Okumak: Rövanşı
Kim Alacak?, Hasan Öztürk, s. 73
Şiir: Gül Kokan Dikenler, Burcu Akkanlı, s. 75
Yeni Bir Din Yeni Bir Peygamber, Kerem Kamil
Koç, s. 76
Şiir: Yaşadım Seni, Atilla Yaşın, s. 78
Şiir: Olmasa, Murat Apaydın, s. 78
Şiir: Azap Diyarları, Özer Şenödevici, s. 78
Şiir: Şiddet Adamın İçindeydi/La violence était dans
l'homme, Üzeyir Lokman Çaycı, Traduit du Turc par
Yakup Yurt, s. 79

SEVİNÇ ÇOKUM'UN "ALACAKLI" HİKÂYESİNE BİR BAKIŞ

Deniz TÜRE

deniz8296@mynet.com

ALACAKLI

Tahta iskelenin ayakları, suyun gidip gelişindeki bir şarkıya tutunup kalmıştı. Boş kayıklar, denizin orta yerine kümelenmiş martı beyazlıklarına öylece bakıyorlardı kıyıdan. Suyun yüzü, irili ufaklı balıklarla gümüşlenmişti. Çocuk, iskelenin ucuna doğru yürüdü. Islak tahtaların kayganlığından tedirgin olan Hüsnü Dede'nin seslenişini duymadı. Yaşlı adam, atkısını düzelterip oraya doğru yöneldi. Upuzun bir gemi, ağır ağır süzülüp kıvrıldı Boğaz'ı. Karadeniz rüzgârlarına verdi kendini. Hüsnü Dede o an uzak bir yerlerde kalmış, bir türlü sönmemiş bir ateşin orta yerine düşüverdi. Kıyıları seyreden, suyun mavisine yan gelmiş İngiliz gemilerini görür gibi oldu. Sıtmalanmışçasına titredi, ateşlendi, üşüdü. Olmadık zamanlarda bahar esintilerinin üstünü başını sarıverişini hatırladı. Ateş kesildiğinde, ölümler gömülürken, ellerinin karıncalanmasını, bir boşluk içinde düşüncelerinin tel tel kopup, belirsiz yerlere savrulmasını yeniden duydu. Çömeliş bir sigara yaktı. Çocuğun yüzü soğuktan soluklaşmıştı. Elini, suya daldırmağa çalışıyordu.

-Bu balıklar ölmüş mü dede?

-Yok, dedi adam. Sersemlemişler. Hani balık karaya vurdu derler ya...

Susup, karşı kıyıların durgunluğuna daldı.

- Anlatsana dede...

- Neyi evlâdım?

- Balıkları, gemileri, savaşı... Savaşı anlat.

- Kaç kere anlattım sana savaşı. Bıkmadın mı Bahadır oğlum?

Çocuğun dünyayı bir çırpıda kavramak isteyen parıltılı gözleri vardı.

- Yine de şu sözümü iyice belle oğul. Yaşanmadan öğrenilmez hiçbir şey. Ateşin ne olduğunu yanmakla anlar insan. Savaş bir başka iştir. Karşıdaki düşmandır. Ama, bir de insan var ki, almak için gelir dünyaya. Alacaklıdır. Borçlu saymaz kendini. Böylesi kötü... Aklın ermedi. Peki. Balıkları seyredelim..

Bahadır, öğrenmek istemenin, bilememenin karmaşık çizgilerine dolanıp kaldı.

- Her zaman yanında olayım istersen, değil mi evlât?

Çocuk, başım salladı. Sevindi Hüsnü Dede. Bu sevinçle birlikte bir başka özleyişe doğru kayıverdi yüreği. Tophane'deki ahşap evin, bir de dükkânının çağrısını işitti. Eskimişti, yapışmıştı o sokaklara. Yaşı sekseni çoktan aşmıştı. Dükkânın kepenklerini bir daha açmamak üzere kapatsa, bu eksilmeyi hiç kimsenin fark etmeyeceğini biliyordu. Belki de çoktan, tozuyla dumanıyla bir kayboluşa karışmıştı.

Dükkâna gelenler yılların alışkanlığını sürdürüyor olmalıydılar. Sabahın erkeninde kepenklerin açılışıyla başlayan uyanışa sevinen, geceleri, dükkânın üstündeki evin sarı solgun ışığına bakıp avunan biri yok muydu? Vardı belki.

Karısı Hatice Hanım'ı gözünün önüne getirmeğe çalıştı. Yirmi yıl olmuştu öleli. Sağlığında bir doktor yanında çalışıyordu. Akşamları, filesiyle, zembiliyle kapıdan girdi mi, ortalık ışıklanıverirdi. Hatice Hanım, pencerelerle konuşurdu kapılarla. Sokakta kim varsa... İnsan, kedi, köpek kuş... Yarım kilo kıyma, bir kilo kiraz. Döşemeler gıcırdardı o yürürken. Tencereler kaynardı, kedi miyavları, saksılarda küpe çiçekleri salınırdı. Bir hamam böceği mutfağa doğru ağır ağır yürürdü.

Ne zaman doğuyor, ne zaman büyüyor, ne zaman yaşlanıyordu çocuklar? Kızı Esma'nın çocukluğu Tophane sokaklarında, çok eski zamanlarda kalmıştı. Ya Hülya?

Esmâ Hanım, saçlarında bir kırmızı kurdele, solgun yüzünde bir sevinç, yanı başında uyuyan Hülya'yı daha dün seyretmiyor muydu? Sımsıkı kundaklanmıştı Hülya. Yaşama sevinciyle, birden şımarması diye belki. Yok. Kemikleri düzene girsin diye. Hayır. Tutsaklığı da bilsin diye. Ne zaman büyümüşü Hülya? Ne zaman doğmuştu Bahadır?

- Gitme dede, bizde kal!

Hüsnü Dede, onca yaşamışlığını, gideceği evlere sığdırabilir miydi? Esmâ'nın yanında otursa, bir ezilmişlik duyacağını sanıyordu. Damadı, emekli albay Rahmi Bey, gereksiz tartışmalara girişecekti onunla. Torununun yanına yerleşse, bir yaşlı dedeye nasıl davranılırsa, öyle davranacaklardı ona. Adam, sıkıcı bir düzen içinde, öksürüğünü, aksırığını tutacak, eve Hülya'nın kocası yüksek mimar Ender Bey'in arkadaşları geldiğinde kurulacak sofraya oturması bir sıkıntı yaratacak, belki de önceden Bahadıyla birlikte mutfakta yiyecekti yemeğini.

"Ben bir bakkalım ne de olsa. Eskiden çavuştum. Şimdi bakkalım. Ve çok yaşıyorum."

Ötede bir adam, suyun yüzünden kepçeyle balık topluyordu. Uzun, kara saçları, meşin ceketinin yakasına kirli ve yapışık bir görünümle iniyor, yüzünün yarısı saçlarıyla kapanıyordu eğilip doğruldukça..

- Balık, eğer oltaya takılırsa avlanmış demektir. Bu gördüğün balıklar, insanın tutsağı değil oğlum. Soğuk havaya, kar sularına yenilmişler.

Her bir işin kıymeti sabır ve emekle belli olur. Karaya vurmuş balığa el sürülmemeli derim Bahadır.

Meşin ceketli adam, su dolu bir kutuya aktardığı balıklarla balıkçı kulübesinin önüne gitti. Önceden yaktığı mangalın üstündeki kızgın boruyu bir kâğıtla tutup, yere attı. Ateşin kızıllığı donuklaşır oldu. Katlanmış bir gazeteyle ateşi canlandırmağa çalıştı.

- O dükkânda bilmem ki ne var? Ayrılamam bir türlü. Müşteri seyrek gelse de. "Aman, Hüsnü'den alma!" der konu komşu birbirine. "Fareler cirit oynuyor" der. Aldıkları pirinci, şekeri az sonra gelip kafama çalarlar. Bir gün eczaneden fare zehiri aldım. Acı yeşil renkte bir zehir... Ekmek parçalarının üstüne sürdüm bundan. Bütün çuvalların ağzını da sıkıca kapattım. Açıkta komadım hiçbir şeyi. Ertesi sabah, ekmek parçalarından bir kaçının eksilmiş olduğunu gördüm. Gece çok gürültü oldu, ölümleri böyle mi olur? Akşama yakın, bir de ne göreyim? Önümden ağır ağır bir fındık faresi geçiyor. Fare dediğin ok gibi geçer. Bu fare, topallar da üstelik. Arada bir durur, sırtını şişirip bir süre ayaklarındaki gücü yoklar. Kuyruğu kıvıldamaz, uzayakalmış öylece. Ha, bu zehiri yiyen faredir. Benim de bacaklarım tutmaz oldu kaskatı kesildim. Yarısı ölü, yarısı canlı bu hayvanın. Vah benim farem, ne yaptım sana? Ama biz savaşlarda, süngümüzü, düşmanın böğrüne saplarken... Su arar kendine hayvan. Yaşamak için. Gitti, bir delikten içeriye girdi. Gelip de boğazıma sarılmaz. Bu nasıl iştir oğul? Alacaklı olduğunu bilmez mi?..

Meşin ceketli adam, balıkları ayıklamadan ızgaranın üstüne dizdi. Hüsnü Dede'yle Bahadır yaklaşır, adamın arkasında durdular. Birden canlanıverdi balıklar. Bir süre çırpındılar ateşin etkisiyle. Kimileri fırlayıp yere düştü, toprağa çamura bulanıp debelenmesini sürdürdü. "Yaşadıklarını anladılar" diye düşündü Hüsnü Dede. "İnsan da, hayvan da ölümü bilmeden ölmeliler.." Dayanamadı.

- Hiç yüreğin sızlamaz mı? diye bağırdı. Neden ateşe canlı canlı bırakırsın onları?

Daha söylenecekti ama, meşin ceketli adam arkasına dönüverince susakaldı. Çocuk, ürperip dedesinin eline yapıştı.

Adamın yüzü, boynuna kadar bir yangınla kavrulmuşluğu, yaşamakla, ölüm arasındaki boşlukta sallanan duyguları anlatıyordu. Kirpiği kaşı yoktu. Burnunun belirsizliği, pembe, mor, beyaz, tüysüz ve çökük yanaklarının birdenbire boynuyla

birleşmesi, yüzünde bir şeylerin eridiğini gösteriyordu. Hafif bir gülümseme belirdi ağzının kenarlarında. Belki bir gülümseme değil, bir şaşkınlıktı bu. Şaşkınlık da değil. Acımasızlığın ifadesi. O da değil. Bir başka şeydi bu. Neydi? Yürüdüler..

-Dede..

-Sus!

- Dede, adamın yüzüne ne olmuş? Hüsnü Dede, parkın kuru kavruk ağaçlarına bakındı.

Adamı unutmaya çalıştı. Düşünmek istemedikçe düşündü. Saplandı kaldı o nokta

-Yanmış, dedi.

Geniş caddeden akıp giden arabalar, bir simitçinin çabucak uzaklaşması, apartman pencerelerindeki durgunluk, sonra hayat... Vazgeçilmeyen. Sonra Bahadır'ın eli. Sığınmış bir serçe kanadı. Güldü.

SEVİNÇ ÇOKUM

***

Hikâyemizi incelemeye başlamadan önce, hikâyenin konusunun üç temel unsura dayandığını söylemek istiyorum. Bunlar: hayatın devamlılığı, yaşlılık ve ateş. Bunlara hikâye içerisinde sık sık değineceğiz.

Yazarımız, hikâyenin giriş bölümünde birçok unsura ve betimlemelere yer vermiştir. Ve betimlediği öğelere farklı anlamlar yüklenecek şekilde cümleler kurmuştur. Tahta iskenenin ayaklarının, dalga seslerinin melodisine, şarkısına tutunması bunlardan birisi. Tahta iskelede bir insan, bir canlı varlık özelliği verilmiş burada. İnsan da öyledir bir yerde, insanın da hayatında sabit bir yeri vardır, pek değiştirmez onu, evidir, alışkanlığıdır. Dalgalar nasıl tahta iskenenin hayatındaki şarkı oluyorsa, insanoğlunun şarkısı da evi, ailesi ve çevresidir. “Kayıklar da denizin ortasında kümelenmiş, beyaz martılara bakıyordu.” Derken burada da kişileştirme kullanılmıştır. Kayıkları da iskele gibi insana benzetecek olursak eğer, insanoğlunun hayatın başlangıcından günümüze kadar ki süreç içerisinde hep birlikte olmayı, yalnız yaşamayı tercih etmediğini düşünebiliriz. Martı beyazlıkları derken burada saf ve temiz parıltılar demek istemiş olabilir yazarımız.

Sevinç Çokum hikâyenin sadece başında değil, bütün bölümlerinde renklerle bize resim çizecek, hikâyenin psikolojik yönlerini okura vermeyecektir. Bunu onun yazarlığı ve şairliği yanında ressam olmasına da bağlayabiliriz.. Çünkü yazarlığını ve ressamlığını bir arada kullanan bir sanatçımızdır kendisi.

Hikâyemize devam edecek olursak, bir dedenin torunuyla birlikte deniz kenarında gezmeleriyle ilgili bir giriş yapılmış yazar tarafından. Islak tahta, çocuğun dedesinin sesini duymaması ve Hüsnü Dede'nin atkısını takması... daha hikayenin başında buldukları yerin soğuk ve rüzgarlı olduğunu göstermekte bize.

“Hüsnü Dede” ve “yaşlı adam” söylemleri de burada dikkat çekici öğelerdir. Birisi (Hüsnü Dede) sevimliliği, dede- torun ilişkisini, sevgiyi ifade ederken diğeri, (yaşlı adam) hikâyenin de konusu olan zamanın geçmişliğini, hayatın sonluluğunu ifade eden anlamlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Biz hikâyeyi incelerken “yaşlı adam” sözünü çocuktan ayrıldığı kısımlarda, “Hüsnü Dede” ifadesini ise çocukla birlikte olduğu süreçte kullanacağız.

Geminin upuzun olmasına karşın boğazdan süzülüp kıvrılması tezat bir unsur olarak verilmesine karşın metne ve betimlemeye ayrı bir güzellik katmıştır.

Bu betimlemelerden sonra yazarımız geriye dönüş teknikleriyle hikâyeye ayrı bir canlılık katacaktır.

Geminin Karadeniz'e dönmesi burada dede ve torunun Sarıyer yahut Beykoz civarında bulduklarını tahmin ettirmektedir. Gemi giderken Hüsnü Dede'yi de yanında geçmişe götürmüştür. Bu paragrafta Hüsnü Dede'nin ateşlerle ilgili olan durumlarına hem soyut hem de somut açıdan değinildiğini göreceğiz.

Hüsnü Dede'nin geçmişte yaşadığı bu küçük olaylar sonradan kafasında canlanır. Hatırladığı İngiliz gemileri tahminen Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra o güzelim mavi sularımızı işgal etmeye gelen gemilerdir. Yazarımız sadece bu hikâyesinde değil, daha birçok yapıtında tarihle ilgili unsurlara yer vermiştir. Genellikle Kurtuluş Savaşı, Kırım ve Balkan olaylarına değinmiştir. Burada da yaşlı adamın hayatından bir kesit olan Osmanlı'nın son dönemlerinden bahsetmiştir yazarımız. "...İngiliz gemilerini görür gibi oldu" sözü bunu bize göstermekte. Bu geçmişe dönüşle birlikte Hüsnü Dede titredi, ateşlendi ve üşüdü. Bu bir yaşlılık ve kızgınlık göstergesiydi. Hayatın bitmesinden korkan bir şahısla karşı karşıya bırakmıştır yazar bizi. Ölümün yaklaştığını vücudun her yerindeki karıncalanma ile hisseder yaşlı adam. Ve sanki bir uykudan uyanır gibi tekrar bulunduğu zamana döner.

"Çömeliş bir sigara yaktı. Çocuğun yüzü soğuktan soluklaşmıştı. Elini suya daldırmağa çalışıyordu." Yazar burada öyle bir betimleme yapmış ki sanki orada olanları bir resim gibi çizerek okuyucunun bunu seyretmesini istemiştir.

Balıkların soğuktan uyuşması ve hareketsiz durması Hüsnü Dede'yi yeniden geçmişe götürüyor. Bu arada hikâyenin sonlarına doğru sersemlemiş balıklara tekrar rastlayacağız.

Çocuğun dedesine sürekli savaşa ait, balıklara ait sorular sorması bizde Hüsnü Dede'nin gazi olma ihtimalini uyandırıyor. Yine balıklarla bu kadar içli dışlı bir insan olması onun deniz insanı olmasının kanıtı gibidir. Ve yine çocuğun yaşının gereği sürekli sorular sorması; yaşlı adamın ona "Yaşamadan öğrenilmez hiçbir şey." demesi Hüsnü Dede'nin hayatını ne kadar dolu ve deneyimler içinde geçirdiğinin belirtisidir.

Burada hayatın deneyimlerle öğrenildiğini söylemekte Hüsnü Dede. Ateşi yanarsan, düşmanı savaşırsan anlarsın der. En önemlisi hikâyenin başlığı ilk defa burada geçmekte (Alacaklı). Yazar paragrafta insanoğlunun dünyada hep bir şeyleri alma isteğine ve hırsına değinmiştir.

"Borçlu saymaz kendini. Böylesi kötü..." Bu cümle ile birlikte yazarın hikâyenin bu kısmında insanları eleştirdiğini görmekteyiz. Borçluluktan bahsetmesi ise birinci ihtimal insanın ömrü, canı, zamanı olabilir; ikinci ihtimal olarak ibadet şartlarını yerine getirip getirmediği olabilir. Devamında çocuğun dedesini anlamaması üzerine yaşlı adam tekrar gerçek hayata yüzünü dönmüştür. Bunu da balıkları seyrederek yapmıştır. Çocuk ise bu durum sonunda dengesizlik içinde kalmıştır.

"- Her zaman yanında olayım istersin, değil mi evlât?" Bu cümle ve beraberinde gelen paragrafta yaşlı adam torununun onu yanında istemesi üzerine hissettiği sevinç duygusu ile tekrar geçmişe dönüş yapar. Yazar sürekli şimdi ve geçmiş arasındadır. Eski hayat ve o dönemde kullandığı eşyalar sanki Hüsnü Dede'yi çağırmakta. Artık onlardan çok uzak olduğunu bilmesine rağmen Hüsnü Dede de o ortama özlem duymaktadır. Yaşlı adam dükkânında olabilecek durumları tasvir etmekte. Geçmişe olan bir yâd, bir özlem var bu paragrafta her an. Eskiden dükkân sahiplerinin evi ya dükkânın hemen yanı başında ya da üst katında idi. Burada bulunan sarı solgun ışık ise yine cam fanustan çıkan, bir hayat belirtisi olan unsurdur. Işık, dükkân sahibinin eşinin temsilcisidir bir yerde. O yanıyorsa eş uyanıktır, akşam vakti dükkân sahibinin yemeği hazırdır. Bu paragraf bir bakıma sonraki paragrafın açıklayıcısı durumundadır.

"Karısı Hatice Hanım'..." Diye başlayan paragraf sanki Hüsnü Dede için bir gençlik, hayat ve zamana karşı bir direniş. Hüsnü Dede'nin eşi Fatma Hanım onun için hayatın anlamı. Işık kelimesi de bunun için kullanılmıştır. Işık hayatın sembolü, canlıların yaşam kaynağıdır. Bir yerde Fatma Hanım, Hüsnü Dede'nin güneşidir. Fatma Hanım ile tüm çevre hareketlenir demekte yazar. Böcekler yürür, kapı gıcırda, ev için gereksinimler söylenir... vb. Yalnızlığın yok oluşudur Fatma Hanım. Fakat onu

kaybetmekle yalnızlığın doğumu gerçekleşmiştir, küçük Bahadır da olamasa bu doğum Hüsnü Dede'nin bastığı hayat dallarının kırılışı olacaktı.

"Ne zaman doğuyor..." diye başlayan paragrafta yazarımız sorularla Hüsnü Dede'nin zamanın geçişine anlam verememesinin sebebini aramakta. Çocukları büyümüş, torunu olmuş, hatta torununun çocuğu Bahadır doğmuş. Hüsnü Dede zamanın bu kadar çabuk geçmesine bir anlam verememekte ve bunları kendisine sorarak cevabını aramaktadır. Ya da yazar okuyucuya cevabı buldurmak istemekte. Yine solgun yüz ile doğum sonrasındaki bitkinliğin bir küçük yürek ile sevince dönüştüğü dile getirilmiştir. Esmâ Hanım'ın saçlarındaki kırmızı kurdele ise halk inancına göre kadınların doğum sonrası albastı adlı hummaya tutulmaması için takılan toka cinsi bir bezdir. Bu paragrafta bebek sarıdır ve bebeğin sarılı olması üzerine yaşlı adam birçok yorum yapar. Bunlar: şımarıklık, kemiklerin düzene girmesi, tutsaklık. Bir kundağın bebekte ne tür etkiler yaratacağını dile getirmiştir yazar.

"- Gitme dede, bizde kal!" Cümlesi ve devamındaki paragrafta Hüsnü Dede'nin tek tutanağı torunu Bahadır'dır. Hüsnü Dede'ye göre onu yanında görmek isteyen tek kişidir Bahadır. Ya diğerleri? Kızı, oğlu, damadı nerede? Bu kişiler bir yerde günümüz insanının temsilcileridir. Burada yazarın, Hüsnü Dede'nin ağzından verdiği eleştiri şudur: Günümüz insanının, yaşlılara karşı pek saygı ve sevgi çerçevesi içerisinde kaldığı söylenemez. Yaşlıları kendilerine yakıştırmazlar, onları yemekte, sofralarında görmek istemezler. Bu benim annem veya bu benim babam demeye utanırlar. Bütün insanlık için olmasa da yine belli bir tabaka yanında bir büyüğü, atası olmasını istememektedir. Yaşlılar Hüsnü Dede gibi dışlanmakta ya da torunu ile birlikte yemeği yedirilip yatağa yatırılmakta, kimileri de sokağa atılmaktadır. Daha da hikâyenin dışına çıkacak olursak, toplumda huzur evlerinin nüfusunun artmakta olduğunu görürüz.

"Ben bir bakkalım ne de olsa. Eskiden çavuştum. Şimdi bakkalım. Ve çok yaşlıyım." Burada mütevilik var, yine burada albay Rahmi Bey ile mimar Ender Bey'e eleştiri var. "Okumakla adam olunmaz." Sözüne telmih var bir yerde. Hüsnü Dede her şeyiyle kendini kabullenmiş bir insan. Ben bakkalım, ben çavuşum, ben yaşlıyım demekte ve bundan da hiç gocunmamaktadır.

"Ötede bir adam..." Bu paragrafta yazar tekrar yaşanan ana döner. Burada hikâyemize yeni bir şahıs ekleniyor ve şahsın tasvirine bakılırsa kirlî ve yapışık bir yaka ile meşin ceket şahsa gizemli bir hava katıyor. Yüzünün yarısının saçlarıyla kapanması hikâyenin devamından okuyucuya ipucu vermekte, okuyucuyu meraklandırmaktadır.

Dede diğer bir paragrafta torununa sosyal mesaj vermeye devam etmekte. Aslında buradaki dede bir bakıma Sevinç Çokum, torun ise okuyucudur. Balıklara hikâyenin başında yer verilmişti ve yazar burada tekrar ele almış onları. Balıkların soğuktan halsiz kaldığını, yoksa yakalanmayacaklarını söyler Hüsnü Dede. Burada Bahadır'a söylemek istediği "Düşene sen de vurma." ya da "çaresiz balıklara dokunma, zaten onlar karşılık vermezler, kaçamazlar"dır. Aslında buradaki balık insanoğlu, soğuk hava zaman, durgun balık ise yaşlı çaresiz insandır. Hüsnü Dede "zaten bizi zaman yenik düşürmüş oğul, sen de vurup da bizi sudan çıkartma" der Bahadır'a, okura. Tekrar ateşe ve meşin ceketli şahsa değinilir. Ateşin körüklenmesinden bahsedip diğer paragrafta geçilmiştir.

"- O dükkânda bilmem ki ne var?..." Bu paragrafta yazarımız bakkal dükkânından bahsetmiş. Hüsnü Dede'nin ağzından geriye dönüş tekniği ile geçmişten bir esinti vermiş Sevinç Çokum. Bir fındık faresinin müşteriler yüzünden, özellikle vurgulanan yeşil renkte zehirle nasıl zehirlendiğini anlatmıştır Hüsnü Dede. Sorularla yine olaya farklılık katmış, okuyucuyu düşündürmek istemiş "Gece çok gürültü oldu, ölümleri böyle mi olur?"

Faredeki durgunluk ile kendisi arasında bağ kurar yaşlı adam. Nasıl fare durgunsa, ben de o şekildeyim diye düşünür. Fareyi zehirlemesi ona bir an için savaş yıllarını

anımsatır. Ve hayatın çok önemli şey olduğunu farenin alacaklı olduğu yaşamıyla dile getirir yazar. Fakat farenin hayatı için savaşmamasına şaşırmakta. Çünkü bundan kendine pay çıkaracak Hüsnü Dede, hayatın son basamaklarında gezinmesine rağmen; alacaklıyım diyerek hayatındaki ömür basamaklarına yeni basamaklar eklemek istemekte. Bu da zamana karşı çaresizliğin delilidir insanoğlunun.

“Meşin ceketli adam,...” Burada meşin ceket ile ortama bir kasvet katılmıştır. Mağlum şahsın hiç acımadan balıkları ızgaraya atması ve balıkların soğumaya çalışması Hüsnü Dede için bir yaşam belirtisidir. Yazara yahut Hüsnü Dede’ye göre tüm canlılar başta insanoğlu olmak üzere ölümü bilmeden ölmeli. Nasıl doğduğumuzdan haberimiz yoksa, öldüğümüzden de haberimiz olmamalı der. Ateş bu paragrafta tekrar ortaya çıktı ve durgun olan balıkları canlandırdı. Burada ateş yazar tarafından ölümün habercisi, Azrail’in temsilcisi olarak verilmiştir.

Yaşlı adam duruma müdahale etmek istese de, adamın yüzünü dönmesi hem dedeyi hem torunu korkutur. Burada sonuç birden verilmemiştir. Heyecan ve merak ögesi bir anda verilerek şahsın nasıl bir birey olduğu tahmin ettirilmeye çalışılmıştır.

“Adamın yüzü,...” Adamın yüzü ölüm kalım savaşının bir sonucu gibi verilmiş burada. Öyle bir tasvir edilmiş ki, insana “Ne oldum dememeli, ne olacağım demeli.” sözünü hatırlatmaktadır. Şahsın yüz hatları o kadar kaybolmuş ki adamın yüzündeki yanık sebebiyle artık tavırları da silinmiş, mimikleri belli olmamaktadır. İnsanlarla iletişimi kopmuş haldedir. “Neydi?” sorusu yine Hüsnü Dede’nin anlam veremediği ve kendi kafası içerisinde yahut yazarın okuyucusunda cevabını aradığı bir sorudur.

Ateş yazarımız için hikâyemizde büyük öneme sahiptir. Kimi zaman ızgaranın içinde, kimi zaman vücudumuzda, kimi zaman hayatımızın şekillenişinde. Burada yüzü yanmış adam ateşle birlikte hayatı şekillenmiş. Kendisine olanların bir nevi acısını balıklardan almakta. Yanmışlığın acısını, ölümün kokusunu onlarda duymakta. Hüsnü Dede’nin hikâyenin başında söylediği yaşamadan bilemezsin sözü hikâyenin bu kısmına kadar tekabül ettirilmiştir yazar tarafından. Pembe, mor, beyaz renkleri ise Sevinç Çokum’da bulunan, hayatı renklerle anlatma sanatından gelmektedir.

Hikâyenin son bölümünde ise çocuğun soruları Hüsnü Dede’nin hayalleri içerisinde kaybolup gidercesine verilmekte. Fakat Bahadır sorularıyla her defasında dedesini geçmişten alıp bulunulan ana getirmektedir. Bu da yaşlı adamın hayalleri arasında kaybolmasını engellemekte, okuyucuyu meraklandırmaktadır. Bu yazarın kullandığı güzel bir tekniktir.

Kuru kavruk ağaçlar yaşlı adamda eskilik, yaşlılık ve ateş unsurlarını canlandırır. Ne kadar unutmak istese de unutamaz; çünkü hepsi gerçektir.

“Geniş caddeden akıp...” Bu paragrafta hayatın dış dünyada hâlâ devam ettiğini ve vazgeçilmez unsur olduğunu dile getirmiş yazar. Hikâyenin sosyal mesajları dışında asıl vermek istediğine burada değinilmiştir.

Bahadır’ın elinin serçe kanadına benzetilmesi ise masumane, ürkek, temiz ve pırlıl pırlıl yeni, deneyimsiz bir el olmasındandır.

Hikâye, genel olarak durum hikâyesi olmasına karşın geri dönüşlerle ve küçük olaylarla olay hikâyesinden de nasibini almıştır. Hikâye modern bir şekilde yazılmıştır. Tamamıyla yazarın üslubunu yansıtmaktadır.

Hikâye içerisinde “l, r, m, n, ş” seslerinin yoğunluğu da dikkat çekmektedir.

Sevinç Çokum hikâyede asıl söylemek istediğini son cümlede söylemiştir. Bütün hikâye son paragrafta bulunan cümleler için ölümü değil; hayatı, yaşamı arzuluyor her insan gibi. Bu da modern hikâyenin tipik bir özelliğidir.

Yazar bu eserinde çok güçlü tasvirler yapmıştır. Bu da onun yazarlığının yanında ressamlığının da ön planda olduğunu göstermektedir.

Şiir:

HAYATI MUKAYESE -1

Osman YOLUÇ

osmanyoluc@gmail.com

“şair dost Can Şen’e”

“Biz şairler bir satırın gönlü olsun diye
kanatırız gönlünü onlarca hatıranın...”

sıyrıldım koskoca bir yalnızlıktan
terhis oldum annemin karnından
her nefeste sanki göğüs kafesim
darmadağın oldu yaşama sevdamdan

taşınıp durdu ordan oraya beden
aradım yaşamaya sağlam bir neden
gecenin hep gündüzden alacağı vardı
hayatınsa ölümden...

/nerden başlasam
hiç bitmeyecek gibi bir yolculuk
hayat dediğiniz şey zoruma giden
hüzün ve sevinç arası son konuk/

eksilerek çıktım kendimden
hep savaştı durdu ruh ile ten
her hatamın belki de tek gerekçesiydi
anlayamamam insanları yüzlerinden

geçti gitti onca şey aklımdan
ölmemektik tek gayem nefes almaktan
bir yanım hep delice bir sevdaydı
diğer yanımsa köpük köpük kan

/nerden başlasam
kopuyor ağır yaralı bir kabuk
anladım ki her şey değişiyor
ama insanlar daha çabuk.../

Şiir:

ÇEKTİKLERİM

Ali KAYBAL

Bilir misin sevdiğim çektığım bu çileyi
Senden uzakta kalmak nasıl gider ağrıma
Unuturum desem de sakın inanma bana
Her bakışın bir hançer gibi girer bağrıma.

Şiir:

SEVGİLİ!

Hamza FİLİZFİDANOĞLU

hamzaffo@hotmail.com

Sevgili!
Attın beni dipsiz kuyuya
Bahtsız Yusuf misali
Bıraktın gittin karanlıklarda
Alıp kanlı gömleğimi

Sevgili!
Leyla oldun girdin gönlüme
Mecnun oldum düştüm çöllere
Lütfedip bir damla su
Verivermez misin bu deliye

Sevgili!
Aşkınla hapsettin bu âcizi
Aşılmaz sanılan bir dağın ardına
Ferhat ki su getirdi dağı deldi
İste sereyim okyanusu ayağına

Sevgili!
Bir hattına feda tüm kalemler
Bir gülüşüne feda tüm ağıtlar
Bir bakışına feda tüm gözler
Bir gelişine feda tüm gidişler

Sevgili!
Kırdım kalemleri
Yaktım ağıtları
Çıkardım gözleri
Yeter gittiğin, gel artık

Kaybolan gün değil ki giden neşemdir benim
Güneş ufuktan gitsin bir hüznün çöker bana
Acılara gark olur derde gömülür tenim
Bir feryat yükselir de cevap bulmaz çağrıma.

Söyleşi:

**PROF. DR. NURULLAH ÇETİN'LE MEHMET ÂKİF'TE KAVMİYET-
MİLLİYET MESELESİ ÜZERİNE**

Emine TÜRKDOĞAN

Emine TÜRKDOĞAN: Sayın hocam, isterseniz günümüzde Türk milletini bölüp parçalamayı ve kabilelere dönüştürmeyi, böylelikle kolayca ülkemizi sömürülebilir hâle getirmeyi amaçlayan Batı kaynaklı bir fitne olan ve milletimiz için sunî anlamda sorun hâline getirilmeye çalışılan bu kavmiyet-milliyet meselesinin ne olduğunu açarak girelim konuşmaya.

Prof. Dr. Nurullah ÇETİN: Siz zaten meseleyi ortaya koydunuz. Çok basit bir gerçeğe başlayalım isterseniz. İnsanların bir biyolojik bir de sosyolojik kimlikleri vardır. Her insan, biyolojik olarak, gayr-i iradî ve gayr-i ihtiyarî olarak yani kendi isteği dışında belli bir ırka mensup olarak doğar.

Yani insanlar, kendi seçimleri olmaksızın tamamen Allah'ın bir belirlemesi sonucu Türk, Arap, Fars, Kürt, Alman, İngiliz vs olarak doğarlar. Bu, insanların kavmî ve biyolojik kimlikleridir. Bir de kişiler, içinde yer aldıkları milletin ortak özellik ve değerleriyle donanırlar. Bu da sosyolojik kimliktir ve bunun modern anlamdaki karşılığı, millî kişiliktir.

Şimdi Türkiye'de insanlar, biyolojik olarak ya Türk ya Kürt ya Arap ya Çerkez vs olarak doğuyorlar. Ancak Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne bağlı bir vatandaş oldukları, bu vatanı yaşadıkları için, bu ülkenin ve bu milletin ortak değerleriyle sosyalleşiyorlar ve kültürleniyorlar.

Yüzyıllar boyunca bu insanlar ortak değerlerde kaynaşarak sosyolojik anlamda bir millet olmuşlardır. Bu yönüyle Türk milletine mensupturlar; sosyal ve kültürel kimlikleriyle Türk'türler. Yani bu insanların toplamının adı "Türk milleti"dir. Bütün dünya bunu böyle bilir. Bütün dünya, Türkiye'de yaşayan insanları "Türk" diye nitelendirir.

Bu, etnik bir tanımlama değil, hukukî, kültürel ve sosyal bir tanımlamadır. İnsanların doğuştan getirdikleri biyolojik kimlikleri "verili kimlik", sonradan edindikleri sosyal ve kültürel kimlik de "kazanılmış kimlik"tir. İnsanlar, verili kimlikleriyle değil; kazanılmış kimlikleriyle tanımlanırlar ve ancak bunu dava edinebilirler.

Yani bir insan, Arap doğmuş olmakla bir üstünlük sahibi değildir ve biyolojik anlamdaki Araplığına dava edinemez, bu ırkçılık olur. Ancak Arap kültürünü edindikten ve kültürel anlamdaki Araplık değerleriyle donandıktan sonra bu millî kimliğini üstün ve değerli görebilir.

Şimdi meseleyi bizim için somutlaştıracak olursak, Türkiye'de yaşayan insanlar şu veya bu ırkî kökene mensup olabilirler, Allah tarafından şu veya bu etnik kökene sahip olabilirler. Bu ırkî, etnik kökene mensup olmaları onların ne suçu ve günahıdır ne de meziyeti.

Dolayısıyla bu kimlik, gündemde bir dava konusu olamaz. Ancak biz yüzyıllar boyunca biyolojik olarak da karışarak, ortak bir dil (Türkçe), ortak bir kültür ve medeniyet, ortak bir din, ortak bir vatan, ortak bir tarih, ortak bir hedef etrafında birleşip kaynaşarak toplumsal ve kültürel anlamda "Türk milleti" olduk ve bu anlamda Türkiye'de doğan, yaşayan ve bu ülke vatandaşı olan herkes Türk'tür.

Bu milletin adı "Türk milleti"dir. Dolayısıyla "Türk milleti" ifadesi, herkesi kucaklayan, kapsayıcı, kuşatıcı, birleştirici bir milliyet kimliğidir. Ama emperyalist Batının laflarına, propagandalarına kapılarak Kürtçülükten, Çerkezcilikten, Lazcılıktan vs

bahsedilirse o zaman ayrımcılık, bölücülük olur.

Zira mesela Kürtlük lafı Türkiye'deki herkesi kapsamaz, bilinen belli bir kesimi kapsar, dışındakileri reddeder. O zaman bunu dava edinmek ırkçılık, ayrımcılık, kavmiyetçilik olur. Ama Türklük, herkesi kapsar ve bu anlamdaki Türk milliyetçiliği, birleştirici ve yapıcı bir milliyetçiliktir.

Emine TÜRKDOĞAN: Bu bağlamda Âkif, milliyetçi mi yoksa kavmiyetçi mi oluyor?

Prof. Dr. Nurullah ÇETİN: Âkif, hiçbir zaman kavmiyetçi değildir. O reel stratejik siyaset planında Birinci Dünya Savaşı sonlarına kadar Arap, Arnavut, Türk vs Müslüman unsurların birlikteliğini savunan bir İslam birliği milliyetçisi, Mütareke ve işgal döneminden sonra ise yani Arap ve Arnavutların ayrılıp geriye elde Anadolu'nun kalmasından sonra da yine güncel siyaset stratejisi gereği Türk-İslam milliyetçisi olmuştur.

Zira o, yaptığımız tanımlar doğrultusunda biyolojik olarak, etnik köken olarak Arnavut'tur ama hiçbir zaman Arnavutçuluk yapmamıştır.

Yani biyolojik kimliğini öne çıkarıp, onu dava edinip ayrımcılık yapmamıştır, yapanları da lanetlemiştir. Türkiye'de Arnavut kimliği tanınsın, Arnavut dili resmî olsun eğitim dili olsun, filan dememiştir. Bunun yerine yukarıda vurguladığımız gibi sosyolojik, kültürel ve siyasi kimliği olan İslam ve Türk milliyetçiliği yapmıştır.

Türk milliyetini de İslam'dan ayrı düşünmemiştir. Mesela hemen elimizdeki *Safahat*'ı açalım ve 205. sayfasına bakalım:

"Hani milliyetin İslam idi... Kavmiyyet ne!
Sarılıp sımsıkı dursaydın a milliyetine.
Arnavutluk ne demek? Var mı Şeriatte yeri?
Küfr olur, başka değil, kavmini sürmek ileri!
Arab'ın Türk'e; Laz'ın Çerkes'e yahut Kürd'e;
Acem'in Çinliye rüchânı (üstünlüğü) mı varmış? Nerde!
Müslümanlıkta "anâsır" (unsurlar, kavimler)mı olurmuş? Ne gezer!
Fikr-i kavmiyyeti (Kavmiyetçilik düşüncesini) tel'in ediyor (lanetliyor) peygamber.
En büyük düşmanıdır rûh-ı Nebî (Hz. Muhammed'in ruhu) tefrikanın (ayrılığın);
Adı batsın onu İslam'a sokan kaltabanın!
Şu senin âkıbetin bin bu kadar yıl evvel,
Sana söylenmiş iken doğru mudur şimdi cedel (didişme)?

Artık ey millet-i merhûme (ölü millet), sabah oldu uyan!
Sana az geldi ezânlar, diye ötsün mü bu çan?
Ne Araplık, ne de Türklük kalacak aç gözünü!
Dinle peygamber-i zî-şânın (şanlı peygamber) ilâhî sözünü,
Türk Arap'sız yaşamaz. Kim ki "yaşar" der, delidir!
Arab'ın, Türk ise hem sağ gözü, hem sağ elidir.
Veriniz başbaşa; zira sonu hüsrân-ı mübîn (apaçık bir felaket)
Ne hükûmet kalıyor ortada, billahi ne din!
"Medeniyet!" size çoktan beridir dış biliyor;
Evvelâ parçalamak, sonra da yutmak diliyor.
Arnavutlar size ibret olacakken, hâlâ,
Ne bu şûrîde (karişik) siyâset, ne bu fâsit davâ?
Görmüyor gittiği yanlış yolu, zannım, çoğunuz...
Size rehberlik eden haydudu artık kovunuz!
Bunu benden duyunuz, ben ki evet, Arnavud'um...
Başka bir şey diyemem... İşte perişan yurdum!..."
Bu şiiri Âkif, 1913'te yayımlıyor. O vakit 1912 Balkan Savaşları sırasında Hıristiyan

unsurların elden çıkması durumu söz konusudur. Geriye Araplar ve diğer Müslüman unsurlar kalıyor Osmanlı Devleti bünyesinde.

Şair, İslamiyet'te kavmiyetin olmadığı gerçeğini dillendirirken; özellikle Batılıların telkinlerinin etkisinde kalarak Arnavutçuluk ve Arapçılık anlamında kavmiyetçilik yapan Arnavut ve Araplara; Türklüğü de kan bağına dayalı etnik bir kimlik olarak sınırlayanlara nasihat ediyor. Arnavutlar, Araplar ve Türkler arasındaki birlikteliği İslam milliyeti olarak kavramlaştırıyor. Yani milliyeti ümmet bağlamında değerlendiriyor.

İslam olan bu milliyet, kazanılmış kimliktir ve bunun davası yapılabilir. Yani Müslümanlık üstün bir dindir diyebilirsiniz. Ama bu milliyet içinde yer alan Arnavutluk, Araplık, Türklük, Kürtlük kimlikleri etnik, biyolojik anlamda verili kimliktir ve bunun üstünlük davası, bunlarla övünme ve diğerlerini aşağılama davası güdülemez.

Âkif yukarıda okuduğumuz şiirin sonunda kendisinin biyolojik kimlik olarak Arnavut olduğunu vurgulamasına rağmen, Arnavutçuluk, Arnavut ırkçılığı yapanlara karşı çıkıp onları eleştiriyor ve doğru yola çağırıyor.

“Kavmini ileri sürmek küfür yani, kâfirlik olur” diyor. Şimdi bu bağlamda Türklüğü, etnik ve biyolojik bir kimlik olarak üstünlük sayanlar ve diğer ırkları aşağılayanlar da kavmiyetçi ırkçıdır ve Âkif'e göre kâfirdir. Arnavutçuluğu, Arapçılığı, Kürtçülüğü yine aynı bağlamda ele alanlar ona göre kâfir oluyor.

Demek ki kan bağı ırkçılığına dayalı kavmiyetçilik İslam'da yoktur. Bu bir tefrika, ayrılık vesilesidir ve bu fikir, Müslümanlar arasına emperyalist Batılılar tarafından sokulmuştur. Âkif, bunu İslam'a sokanlara “kaltaban” yani namussuz diye hakaret ediyor ve bu kaltaban olan emperyalist Batıyı, adı batsın diyerek lanetliyor.

Etnik ırkçılık yapan Arapçılar, Türkçüler, Arnavutçular, Kürtçüler ya da başkaları aslında emperyalist Batının Müslümanları birbirine kırdırma oyununa gelen ve böylece İslam dünyasını sömürgeleştirme planında rol alan figüranlardan başka bir şey değildiler.

Arap, Türk kavgası sonunda ortada Arap da Türk de ya da başka Müslüman unsur da kalmayacak, enerjileri tükenecek; bu vasatta emperyalist Batı, kolayca üzerimize çullanacak ve bu topraklarda ezan sesini kesip, çan sesi çınlatacaktır.

Yani Batı, İslam dünyasında kavmiyetçiliği sadece ekonomik emperyalizm amacıyla değil; aynı zamanda kültürel emperyalizm amacıyla, Hıristiyanlığı yaymak ve hâkim kılmak amacıyla da yapmaktadır.

Bunun karşısında Müslüman unsurlar, ilkel kavmiyet davasını bırakıp Müslüman milleti hâlinde birlik olmanın gereğini yapmalıdır. Yoksa Âkif'in “medeniyet!” diye üzerine basa basa vurguladığı emperyalist sömürgeci Batı âlemi, bize çoktan beri dış bilemektedir.

Bu çoktan beriyi biz 1071'de Malazgirt Zaferi'yle Anadolu'nun Türk-İslam yurdu hâline gelmesini hazmedemeyen Batının, ondan sonra başlattığı Haçlı seferlerinden bu yana diye algılayabiliriz. Bize dış bileyen Haçlı Batının taktığı de yine Âkif'e göre basittir: “Evvela parçalamak, sonra da yutmak”. Yani böl, parçala, yut.

İslam dünyası içinde kavmiyetçilik fitnesini çıkaran emperyalist Batıyı Âkif, “size rehberlik eden haydut” diye nitelendiriyor ve Müslümanlara onu kovmalarını öğütüyor.

Nitekim daha sonra 1918'den itibaren ülkemizi fiilen işgal eden bu haydut işgalci Batı, tam bağımsız ve bağlantısız yaşama idealindeki Türk milletinin oluşturduğu direniş örgütü Kuva-yı Milliye'nin öncülüğünde destanî bir şahlanışı olan Millî Mücadele sonunda ülkemizden kovulmuştur ama bugünlerde dönüp dolaşıp tekrar gelmişler ve ülkemizi ekonomik olarak, kültürel olarak, enformatik olarak, siyasi olarak hemen hemen her bakımdan işgal etmeye, kuşatmaya çalışmaktadırlar.

Bu konuda da bir hayli mesafe almışlardır. Bunun için yaptıkları şey, o zamankiyle aynı. O zaman Araplar, Arnavutlar, Kürtler vs unsurların kavmiyetçilik damarlarını tahrik eden çalışmalar yapıyorlardı. Günümüz Türkiye'sinde de Kürtler ve başka unsurlar üzerinde aynı kavmiyetçilik etnik çalışmalarını hızlandırarak devam ettiriyorlar.

Emine TÜRKDOĞAN: Âkif, millî kimliği oluşturan başlıca hangi değerler üzerinde duruyor?

Prof. Dr. Nurullah ÇETİN: Âkif, özellikle II. Meşrutiyet döneminde Osmanlı Devleti'nin Batının siyasî, ekonomik, askerî, kültürel emperyalizmine en çok maruz kaldığı bir dönemde devletin ve milletin dağılıp parçalanma sürecine girdiği bir dönemde mücadele meydanına atılmış duyarlı bir Müslüman Türk aydınıdır.

Osmanlı Devleti'nden Hıristiyan unsurların ayrılışlarından ziyade, ayrılma süreci içinde Müslüman Türk milletine, Balkanlarda yaşayan evlâd-ı fatihan olan Müslüman Türklere yaptıkları işkencelerden, baskılardan, katliamlardan içi yanmıştır, bunun üzüntüsünü yansıtmıştır.

Ayrıca yine Batı emperyalizminin propagandalarına kanarak ayrılma sürecine giren Müslüman unsurları uyarmaya çalışmış ama muvaffak olamamıştır. Bunun üzerine özellikle Millî Mücadele sıralarında bu mücadeleye fiilen de katılarak bütün enerjisini Müslüman-Türk varlığı üzerinde yoğunlaştırmıştır.

Âkif, "Benim nezdimde iki şey mukaddestir: Din ve dil" demiştir. Bu cümlede iki temel değer ön plana çıkarılıyor: "Din" in temsilciliğinde İslamî değerler, "dil" in temsilciliğinde de millî değerler. Türk milletini millet yapan iki temel değer de İslam ve Türkçedir. Diğer millî değerler bunlardan kaynaklanan alt değerlerdir. Değer üreten iki kaynak, din ve dildir.

Dil, bizi birbirleriyle anlaşabilen, uyumlu, toplumsal irtibatı kurmamızı sağlayan temel iletişim aracıdır. Bu dünyada var olabilmemizi mümkün kılan toplumsal dayanışmanın yanı sıra bilinçli millet olmanın temel harcı, Türkçedir. O hâlde Türkiye'de yaşayan herkes, ırkî kökenine bakmadan Türkçenin etrafında sosyolojik bir vakia olarak Türk milleti olur.

Türkçe, bu dille iletişim kuran, tarihsel kültür mirasını bu dille taşımış olan insanları teknik anlamda millet yaparken, İslam da manevî harç olarak kültürel, zihni, manevî, ruhanî, ilahî bağlamda millet yapar.

Kendimizle, varlıkla, milletimizle, Allah'la olan en sağlıklı iletişimimizi manevî anlamda, soyut değerler planında İslam'la yani dinle sağlarız, bu iletişim kalıplarımızı, tarzımızı da dille yani Türkçeyle somutlaştırırız.

Bundan ötürü yüzyıllarca üretilmiş olgunlaştırdığımız ve evrensel nitelikli bir büyük medeniyet olarak ürettiğimiz Türk-İslam kültür mirasımız, Türkçede kodlanmıştır ve yine bu değerler manzumesi, Türkçeyle nesilden nesle aktarılacaktır.

Onun için Âkif'in bir büyük duyarlılıkla dile getirdiği din ve dil hassasiyeti, bugün için de geçerliliğini, güncelliğini koruyacaktır.

Emine TÜRKDOĞAN: Yani Türkçeye olan hassasiyeti onun Türk-İslam milliyetçisi olmasının bir başka ölçütü olarak görülebilir mi?

Prof. Dr. Nurullah ÇETİN: Âkif, tabii Türkçeye önem veren bir Türk şairi ve düşünürü. Bakın *Safahat*'in 244. sayfasında Türkçenin bozulması, zayıflatılması, değiştirilmesi ile ilgili olarak ne diyor:

"Tasarrufâtını aynen alırsak İngiliz'in,
Fransız'ın; ne olur hâli, sonra, şivemizin?
Lisanın (dilin) olmalıdır bir vakar-ı millîsi (millî bir ağırbaşlılığı),
O olmadıkça müyesser değil teâlîsi (yükselmesi, gelişmesi mümkün değil).
-Biraz muhâfazakârenedir ya şimdi bu da..
-Evet muhâfazakârim.. Bilir misin, bu moda
Taammüm etmeye (yaygınlaşmaya) başlarsa...
-Başlasın! Ne olur?
-İler tutar yeri kalmaz; lisanımız bozulur."

Görüldüğü gibi Âkif, Türkçe üzerine titremektedir. Türkçemizin batı dilleri etkisindeki bozulması meselesi bugün de devam ediyor.

Emine TÜRKDOĞAN: Söz buraya gelmişken tam bu noktada şunu sormak istiyorum. Bugün bazı siyasîler ve onların paralelinde olan aydınlar, Türkçeden

başka bazı dilleri resmî dil ve eğitim dili yapmak için âdeta seferber olmuş durumdadırlar. Bu mesele, Âkif'in görüşü ve yaklaşımıyla nasıl ele alınabilir?

Prof. Dr. Nurullah ÇETİN: Günümüzde Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne giriş süreci, Batılı şer odakları tarafından millî yapımızın parçalanması için bir vesile kabul edilmekte ve şeytanca planlarla bize demokrasi, insan hakları, kültürel haklar, hak ve özgürlükler, bir arada yaşama gibi aslında soyut anlamda güzel olan bu evrensel kavramları emperyalist amaçlarla eğip bükerek, çarpıtarak içerdeki yerli işbirlikçilere servis etmektedirler.

Avrupa, bizi birliğine alacak filan değildir. Önce bunu belirtelim. Avrupa Birliği bize sizi alacağız da demiyor, almayacağız da. Ya ne diyor? Alacağız ama şunu şunu yaparsanız. Şu ödevi de yapın, bunu da yapın, sonra bakacağız diyorlar. Bu bağlamdaki dayatmaları nedir? Etnik, mezhepsel ve coğrafi ayrışmaları hızlandırmak, farklılıkları kutsallaştırmak, ayrılık noktalarını derinleştirmek.

İngiltere, Fransa, Almanya gibi adı olan millî devletler önceleri Frank, Angl, Sakson, German, Kelt, Got, Latin gibi kabileler hâlinde idi. Sonra bunlar İngilizce, Almanca, Fransızca gibi ortak dillerde birleşerek İngiliz, Alman, Fransız milleti oldular.

Şimdi de milletler üstü bir yapı olan Avrupa Birliği oldular. Yani onlar kendileri kabileden millete, milletten milletler birliğine doğru bütünleşerek, büyüyerek tarihî yolculuklarına devam ederken, bize dayattıkları şey nedir? Türk millî yapınızı parçalayın, kabile devletçikleri hâline dönün.

Bunun için de etnik anlamda Kürt, Çerkez, Laz gibi milletçikler üretmeye, dinî anlamda Alevileri ayrı bir topluluk ve din olarak legalize etmeye çalışıyorlar. Avrupa Birliği fonları, Soros fonları, Ermeni diasporası paraları, bilmem ne paralarına ve desteklerine bakarsanız hep etnik, dinî, coğrafi farklılıkları gündeme getiren, bunları keskinleştiren ve ayrıştıran projelere para aktarıyorlar.

İstiyorlar ki yüzyıllar boyunca hem biyolojik, hem kültürel, hem de sosyolojik anlamda kaynaşmış ve Türk milleti dediğimiz ortak toplumsal millî yapıyı oluşturmuş bu insanlar, birbirinin dilinden, hâlinde anlamaz küçük küçük kabilelere, kavimlere ayrışsın. Böylece emperyalist Batı, bizi kolayca sömürgeleştirebilsin ve Sevr paçavrasını ihya edebilsin.

Hem unutmayalım ki Amerika, Büyük Ortadoğu Projesiyle bu coğrafyada Doğu Roma İmparatorluğunu ihya etmek istiyor. Bu da ancak İslam dünyasındaki millî, üniter devlet yapılarının çözülüp kabilelere ayrışması ve küçülmesiyle mümkün olur.

Batı, intikamcıdır ve unutmaz. 1453'te Türklerin İstanbul'u fethedip Doğu Roma İmparatorluğu olan Bizans'ı lağvetmesini hazmedememiştir. Ondan sonra bize dönük çalışmalarında önce büyük Türk-İslam birliği olan Osmanlıyı parçalamış, şimdi de Türkiye'yi parçalamak istemektedir.

Emine TÜRKDOĞAN: Peki bu meseleye Âkif nasıl yaklaşmıştır?

Prof. Dr. Nurullah ÇETİN: Bu anlattığım sorunlar yoğunluklu olarak Tanzimat'tan sonra gündemdedir ve Âkif'in döneminde de hız kazanmıştır. Şimdi Türkiye, Âkif'in zamanına geri dönmüştür. Âkif, Batıdan gelen bu ayrıştırmacı, bölücü, parçalayıcı emperyalist çalışmalara karşı Müslüman unsurları İslam birliği etrafında kenetlenmeye davet etmiş, sonra da Anadolu'da yaşayan Müslümanları Türk-İslam düşüncesi etrafında birleşmeye ve "Türk milleti" dediğimiz millî yapıyı koruyup geliştirmeye çalışmıştır.

Emine TÜRKDOĞAN: Yani etnik aidiyetlere vurgu yapan kavmiyetçiliği reddetmiş, bunun yerine sosyolojik bütünlük olan modern anlamdaki millet yapısını önemsemiştir?

Prof. Dr. Nurullah ÇETİN: Evet. Âkif, kompleksleri, saplantısı, ilkel kavmiyetçiliği olmayan, geniş düşünen, akıllı, bilgili ve bilinçli bir Türk aydınıdır. Âkif, biyolojik

anlamda, etnik anlamda Arnavut'tur ama kendini sosyolojik ve kültürel anlamda Türk kabul eder ve bu bağlamda Türk millet birliğine mensubiyetten gocunmak bir yana tam tersine bununla övünür, hatta zaman zaman biyolojik anlamdaki Türk ırkını da över. Bunu şunun için söylüyorum.

Bugün Kürt ya da başka ırkî kökenden gelen bir kısım Müslüman Türkler, batılıların etnikçilik projelerinin tuzağına düşerek kendilerine Türk demiyorlar, dememek için bin türlü takla atıyorlar. Bunun yerine Kürd'üm, şuyum buyum ya da Türkiyeliyim diyorlar.

Mesela bazıları da “Türk toplumu” yerine “Türkiye toplumu”, “Türk edebiyatı” yerine “Türkiye edebiyatı” filan diyorlar. Böyle demekle, “Türkiye’de Türk milleti adında kaynaşmış bir millet birliği yoktur, bunun yerine birbirinden farklı milletler vardır.

Türkiye, kozmopolit anlamda kavimler karmaşasıdır. Bu birbirinden farklı olan kavimlerin ayrı resmî dili olmalı, ayrı eğitim dili olmalı, ayrı kültürü, ayrı edebiyatı olmalı” diyorlar, ya da böyle demeye getiriyorlar.

Milleti bu şekilde modern entelektüel laflarla bölüp ayrıştırdıktan sonra tekrar entelektüel gevezeliklerle “Hadi barış içinde yaşayalım, bir arada yaşama kültürü geliştirelim, demokrasi yapalım, birbirimizin kültürüne, diline saygı duyalım, farklılıklarımız zenginliktir” gibi ayrışmayı, bölücülüğü normalleştirici, meşrulaştırıcı, tolere edici laflar ediyorlar. Böyle demeleri tam da Batının “böl, parçala, yut” projesine uygun bir söylemdir.

Bu durum, Âkif zamanında da vardı. O zaman da Batı, ürettiği nasyonalist projeyi bize dayatarak Osmanlı millet yapısı içinde Arapçılık, Arnavutçuluk, Kürtçülük vs hareketlerini doğurmuş ve desteklemiştir. Bu arada Türklüğü etnik, biyolojik bir kavim olarak algılayan ve bununla sınırlandıran bazı insanlar da diğerlerinin yaptığı gibi Türk ırkçılığı yapıyordu. Ama bunlar çok azdı.

Büyük çoğunluk -buna Ziya Gökalp de dahildir- kucaklayıcı, kapsayıcı Türk milliyetçiliği taraftarıydı. Bu durum nedense hep göz ardı edilir. Mesele çarpıtılarak karanlık aydın ve siyasetçiler tarafından Arnavutçuluk, Kürtçülük bilmem necilik demokratik hak, Türk milliyetçiliği de ırkçılık olarak lanse edilir ve halka öyle takdim edilir.

Âkif, bu anlamdaki etnik ırkçılığa şiddetle karşı çıkarak, bütün bu farklı etnik kökenden gelen insanların Müslüman Türk birliği içinde kaynaşmış bir millet olmalarını istiyordu. Bu, sorumlu bir aydın tavrıdır.

Mesela hemen bu konuyla ilgili olarak elimde olan *Safahat*'ın 178., 179. sayfalarından bazı beyitler okuyayım:

“Türlü adlarla çıkan nâmütenâhî (sayısız) gazete,
Ayrılık tohumunu bol bol atıyor memlekete.

....

Fikr-i kavmiyyeti (kavmiyetçilik düşüncesini) şeytan mı sokan zihnimize?

Birbirinden müteferrik (farklı) bu kadar akvâmı (kavimleri),

Aynı milliyetin altında tutan İslam'ı,

Temelinden yıkacak zelzele, kavmiyettir.

Bunu bir lahza (an) unutmak ebedî haybettir (sonsuz bir mahrumiyet ve kayıp)...

Arnavutlukla, Araplıkla bu millet yürümez...

Son siyasetse bu! Hiç böyle siyaset yürümez!

Sizi bir aile efrâdı (fertleri) yaratmış Yaradan;

Kaldırın ayrılık esbâbını (sebeplerini) artık aradan.

Siz bu davâda iken yoksa iyâzen-billâh (Allah korusun),

Ecnebîler (Batılılar) olacak sahibi mülkün (vatanın) nâgâh (ansızın).

Diye dursun atalar: “Kal’a (Kale) içinden alınır.”

Yok ki hiçbir işiten... Millet-i merhûme (ölü millet) sağır!

Bir değil mahvedilen devlet-i İslamiyye (İslam Devleti)...

Girdiler aynı siyâsetle bütün makbereye (kabir).

Girmeden tefrika (ayrılık) bir millete, düşman giremez;
Toplu vurdukça yürekler, onu top sindiremez.
Bırakın eski hükûmetleri meydandakiler
Yetişir, şöyle bakıp ibret alan varsa eğer.
İşte Fas, işte Tunus, işte Cezayir, gitti!
İşte İran'ı da taksim ediyorlar şimdi.
Bu da gâyetle tabii, koşanıdır meydan;
Yaşamak hakkını kuvvetliye vermiş Yaradan.
Müslüman, fırka belâsıyla zebûn (güçsüzleşmiş) bir kavmi,
Medenî Avrupa üç lokma edip yutmaz mı?
Ey cemâat, yeter Allah için olsun, uyanın!...
Sesi pek müthiş öter sonra kulaklarda çanın!..."

Emine TÜRKDOĞAN: Bu okuduğunuz parçada hakikaten günümüz Türk milletinin karşı karşıya kaldığı bütün sorunlar var. Çok ilginç.

Prof. Dr. Nurullah ÇETİN: II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e kadar olan dönem, Batı emperyalizmine çok açık bir dönemdir. Özellikle 1950'lerden sonra tekrar adım adım Batı emperyalizmine açık bir sürece girdik ve bugün bu süreç zirvededir.

Günümüzü Âkif'in yukarıdaki mısraları ışığında çok rahatlıkla okuyabiliriz. O zaman çeşitli adlarla çıkan birçok gazete, memlekete ayrılık tohumlarını bol bol atıyorlardı. Şimdi de birçok gazete ve televizyon her gün özgürlükler, haklar, kültürel haklar, insan hakları, demokrasi falan filan adına Kürtçülük, Ermenicilik, Alevicilik, şuculuk buculuk yapıyorlar.

Türk milletinin etnik ve dinî aidiyetlerini sürekli kaşıyarak, gündemde tutarak ayrıştırma projesi uygulanıyor. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin üniter yapısını parçalamak, bu ülkede birbirinden farklı, birbirinin dilini anlamaz birçok milletçik yaratmak için çalışıp duran bu gazetecilerin Avrupa Birliği'nden, Soros vakıflarından, şuradan buradan paralar aldıkları yazılıp çizilmektedir.

Türkler, şu kadar Ermeni kesti, bu kadar Kürt öldürdü diyenler, yine batılı efendileri tarafından büyük para ve şöhret ödülüne layık görülmektedir.

Emine TÜRKDOĞAN: Enteresandır Âkif, kavmiyetçiliğin kötülüğü üzerinde çok duruyor.

Prof. Dr. Nurullah ÇETİN: Tabii şimdi bakarsanız, o zamanla şimdinin aynı olduğunu görürsünüz. Mesela yukarda:

"Arnavutlukla, Araplıkla bu millet yürümez...
Son siyasetse bu! Hiç böyle siyaset yürümez!"

Diye bir beyit vardı. Burada ne demek istiyor Âkif? O zaman Arnavutlar, Araplar, Osmanlı Devleti'nden ayrılıp ayrı bir millet ve devlet olmak istiyordu. Kendisi Arnavut olduğu hâlde Âkif, buna şiddetle karşı çıkıyor ve bunun Batı kaynaklı bir ayrılıkçılık projesi olduğunu biliyor ve bu etnikçilik siyasetinin yürümeyeceğini söylüyor.

Bugün de Türk millî birliğinden ayrılıp etnik kökenlerine göre ayrı milletler üretmeye çalışanlar var. Maalesef bu etnikçilik, Müslümanlar arasında da yaygınlaşmış. Demek Âkif'i iyi okumaları, çok çok düşünerek okumaları ve anlamları lazım.

Emine TÜRKDOĞAN: Tabii bu Arnavutçuluk, Arapçılık, Kürtçülük gibi etnikçi ayrımcı kesimlerin çabalarının kendilerine değil; emperyalist Batıya yarayacağını özellikle vurguluyor değil mi Âkif?

Prof. Dr. Nurullah ÇETİN: Tabii yine yukarıda okuduğumuz beyitlerde Âkif, bu dediğiniz meseleye parmak basıyor. Diyor ki, siz bu etnik ayrılıkçılık davası güderken ecnebiler yani emperyalist Batılılar aniden mülkün yani vatanın sahibi olacaklar. Dediği olmuş. O zaman ayrılan Araplar İngiltere'nin, Fransa'nın, Amerika'nın sömürgesi olmuş.

Bu sömürge bugün de devam ediyor. Mesela bugün Amerika Irak'ı işgal etti orayı sömürüyor ve bu sömürüyü devam ettirebilmek için etnik ayrılıkçılık oyununa da devam ediyor. Irak'ta Sünniler, Şiiler, Kürtler, Türkler arasında ayrılık ve düşmanlık noktalarını derinleştirmeye, bunlardan birini diğerine kışkırtmaya devam ediyor.

Mesela Irak'taki mazlum ve mağdur Türkmenler, Talabani ve Barzani eşkıyaları tarafından katliama uğratılmaktadırlar. Bugün Türkiye'de de ecnebler yani Avrupa Birliği ve Amerika, ha bire Kürtçülük, şuculuk buculuk damarlarını, PKK'yı kışkırtıp durmakta, onların hamisi kesilmekte, onları ayırıştırarak ayrı birer milletçik yapma çalışmaları yürütmektedir.

Buna karşı kökeni ne olursa olsun; ister Kürt ister Çerkez ister başka bir şey, emperyalist Batının oyunlarını bozabilmek için etnik kökenlerini ön plana çıkarmak yerine Türk milletine mensup olduklarını, Türk olduklarını, bundan gocunacak bir şeylerinin bulunmadığını, birlik ve bütünlük yapısını bozacak ayrılık noktalarından kaçınıp dili bir, dini bir, vatani bir, bayrağı bir, devleti bir, hedefi bir uyumlu, kaynaşmış bir Türk milleti yapısı içinde kalacaklarını söylemelidirler.

Türkiyelilik edebiyatıyla, Kürtçecilik davasıyla bu iş yürümez. Âkif'in dediği gibi hiç böyle siyaset yürümez. Emperyalist Batı, Kürd'ün, şunun bunun kara kaşına kara gözüne hayran değildir. O, kendi menfaatini sever. Sömürmek için kullanabileceği herkesi kullanır, sonra atar. Müslüman, Müslümanla kardeşliğini gavurun hatırına bozmamalıdır.

Emperyalist Batının İslam coğrafyasına ilişkin politikaları her zaman "böl, parçala, yut" olmuştur, yani asıl amacı İslam dünyasının yer altı ve yer üstü zenginliklerini sömürmektir. Âkif bu durumu yukarda okuduğum bir mısradan "Medenî Avrupa üç lokma edip yutmaz mı?" şeklinde ifade etmişti. Tabii Avrupa ikidir.

Bir müspet bir de menfi Avrupa var. Biz Avrupa'nın İslam dünyasına yönelik emperyalist siyasetinden yani menfi Avrupa'dan bahsediyoruz. Yoksa ilim, sanat, maarif, erdem gibi müspet değerlere sahip Avrupa'yı Âkif de sever.

Emine TÜRKDOĞAN: Âkif tabii bu arada Türklüğü millî bir kimlik olarak benimsemiş bir şairdir değil mi?

Prof. Dr. Nurullah ÇETİN: Elbette. Âkif, Müslümanlığın dışında bir Türklük düşünmez. Müslümanları kapsayan bir Türk millî kimliğini benimsemiştir. Hele özellikle Birinci Dünya Savaşı'ndan itibaren artık Türk millî kimliğini daha fazla öne çıkarır. Mesela Birinci Dünya Savaşı sıralarında yazılan *Altıncı Kitap Asım*'da şunları söyler:

"Yurdu baştanbaşa viraneye dönmüş Türk'ün" (s.379)

"Sıtmadan boynu bükülmüş de o dimdik Türk'ün" (s.380)

"Hocazâdem, ne sülükmüş o meğer, vay canına!

Diş bilermiş senelerden beri Türk'ün kanına." (s.390)

Buradaki "Türk'ün yurdu" dediği o zamanki Osmanlı vatanıdır ve burada etnik, biyolojik olarak farklı Müslüman unsurlar yaşamaktadır. Ama Âkif bunların hepsine "Türk" diyor yani sosyolojik ve kültürel anlamdaki üst kimliklerini "Türk" olarak belirliyor.

Hatta Âkif, zaman zaman biyolojik anlamdaki Türk ırkını da yüceltiyor. "Türk" adını ağzına almaktan korkan, "Türk" derlerse ırkçılık yapmış olacağını filan zanneden bugünkü gariban "Türkiyeliler!" in ağzının açık kalacağı laflar da ediyor. Mesela şöyle diyor Türk ırkı için:

"Değişik sanki o arslan gibi ırkın torunu!

Bense İslam'ın o gürbüz, o civan unsurunu,

Kocamaz derdim, asırlarca, sorulsaydı eğer!..."(s.381)

(...)

Sözü sağlam, özü sağlam, adam ol, ırkına çek." (s.509)

(...)

“Kahraman ırkıma bir gül.. Ne bu şiddet bu celâl?”

“Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlal;” (“İstiklal Marşı”)

Mehmet Âkif, Millî Mücadele yıllarında yazdığı “Ordunun Duası” şiirinde Türklüğü o kadar benimsemiştir ki bakın ne diyor:

“Türk eriyiz, silsilemiz kahraman...

Müslümanız, Hakk’a tapan Müslüman.” (s.554)

Bunları şunun için gösteriyorum. Bugün maalesef Mehmet Âkif’in izinden gittiğini söyleyen bazı kişiler, kendileri Türk oldukları hâlde Türklüklerini gizler gibi bir hâlleri var. “Türk’üm” demeye dilleri varmıyor. Tam bir zavallılar güruhu hâlinde kabile ırkçılarının oyuncağı olmuş durumdadırlar.

O kadar acınacak hâldeler ki en masumane bir şey olan Türklükten bahsetmeyi ırkçılık olarak görürken, başka etnik köken ırkçılarının kavmiyetçi davalarını özgürlük, kültürel hak, insan hakkı, demokrasi filan diye o işlerin öncülüğüne soyunuyorlar.

Emperyalist Batının projelerini uygulayan yerli işbirlikçi memur olmalarına, Âkif’i örnek alsınlar da aziz bir millete mensup olma şuuruyla yaşasınlar ve Âkif gibi emperyalist Batıya nasıl kafa tutulacağını öğrensinler. Boş işleri bir tarafa bırakıp özlere ve şahsiyetlerine dönsünler.

Emine TÜRKDOĞAN: Peki hocam Âkif’in “Asım”ın kişiliğinde geleceğin Türkiye’sini kuracak olan Türk çocuklarına nasihati nedir?

Prof. Dr. Nurullah ÇETİN: Âkif, ideali olan, derdi olan, geleceği inşa etme kaygısı olan bir büyük Türk münevveriydi, sahil bir aydınlı. Türk milletinin devam şart ve imkânlarını çok iyi bilen Âkif, bunun için yeni nesillerin üzerinde önemle durmasını istediği temel bazı değerlere sürekli vurgu yapmıştır.

Millî ve manevî değerlere sıkı sıkıya bağlı kalmalarını istediği asil Türk milletinin çocuklarına yönelik telkin ve tavsiyelerini öz bir biçimde veren bir kıt’ası vardır.

Bunu her Türk çocuğunun mutlak surette çalışma masasının üzerine ya da yatağının yanındaki duvara bir çıkartma hâlinde asması lazımdır. Âkif, “Nevruz’a hitaben yazdığı kıt’ada Türk milletinin asaletini ve büyüklüğünü yansıtırken, Türk çocuklarından da atalarının soylu karakterini taklit etmelerini ister:

“İhtiyar amcanı dinler misin, oğlum, Nevruz?

Ne büyük söyle, ne çok söyle; yiğit işte gerek.

Lafi bol, karnı geniş soyları taklit etme;

Sözü sağlam, özü sağlam, adam ol, ırkına çek.” (*Safahat*, s.509)

Burada “ihtiyar amca” Âkif’in kendisidir. “Nevruz” da genel olarak Türk çocuklarıdır. Türk çocuklarının yapması gereken şey son derece basittir: Anlamsız, boş, dayanaksız söz söylemeyecek, gevezelikle vakit geçirmeyecek, sadece çalışarak iş üretecektir. Müspet manada ortaya somut ürün ve iş koyacaktır.

Eleştirilerle, şikâyetlerle, gevezelikle oyalanmayacaktır. Sözünde duracaktır ya da doğru, güzel, iyi değerlerine uygun söz söyleyecektir, kalbi, niyeti, düşüncesi dosdoğru olacaktır. Özü sözüne uyacaktır, dediği ile yaptığı bir olacaktır. İnsanlarda güven, emniyet telkin edecektir.

Şahsiyetli, dirayetli, iradeli, becerikli, büyük işler başarma azminde, adam gibi adam olacaktır ve bütün bunları yapabilmesi için de yabancıları, batılları, Hristiyanları, Yahudileri vs zinhar taklit etmeyecek, sadece kendi ırkına yani Müslüman Türk atalarına çekecek, onların gittiği yoldan gidecek, onlar gibi olacaktır. Böylece Müslüman-Türk millet varlığı devam sürecinde kalabilecektir. Vesselam.

İran Şiiri:

KURTULUŞ

M. Rıza Şeffî KEDKENÎ

Çeviren: Ali GÜZELYÜZ
guzelyuz@gmail.com

Gözünün önünden geçiyor, her adımda
Yıldızlara alışkın binlerce çalı ve yonca
Ayaklarının altında ezilecek bir anda.

Yağmura, çiçeklere alışık olmayan sen,
Nereden bileceksin,
"İnsanı ve toprağı kurtaracak" olanın
"Güzellik" olduğunu?

Şiir:

NİSAN KORKUSU

Rasim DEMİRTAŞ

rasimdemirtas62@mynet.com

hızır'a hırslı favori çimenlerinle
trampet seslerine fransız kal.
metroya atla şövalye hızında
kaçabildiğince kaç
geçtikçe yeşeren dağ yollarından.
samanyolu markete sığın öylece
kızarmış jambon kokuları
ve roma dondurmaları içinde
bir şeyler ismarla -alman usûlü- kendine.
şerefe şerefe istanbullardan
uzaklaş sonra
yeni eşyaların piramit göğüne
göz açıp yalvar, yakar.
önünde beliren bir kızın
ateş dövmelerine sinema sinema takıl:
yasak meyveler topla hiç durmadan.
bir internete atıp alelacele kendini
avuç içlerinde fare
labirent labirent dolaş siteleri.
kuzu kuzu pişmişsin bunca yıl;
sahi neden yanmışsın boş yere...
çiğ yeşili hazza dön, uzan.
ancak böyle yenebilir
nisan korkularını insan.

Şiir:

YAZ YALNIZLIĞI

Fevzi YETKİN

fevziyetkin@gmail.com

Yalnızlık yine tenimde üryan
dalgın bir sensizlik büyüyor içimde
ağustos kavuruyor toprağını gönlümün
gönlüm nâlân

veremli akşamların suskun odaları
uzayan hayal kaldırımlar
dokuzuncu hariciye koğuşunda ben
ve gözlerim giryân

uyan sevgili, pembe rüyadan
kaypak yazların küskün yıldızları
çocuksu

bu gece

gökyüzü hicrân

pervaneler uçuşuyor hayalimde
beyaz; bulut, çarşaf, gelinlik ve kefen
kaçıp giden senelerdir öfkem
senelerim pişman

Şiir:

PERVÂNE GİBİ

Nihat KAÇOĞLU

eğer benim garip hâlim sorarsan
dağ başında ıssız meyhâne gibi
sana lâyıık gerçek âşık ararsan
kapındayım işte divâne gibi

rüzgâr olur karanlıkta eserim
hâlimi anlarsa bir akl-ı selîm
aşkını anlatan darb-ı meselim
gezerim dillerde efsâne gibi

şâir-i sevdâyım bâde-perestim
alâ ile alâ pest ile pestim
zâlimle kötüyle selamı kestim
dönerim başında pervâne gibi

aşkına yananda vücudum şehri
sel oldu çağladı gözümün nehri
koy öldürsün beni aşkının zehri
içeyim elinden peymâne gibi

BİR AŞK GÜLDESTESİ: “AŞK İMİŞ HER NE VAR ÂLEMDE”

Serpil AKGÜL

serpil.akgul@gmail.com

Edebiyata atılışı cumhuriyetin ilânından önce olmakla beraber en olgun eserlerini cumhuriyet devrinde veren Abdülhak Şinasi Hisar, bu devrin önemli yazarlarından birisidir.¹ Bu yazımızda Hisar’ın “Aşk İmiş Her Ne Var Âlemde”² adlı antolojisini sizlere tanıtmaya çalışacağız.

Yazar 16. yüzyılın Divân şiiri bahçesinde müstesna bir yeri olan Fuzûlî’ye ait bir mısraı kitabına isim olarak seçmiş. Yazarın önsözde belirttiği gibi Fuzûlî’nin peygamberâne bir edâ ile “Aşk imiş her ne var âlemde / İlm bir kıyl ü kâl imiş ancak” demesi, gelmiş ve gelecek asırlara ölmez bir hakikatin izahıdır. Eserde yer alan beyit ve mısraların özünü en iyi açıklayan beyit de şüphesiz budur: Her şey aşk için... Her şey aşk ile...

Hisar’ın bu antolojisinin “ana teması” “aşk”tır. Yazarın belirttiğine göre eserde yer alan şiir parçaları onu beğenerek okuduğu ve kaydettiği beyit ve mısralardır. 15. yüzyıldan 20. yüzyıl ortasına kadar gelen süreçte Divân şiirinden ve batılılaşma dönemi şâirlerinden aşk üstüne yazılmış mısra ve beyitleri içinde barındıran eser ilk olarak 1955’te yayımlanmıştır. İkinci baskısı Yapı Kredi Yayınları’nca neşredilen eserin önsözünden sonra mısra ve beyitlerin konu tasnifine göre yer aldığı 11 bölüm gelmektedir: 1- Aşk İmiş Her Ne Var Âlemde, 2- Hüsn ü Ân (Güzellik), 3- Hevâ vü Heves (Zevk ve İstek), 4- Aşğ ü Nûş (Yeme ve İçme), 5- Aşğ ü Garâm (Aşğ ve Azap), 6- Yâr ve Cânân (Sevgili), 7- Âh min’el-aşğ (Aşğ Yüzünden), 8- Kelâl ü Melâl (Yorgunluk ve Sıkıntı), 9- Kâm ü Vuslat (Zevk ve Kavuşma), 10- Firâk ve Hicrân (Hasret ve Ayrılık), 11- Yâd ve Tahattur (Hatırlama).

Her bölüm kendi içinde bir bütünlük arz ediyor. Eserin sonunda yer alan dizinden hemen önce şiirlerinden seçilmiş beyit ve mısralara yer verilen şâirlerin sırası ile vefât tarihleri esere eklenmiş. “Şâirlerin Ölüm Tarihleri” adı altında verilen tarihlerin ilki Nesîmî’nin vefât yılı olan 1417, sonuncusu ise Hüseyin Siret (Özsever)’in vefât tarihi olan 1959’dur.

Aşkla ilgili ne güzel beyit ve mısraların toplandığı bu güldestede Fuzûlî’den Nedim’e, Hayâlî’den Nef’î’ye, Yahyâ Kemâl’e kadar pek çok şâirin şiirlerinden seçilmiş mısralar bizleri geçmişe doğru bir yolculuğa çıkarıyor. Tespitimize göre eserde Fuzûlî’ye ait 47 beyit ve Nedim’e ait 44 beyit mevcuttur. Genel olarak baktığımızda eserde yer alan beyitlerin pek çoğunun Fuzûlî ve Nedim’e ait olduğunu görüyoruz.

Fuzûlî’nin beytiyle başlayan şiir yolculuğu Yahyâ Kemâl’e ait şu güzel dizelerle son buluyor:

“Mehtâb iri güller ve senin en güzel aksin
Velhâsıl o rû’yâ duruyor yerli yerinde” (s. 88)

Bu değerli ve güzel güldeste ismine pek aşina olmadığımız kıymetli birçok şâirle

¹ Nihad Sami Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, MEB Yayınları, İstanbul 2001

² Abdülhak Şinasi Hisar, Aşk İmiş her Ne Var Âlemde, YKY, İstanbul 2006, 92 sayfa

bizleri tanıştırmaması bakımından da oldukça kıymetli bir çalışma. Bu mısralardan örneklerle yazıma son vermek istiyorum:

♣ “Lisân-ı aşkı bilir tercemân bulunmadı hiç” (Neccârzade Şeyh Rızâ, vefâtı: 1746, s. 17)

♣ “Gönlüm belâ-yı aşkı hem ister hem istemez” (Câzîm, vefâtı: 1725, s. 18)

♣ “Mâhitâba bakamam yâr gelir hâtırına” (Zekâî, vefâtı: 1812, s. 53)

♣ “Zülfün görenlerin hep bahtı siyâh olurmuş
Tek zülfünü göreydim bahtım siyâh olaydı” (Harputlu Hayri, s. 60)

♣ “Güşâd-ı gonce-i dil kaldı bir bahâra dahi” (Zamîrî, vefâtı: 1648, s. 78)

Şiir:

VERECEĞİN BİR TUTAM UMUT

Zekai EROĞLU

zekaieroglu@gmail.com

Azıcık umut ver hayatıma
bilirsin sen de,
“umutsuz yaşayamaz insan”
dar ağcında bile gözlerim dalarken ilmiğe
hep umudum vardı;
bir gün kavuşacağım sana,
diye...
Azrailden ödünç elleri ile,
urganı geçirirken boynuma...
bir gün kollarının saracağı umudu vardı
içimde...

Şiir:

MASAL

Nimet KÖSE

bana masallar anlattınız
uçurmak için dünyada
masalarda

benden gerçek öyküler
sakladınız
kasalarda

beni hep
şaşırttınız
oyalamak için
yasalarda

bana
benden
beni
kaçırttınız

Şiir:

FIRTINADA DENİZDEN ÇIKAN TOKA

Ali KILIÇ

candostali@hotmail.com

denizden homurtular geliyor köpük
gözlerde yaşlar yüklü
bir kadın geliyor çağlayarak bir kadın geri
çekiliyor huzurdan
tam gitti derken başka bir kadın pembeli
morlu etekler savurarak
tepsiden böreği alır gibi yapıyorum
görmüyor

karşı dağın gerdanında bir yangın kuşlarda
yine bir telaş
bir kadın daha geliyor parıltılar içinde
beyaz saçlarında nem
iğde dallarında yeni ayılan bir serçe
operadan kaçırılan soprano
öyle bir kız geliyor ki işte elleri burda işte
gözleri bende dilleri...

ağzımın yerini bulamıyorum, ellerim hangi
cehennemde kilitli.

GELDİ GEÇTİ

Ali KAYBAL

Bir köşede rastladım kahve gözlü periye
Bahar rüzgârı gibi içimden geldi geçti.
Alır götürür dedim sanki çok ileriye
Aşına bakışları kalbimi deldi geçti

Bir anı canlandırır açılısın gonca güller
Unutulmaz bir daha yaşanan güzel günler
O güzel bakışların geçti üstünden yıllar
Yine de sevdiğimi gönülden bildi geçti

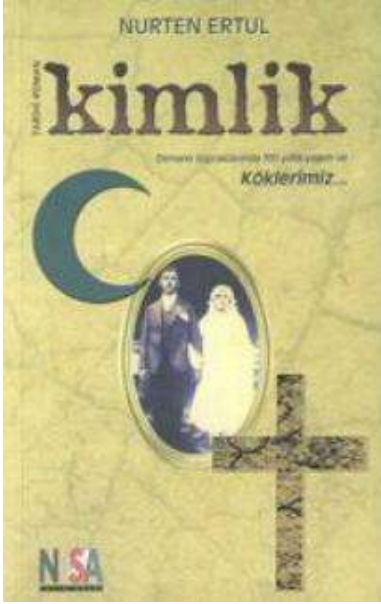
İnceleme:

POPÜLER-TARİHİ BİR ROMANIN “KİMLİK”İ

Atıf AKGÜN¹ – Can ŞEN²

1- Giriş:

Bu çalışmamızda inceleyeceğimiz “Kimlik”³ romanı Nurten Ertul’un ilk romanı. Niğde doğumlu olan Nurten Ertul, İstanbul Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik bölümünü bitirmiş ve Sabah, Star, Bugün gazeteleri ile Tempo dergisinde muhabirlik yapmış. Yazarın Boşnakları anlatan “Beyaz Zambak” adlı bir romanı daha vardır.⁴

Romanda Kapadokya bölgesinde yaşayan ve Lozan Antlaşması’yla kararlaştırılan mübadele gereği Yunanistan’a göç ettirilen Ortodoks Karamanlıları ve bunların geride kalan akrabalarının durumu anlatılmaktadır. Bu geride kalan akrabalarından birisi de romanın merkezî kişisi Jale’dir. Roman, kendisi de bir Karamanlı olan fakat bunu sonradan öğrenen yazarın iş yerinde yaşadığı bir olayın etkisiyle yazılmış. Yazarla bir röportaj yapan Yaşar İliksiz bu konuda şunları anlatıyor:

“Romanın ortaya çıkışı öyküsü tam bir karimizah. Açık açık ifade etmek gerekirse tam bir ‘eşek şakasının’ yol açtığı travmanın ürünü. Yazarın çalıştığı gazetede bir gün kafatası ölçümü yapılır. Ve yazarımızın kafatası ölçüleri Türk standartları ölçüsüne uymaz. Normalde, gülüp geçilmesi gereken bu durumu, ‘bazı dostları’ ciddiye alınca,

yazar bunalıma girer ve ailesinin köklerini araştırırken, romanına kahraman olarak seçtiği kişilerin dramı ile karşılaşır.”⁵

Roman iç içe geçmiş iki olay örgüsünden meydana gelmiştir. Bu iki olay örgüsünden çerçeveyi oluşturan olay romanın merkezî kişisi Jale’nin babaannesesi Elvan Karaman’ın ölümüyle yalnızlaşması, babaannesinden kalan mektup ve defterleri okuyarak geçmişini ve “kimlik”ini öğrenmesi ve sonunda Karamanlı kimliğini sahiplenişidir. Alt çerçevedeki olay ise defter ve mektuplarda anlatılan Ortodoks ve Müslüman Karamanlıların yaşadıklarıdır.

¹ Ege Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dünyası Edebiyatları ABD doktora öğrencisi, atifakgun@gmail.com

² Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bölümü lisans öğrencisi, cansen20@gmail.com

³ Nurten Ertul, Kimlik, Nesa Yayın Grubu İstanbul 2006. Eserden vereceğimiz sayfa numaraları bu baskıya aittir.

⁴ http://www.selsus.com/modules.php?name=Vitrin&c_op=KisiDetay&kisino=21213

⁵ Yaşar İliksiz, Hilal, Haç ve Kimlik (Nurten Ertul ile röportaj),

http://www.haber7.com/haber.php?haber_id=154105

2- Özet:

Ailesini beş yaşında bir trafik kazasında kaybeden Jale'nin hayattaki tek yakını olan babaannesinin vefatı onu derinden etkilemiştir. Onun yasını tutan romanın başat kahramanı okuyucuyu hüznü bir boğaz ve mevsim tasviri ile karşılamaktadır.

Anadolu kökenli bir İstanbul hanımefendisi olan Elvan Hanım'ın vefatı sonrası inzivaya çekilen genç ve güzel fotoğrafçı Jale, bu buhran dolu günlerinden en yakın arkadaşı Yasemin'in telefonu ile sıyrılır. Yavaş yavaş gündelik hayata geri dönmeye başlayan Jale'yi bir taraftan da babaannesinin ruhu yalnız bırakmamaktadır. Çünkü babaanesi hasta yatağında ondan son bir istekte bulunmuştur. Kendi evinde sakladığı bir sandıkta onunla ilgili bazı şeyler olduğunu, vefatından sonra mutlaka bu sandığı açmasını ve içindekilerle ilgilenmesini kendisinden sonraki yegâne varisinden istemektedir.

Jale bir taraftan babaannesinin bu isteğinden ve uzun yıllar kendisinden saklı tutulan sandıktan uzak durmaya çalışsa da babaannesinin silüeti evinin her yerinde onu takip eder. O bu ikilem içindeyken bir taraftan da Yasemin aracılığıyla yeni insanlar tanımıştır; bunlar Yasemin'in erkek arkadaşı Haluk ve Cem'dir. Özellikle Cem'in Jale'ye karşı önceleri platonik olarak başlayan aşkı romanın ilerleyen kısımlarında Jale tarafından karşılıksız bırakılmaz. Jale babaannesinin evindeki sandıktan bir taraftan kaçadururken bir taraftan da sosyal hayata fena halde dalmıştır. Babaannesinden kalan mirasın devri için gerekli işlemlere başladığında çeşitli hukuki ve toplumsal sorunlar ve çarpıklıklarla karşılaşır. Babaannesinin kiracısı Vahit Aksakal adlı bir zorba, kanunsuz yollarla malın üzerine oturmak istemektedir. Yine babaannesinin emekli aylığını da devlet Jale'ye vermeye devam etmektedir.

Jale'nin babaannesinden kalma konaktaki işlerinde en büyük yardımcıları, Dölek ve Bayram isimli karı-kocadır. Babaannesinin hemşehrisi olan bu yaşlılar, Elvan Hanım'ın hayattayken sağ koludur ve şimdi de Jale'yi manevi olarak yalnız bırakmazlar.

Jale bir gün Dölek ve Bayram Baba'dan da aldığı destek ile sandığı açır, içindeki gerçeklerle yüzleşmek için kendini hazır hisseder ve sandığı açar. Romandaki kırılma da tam burada yaşanır. Bu zamana kadar Jale'nin hayatını anlatan roman, artık yeni bir romana daha kapı aralamıştır. Bu "roman içindeki roman" Elvan Karaman'ın özenle derlediği mektuplar, günlükler ve çevirilerde anlatılan İspir ve Yordan adlı iki Karaman Türkü'nün ve 3 kuşak çocuklarının başlarından geçenlere bir ışık tutan tarih vesikasıdır. Osmanlı'nın son zamanları, yıkılışı ve cumhuriyetin ilanına kadar Anadolu'nun bağrında Nevşehir'in iki köyünde Ortodoks Karamanlı Türklerinin yaşadıkları Yordan ve İspir'in sülalesinin aracılığıyla verilir. Siyasi gelişmelere paralel olarak din değiştirme kararı alan Karamanlı Türkleri ile Ortodoksluktan dönmeyen Karamanlıların yaşadıkları, bu sandıktan çıkan defterlerde uzun uzadıya tüm detayları ile kişilerin ağızından aktarılır.

Sandıktaki bilgilerin ışığında Jale artık kökeni ile ilgili olarak son derece bilgi sahibidir. Babaanesi Elvan Karaman da Müslümanlığı seçen bu Karamanlı Türklerindedir. Jale'nin bu tarihi günlükler ve mektuplar arasındaki seyahati devam ederken gündelik yaşamına dair de geçişler vardır romanda. Sandıktan sıyrılıp normal yaşamına döndüğü bu zamanlarda arkadaşı Yasemin ile erkek arkadaşı Cem onu İstanbul'un eğlence

merkezlerine sürüklemektedir. Ne var ki Jale sır dolu odanın ve sandığın girdabına bir kere yakalanmıştır ve kendini bu merak duygusundan kurtaramaz tekrar sandığa döner.

İspir'in ve Yorda'nın çocukları ve onların çocuklarının acı dolu öyküsü sürükleyici bir şekilde devam etmektedir. Yordan liderliğinde İslamiyet'i seçen Karamanlı Türkleri için sorun yoktur onlar Anadolu'daki kendi topraklarında eskisi gibi dinlerini değiştirmiş biçimde yaşamaya devam etmektedirler ancak Hristiyanlık'tan dönmeyen Karaman Türklerini zor günler beklemektedir. Ve en sonunda Lozan Antlaşmasındaki nüfus mübadelesi kararı İspir'in torunları için tam bir yıkım olur ve bu Türkler Ortodoks oldukları gerekçesiyle Yunanistan'a zorunlu göç ettirilir. Romanın sonlarına doğru okuyucu ile paylaşılan mektuplar artık Karamanlı Türklerinin yeni topraklardaki anılarını ve zor günlerini içermektedir zira bu Türkler "gâvur" oldukları yargısıyla anayurtlarından sürülmüşler ve bu yeni topraklarda "türkofon" olarak nitelendirilmekte ve aşağılanmaktadır. Hatta öyle ki mektuplardan birinde bir Karamanlı Türk Anadolu'daki kardeşine orada gördükleri eziyetten yakınmakta ve keşke kendi ataları da İslamiyet'i seçseydi diye iç geçirmektedir.

Bu mektuplardaki öykü devam ederken yine bir geçiş ile birlikte Jale Yasemin, Haluk ve Cem'den oluşan yaşamına geri döner. Sandıktan çıkan bilgiler Jale'nin başını döndürmüştür. Kimliği hakkında derin bilgilere ulaşan Jale soluğu atalarının yaşadığı Karamanlı diyarında alır ve buralardaki ibadethaneleri gezer. Kimliği hakkında artık derinlemesine bilgi sahibi olan Jale bir gün bu gerçekleri ve kimliğini arkadaşlarına açıklamak ister. Tuzla'da bir balık restoranında gerçekleşen açıklama sonrasında Jale'yi hayal kırıklığına uğratan gelişmeler olur. Haluk bu bilgilere doğrudan tepki gösterir, Cem bir arkeolog olmasına rağmen suskun kalmayı tercih eder, Yasemin ise bu meselenin kapanmasını ister. Bu durum Jale'yi incitir ve yanlarından ayrılır. Bundan sonra Jale araştırmalarına devam kararı alır ve arkadaşlarının yanından ayrıldıktan sonra başlayan ezanın sesini daha iyi duyabilmek için otomobilinin camını açar ve huşu içinde ezanı dinlerken roman son bulur.

3- Konu:

Bilindiği gibi romanlar tasnif edilirken öncelikle dikkate alınan unsur "konu"dur. Ve romanlar konularına göre aşk, polisiye, bilim-kurgu, tarihi vb olmak üzere tasnif olunurlar. Elimizdeki esere bu açıdan yaklaştığımızda "eserin konusu tarihtir" denilebilir ancak eserde konu, derinlemesine incelendiğinde yani "eserde denilen şey nedir?" sorusuna yanıt arandığında karşımıza çıkacak olan konu tarifleri şu şekilde sıralanabilir:

"Anadolu'ya ne zaman yerleştikleri ve Hristiyanlığı ne zaman benimsedikleri tam olarak bilinmeyen Nevşehir Yöresindeki Karamanlı Türklerinin Osmanlı'nın son dönemlerinden başlayıp Cumhuriyetin kuruluşunu takip eden yıllarda devam eden din, kimlik ve göç sorunu." Oldukça genel olan bu konu tanımlamasından başka anlatıcının biraz daha ön plana çıkarıldığı şekilde romanın konusu şöyle de ifade edilebilir:

Kendisi de bir Karamanlı Türkü olan Jale'nin, babaannesinden kalan sandıktaki belgeler vasıtasıyla Karaman yöresinde yaşamış ancak bugün tarih sahnesinden silinmiş Karaman Türeleri'nin 185 yıl öncesinden başlayıp din değiştirme ve Yunanistan'a

göçlerini takip eden ve Cumhuriyet'ten sonraki yıllara kadarki yaşantıları hakkında edindiği tarihi bilgiler.

Görüldüğü gibi bu ikinci ifadede bir konu tarifinde olması gereken “zaman, mekân, kişiler kadrosu ve olay” hakkında daha fazla veri bulunmaktadır.

4- İzlek:

“Theme”, “tema”, “tem”, “ana düşünce”, “ileti”, “mesaj”, “öz” gibi karşılıklarla da ifade edilen “izlek” kavramı incelediğimiz eserde açık bir anlatımla olmasa da örtük bir biçimde karşımıza çıkmaktadır. Daha önceki bölümde konusunu açıklamaya çalıştığımız romanda, romancının konusu ile birlikte ortaya koyduğu temel izlek kuşkusuz: “*Aynı ırktan gelseler de bir milletin fertlerinin farklı inançları benimseyebilecekleri ve bu farklı inançlara rağmen milli unsurlarını terk etmeyeceğidir*”. Tarihi bir roman olan Kimlik’i okuyucu nezdinde sıkıcılıktan biraz olsun kurtaran romanın içindeki bu bir Türk okuyucusu için yabancı ve dikkat çekici olan durumdur.

5- Tez:

Romanımızda “izlek” ile karıştırılması muhtemel olan tezi, izlek gibi belirgin bir şekilde göremiyoruz. Evet, yazar bu romanda yukarıda belirttiğimiz bir konuyu gündeme getirmeye çalışıyor ancak bu Türk okuyucu için sıra dışı ve dikkat çekici olan durum karşısındaki tutumunu kendisi de tam olarak belirleyebilmiş değildir. Çünkü romanın sonunda kahraman kimliği ile ilgili birçok bilgiye ulaşılmışken yine kesin bir yargıya varmıyor, yakın çevresi onun bu yeni öğrendiği kimliğine karşı soğuk bir tavır takındığına üzülse de o yine de araştırmalarına devam kararı alır ve yoluna devam eder. Belki bu tutumundan yola çıkarak romandaki savunulan tez için şöyle bir fikir yürütebilir:

“İnsanların alt kimliklerindeki farklılıklar ayrışma sebebi olarak görülmemeli bilakis bu durumu bir zenginlik addetmek yerinde olacaktır. Üst kimlikte buluşan bir milletin tüm unsurları arasında alt ve üst ilişkisi söz konusu olamaz” Savunulan bu tezin öncelikle tarihi geçmişi üzerinde durulur romanda. Romandaki alt çerçevede bahsedilen Karamanlı Türklerinin İslamiyet’i seçenler ve Hıristiyanlıktan dönmeyen bireyleri arasındaki farkların minimize edilerek, sempatik gösterilerek verilmesi ve özellikle bu yeni beliren farklı duruma rağmen “onları birleştiren Türk kimliği ve dil birliği üst kimliği asıl önemli olandır” tezi romanın genelinde hâkim olan ancak okuyucunun çıkaracağı ve romancının doğrudan vermediği belki de vermek istemediği bir tezdur. Bu nedenle romandaki bu tez için rahatlıkla “örtük tez”dir diyebiliriz. Bu tez ileride göreceğimiz roman kişilerinin çiziminden, olayların ele alınışından, veriliş ve sıralanışından çıkarılmaktadır.

6- Zaman:

a) Nesnel Zaman:

Romandaki nesnel zaman ve vak’a zamanı hakkında doğrudan bir bilgi verilmemiştir. Ancak eserde yer alan ipuçlarından yola çıkarak romanın nesnel zamanını tespit etmek kabaca mümkündür.

“*(...)Ağaçların dallarından koparak uçuşan sarı yaprakları bir süre takip ettim. Yeşil artık canlılığını kaybetmiş, yamaçlardaki erguvanlar gelecek yaz görsel bir şölen*

sunmak için köşelerine çekilmişlerdi.”(s.1) Romanın bu ilk sayfasındaki veri bize roman-daki nesnel zamanın bir sonbaharda başladığını söylemektedir. Yine zaman tespitinde işe yarayacak diğer bilgiler arasında Jale'nin iletişimde e-postadan yararlanması, cep telefo-nundaki mesaj teknolojisi, Karaman Türkleri hakkında bilgi edinmek için bilgisayarında ara motorunu kullanması, (s. 66) telesekreterine bırakılan notları okuması gibi veriler bize romandaki olayların genel olarak modern zamanlarda yaşandığını göstermektedir.

Romanın nesnel zamanı hakkındaki en gerçek bilgiye romanın 213. sayfasında sahip oluyoruz. (Tıpkı romanın başkahramanı Jale'nin adının çok ilerde zikredilmesi gibi) *“Büyükannemin sandıkta saklayarak bugünlere değin getirdiği tarihi kimliğimizin şifresinin, ancak 185 yıllık bölümünü çözebilmişim.”*(s.213) Jale'nin, sandıktaki tüm bilgilere ulaştıktan sonra verdiği bu bilgiyi sandıktaki en eski defterin tarihi ile birleştirdiğimizde 1821+185=2006 sonucuna ulaşmaktayız. Ve kesin olarak diyebiliriz ki romanın gerçek zamanı 2006 sonbaharıdır.

b) Vak'a Zamanı:

Romandaki nesnel zamanı bu şekilde tespit ettikten sonra şimdi de eserdeki vak'a zamanına değinebiliriz. Eserde birbiri içinde kurgulanmış olan iki çerçeveden Jale'nin yaşantısı ile Karamanlı Türklerinin yaşantılarındaki vak'a zamanının sınırlarını Jale'nin hikâyesinden başlayarak şöyle çizebiliriz:

Romanın başlarında yer alan şu tümceler, Jale babaannesinin vefatından sonra 3 ay kadar inzivaya çekildiğini ve bu üç aylık zaman diliminden sonra sandığı açtığını söyler. Bu olaydan sonra zaman akışı sandıkta verilen bilgiler ve Jale'nin Cem ile olan gönül ilişkisinin genel seyri ile devam eder. Bu nedenle Jale'nin öyküsündeki zamanın sınırlarını sandığın açılması, Cem ile olan birliktelikleri ve kimliğini açıklamasından sonra Cem de dâhil diğer dostlarıyla yollarını ayırması ile çizebiliriz.

Romandaki “zaman” kavramını girift kılan, romanın içine montaj tekniğiyle yer-leştirilmiş olan Karamanlı Türklerinin öyküsüdür. Bu anlatıdaki zaman konusunda bize en büyük verileri sandıktan çıkan mektup, defter ve diğer belgelerin üzerine düşülen tarihler vermektedir. Ancak ne var ki bunlar nesnel zamandır. Vak'anın zamanını içerikte tespit etmek mümkündür:

“...Bizimkiler Mora'da bağımsızlık ateşini yaktılar.”(s.47)(1821, Mora İsyanı)

“...Yunan Devleti kurulmuştu. İngiliz, Fransız ve Rus donanmaları Osmanlı'nın Navarin'deki donanmasını yaktı.”(s.67)(1827, Navarin Baskını)

“...1853 yılına gelindiğinde Kırım Savaşı patlak vermişti.” (s.71)

“..Padişah Abdülmecit ve Sadrazam Mustafa Reşit Paşa başta azınlıklar olmak üzere herkesin can, mal, namus güvenliğini yasalarla güvence altına aldı.” (s.70)(Tanzimat Fermanı)

“1876-Padişah II. Abdülhamid, Kanun-i Esasi'yi kabul etti.”(s.84)

“...1881 yılında, 93 Harbinin ardından, Osmanlı'nın borçlarına karşılık bütün gelirlerine el koymak amacıyla Duyun-u Umumiye kuruldu.”(s.90)

“1908 yılında Padişah II. Abdülhamit II. Meşrutiyeti ilan etmişti.” (s.93)

“Osmanlılar savaş sonunda artık Balkanları kaybetmişti.”(s.96)

"18 Mart 1915 yılında Osmanlı Ordusu Çanakkale'de bir destan yazdı."(s.105)

"...Ardından Kapadokya Halkını yakından ilgilendiren Sevr Anlaşması 10 Ağustos 1920'de imzalandı."(s.108)

"Kısa bir süre sonra, 1 Kasım 1922'de, TBMM saltanatın kaldırılmasına karar verdi.(s.130)

"...Sonra II. Dünya Savaşı bitti ve işgalciler topraklarımızdan çıktı(s.179)

"Mektuplar bitmişti...1964'ten sonra Yunanistan'dan babaanneme, mektup, kart ya da haber gelmemişti.(s.201)

Yukarıda panoramik bir sıralamayla sandıktan çıkan mektup, günlük ve defterlerdeki vak'ın zamanı verilmeye çalışılmıştır. Kapadokya halkının başından geçenlere paralel olarak önemli tarihi gelişmeler de bu Karamanlı Türklerini ilgilendiren boyutuyla eserde zikredilmiştir. Esere "tarihi roman" hüviyetini kazandıran bu kısımlardan Jale'nin yaşantısına dönüşler yapılmış. Tekrar mektuplardaki öyküye döndüğünde ise "zaman" olarak herhangi bir kırılmaya meydan verilmeksizin kronolojik zaman sırası takip edilmeye çalışılmıştır. Bu kronolojik sıralama aynı zamanda tarihi roman okuyan okuyucunun merak unsurunu canlı tutmayı da başarmıştır.

Romandaki vak'a zamanının aynı zamanda bir simgesel değerinin de bulunduğu düşünülebilir. Karamanlı Türkler için başlayan sıkıntı dolu günler ve parçalanış Osmanlı İmparatorluğu'nun "hasta adam" olarak nitelendirildiği zamanlarda başlamış ve Osmanlı'nın yıkılışı ve tarih sahnesinden silinmesi ile devam etmiştir. Nihayetinde Karamanlı Türkleri de bugün tarih sahnesinden silinmişlerdir. Romandaki bu tür bir örtüşme, roman-da seçilen "zamanın" simgesel bir değeri olup olmadığı sorusunu da düşündürmektedir.

7- Mekân:

Romandaki mekânlar kişilerin sosyal durumları ile örtüşen somut mekânlardır. Bu somut mekânları ana hatları ile açık ve kapalı mekânlar olarak ikiye ayırdığımızda, romanda açık mekânların bariz bir hâkimiyetinin söz konusu olduğunu görmekteyiz.

a) Kapalı Mekânlar:

Romanda birçok yer adı ile birlikte beliren açık mekânlara geçmeden önce sınırlı sayıdaki kapalı mekâna ve bunlar arasında da özellikle Elvan Hanım'ın romandaki "merkezi nesne" olan sandığı sakladığı gizli odaya değinmek yerinde olacaktır.

"Babaannemin kişisel eşyaları ile içinde aile tarihimizin bulunduğu sandıklı odayı çok az kullanırdım. Beyaz badanalı, minik çiçekli perdeleri olan oda, onun özel mabedi gibiydi. Elvan Hanım bu odaya saatlerce kapanır, çalışırdı. Ben ise o güne değin, ne yaptığını hiç merak etmemiştim. Küçük bir kızken bu odaya "sırlı oda" adını vermiştim. Şimdi bu sırlar beni de içine çekiyordu."(s.42,43) Jale'nin "sırlı oda'yı" anlattığı bu paragraftan anlaşıldığı gibi Jale bu romanın "merkezi kişisi", tüm bilgilerin içinden çıktığı sandık "merkezi nesnesi" ise romanın "merkezi mekânı" da bu sırlı odadır denilebilir. (Bu sırlı oda da Elvan Karaman'ın boğaza nazır Kireçburnu'ndaki köşkünde yer alır) Zira Jale'nin öyküsünden Karamanlı Türklerin öyküsüne geçişler hep bu mekânda başlamaktadır. Jale'nin bir de kendine ait Sarıyer'de küçük bir dairesi vardır ancak burayı pek kullanmaz, buna rağmen bu ev hakkında da bazı bilgiler verilmiştir.

"...Büyükannemin biriktirdikleriyle satın alabildiğim küçük daireme gelmiştim. Her köşesinde canımı yakan aile geçmişim canlanmaya başlamıştı. Hemen yatak odasına yöneldim. Odam hayal-meyal hatırladığım annemin ve babamın fotoğraflarıyla doluydu."(s.27, 14) Görüldüğü gibi Jale'nin bu küçük evi ona "küçük ailesini", büyük evi olan köşk ise "büyük ailesini" yani Karamanlı Türkleri'ni hatırlatan unsurlarla bezenmiştir. Küçük dairesindeki fotoğraflar ve köşkteki sandık bu durumu özetleyen örneklerdir. Onun için asıl önemli olan ise sandığın, sırlı odanın ve en önemlisi çok sevdiği babaannesi ile hatıralarının bulunduğu köşktür.

"Cem otoparkta arayarak zor-zor bulabildiğim otomobilimle beni evime bıraktı. Saat geç olduğu için eve davet etmemi bekledi. Oysa bu ev (Keçiburnu'ndaki köşk) benim mabedimdi. Yabancı gördüğüm Cem'e, evimin kutsallığını bozacağı kaygısıyla arabada beklemesini rica ettim. Sonra Paspası, sütünü ve mamasını aldıktan sonra Cem'e bizi Sarıyer surlarındaki daireme götürmesini istedim."(s. 27) Jale'nin bu mekâna bakışını özetleyen bu cümleler anlamlıdır.

Romandaki alt çerçevede yer alan kapalı mekânlarda iki yer ayrıntılı olarak betimlenmiştir. Bunlar Yordan Ağa'nın konağı ile Kapadokya halkının yaşamında çok eski tarihlerden beri önemli bir yeri olan yeraltı mağaralarıdır.

"Atölyeyi kalfasına bırakarak, köyün en gösterişli konağına dönüştürdüğü evine gitti. Camsız bir öreni andıran evini, İngiliz misyoner Michael'ın önerisiyle; mutfağı, banyosu ve tuvaleti ayrı olan iki katlı bir konak haline getirmişti. Hatta erkek kardeşlerinin de aynısı olması için hiçbir masraftan kaçınmamıştı. Şimdi kendisini gerçek bir ağa gibi hissediyordu." (s.68) Görüldüğü gibi mekânlardaki değişim Kapadokya halkının misyonerlerden sonra değişmeye ve dışa açılmaya başlayan sosyal yaşamındaki değişimlerle örtüşmektedir. Yine Yordan Ağanın konağı kendisinin sosyal statüsünü yansıtabilecek bir yapıya da sahiptir. Genel olarak Kapadokya halkının ruhsal yapısını vermesi açısından yeraltı mağaraları önemlidir. Yüzyıllarca savaşların ortasında kalan, içinde yaşadıkları toplumda farklı bir kimlik taşıyan (Hıristiyanlık) bu kapalı toplumun hayatında yeraltı mağaralarının geniş yer tutması okuyucuyu şaşırtmaz.

"Halk, Kapadokya köylerinde birinci dünya savaşına hazırlıksız bir biçimde yakalandı. Savaştan bıkan köylü gençlerin çoğu, kendilerini kimsenin bulamayacağı yeraltı mağaralarına saklanmaya başladılar. Zamanla bu mağaralar, Kürt gruplar ve savaş kaçağı köylülerle dolup taşıdı. Limna'dan mağaraya giren köylü gençler, Malagopi'de yeryüzüne çıkıyordu. Yeraltı geçitlerini çok iyi bildikleri için zaptiyeye izini rahatlıkla kaybettiriyorlar, buna karşın asker kaçağı olarak bölgede fazla barınamıyorlardı."(s.99)

"Şimdi bu mezarlar ne olacak diye inleyen İspir'in; Moğol istilasından, atalarının yeraltı mağaralarına kaçarak canlarını kurtardıkları dönemler aklına geldi."(s.79)

b)Açık Mekânlar:

Daha önce de söylediğimiz gibi romanda açık mekânlar ağırlıklı olarak yer alır. Bu durumu romandaki fiil sayısının çokluğuna dinamizmine, savaş, göç ve değişim gibi hareketli olayların açık alan gerektirmesine bağlayabiliriz. Sadece Jale'nin gündelik yaşantısından bahsedilen kısımlarda bile karşımıza canlı ve son derece güncel bir İstanbul manzarası çıkmaktadır:

"Görüşme yarın saat 13.30'da idi. Adres, Maslak'ta büyük bir iş merkezinden birisiydi." (s.15)

"Selam aşkım, uyandırdım mı yoksa? Şu an Bebek Sahili'ndeyim, sana gelmek istiyorum."(s.20)

"Gerçeklikten uzak bu ortamdan çıkarak, doğal insanların yaşadığı İstiklal Caddesi'ne gitmek istedim."(s.24)

"Kurtuluş'ta, dedemden kalan ve iki katlı pastane olarak kiraya verdiğimiz çok değerli bir işyeri vardı."(s.29)

"Cem gerçekten farklı biri. Bu gece Kumkapı meyhanelerini fethetmemizi önerdi. Aslında tercihi Hristo'nun Agorası'yımış ama bu mekân uzun zaman önce kapandığından bizi Kumkapı'ya götürecekti."(s.118)

"Marmara Denizi'nin kıyısındaki Adil'de, Haluk ve Yasemin'i şöminenin yanibaşında şaraplarını içerken bulduk." (s.220)

Özellikle romanın 120. sayfasında yer alan Kumkapı tasviri romandaki en uzun ve ayrıntılı mekân tasvirlerinden birini oluşturmaktadır.

Romandaki iç metinde yer alan açık mekân tasvirleri ise okuyucunun gözünde Karamanlı Türklerinin gündelik yaşantısını başarıyla canlandırarak türdendir. Bu mekânlardan en önde gelenler kiliseler, şapeller, ören yerleri ve şaraphanelerdir. Kapadokya halkının bu vazgeçilmez mekânları romanda başarıyla temsil edilmiştir. Aynı zamanda bezir yağı imal ettikleri atölyeleri ve tütün depolarını da unutmamak gerekir. Bu tasvirlerde göze çarpan temel özellik betimlemelerdeki temel amacın dekoru vermek olmasıdır. Dekorun vermenin yanında betimlemelerin kişilerin iç dünyasını yansıtmaya gibi bir amaçla yapıldığına dair somut bir belirti yoktur.

"Ağalar, nargile ve kahvelerini bitirip Urumlu Kahvesinden ayrılarak köylerine dönmek için sabırsızlanıyorlardı." (s. 49)

"İspir'in köyü Floyta'da Müslüman çok azdı. Köyün büyük çoğunluğu, Türkçe ve Rumca konuşabilen Ortodokslardan oluşuyordu. Limna'da da, Türkçe konuşan Ortodoks'ların nüfusu Müslüman ahaliden daha fazlaydı." (s. 50)

"Bedos'un şaraphanesi'ndeki sessizlik Kafkas çengilerin gelmesiyle bozuldu."(s.56)

"Floyta'nın Alankaya mevki Kürt çetelerle kaynıyordu." (s. 56)

"Kemerli ve penceresiz evlerinde, dış dünyadan izole bir şekilde asırlardır yaşamlarını sürdüren Kapadokya'nın Ortodoks halkı..." (s. 57)

"Yordan, ızgın bitkisinden (soya) beziryağı imal ettiği atölyesine Varton'u çağırtdı." (s. 58)

"Misyonerler, Kapadokya'da evlerin güneş ışığından faydalanabilmeleri için camlar açtırmışlar, hali vakti yerinde olan birçok Kapadokyalı da çok katlı ve çok odalı büyük konakları misyonerlerden görerek yapmışlardır."(s. 60)

"...Buna karşılık uzun zamandır Limna (Gölcük), Anaku (Kaymaklı), Malagopi (Derinkuyu), Misli, Til, Floyta (Suvermez) gibi Kapadokya'nın köylerinde çalışan ABD'li misyoner Smith, raporunda kırsaldaki kliselerin ve rahiplerin yaşadıkları perişanlığı bildiriyordu.(s.60)

"Buhran geçiriyorsan, hemen Aya Kiryaki'ye kapan. Gölcükbaşı'nın kutsal suyundan iç."(s.69)

"Fakir Kafkas göçmenler klisede, camide, şaraphanede köylünün uzun bir süredir tartıştığı ortak sorun haline gelmişti."(s.72)

"İnelhan, her gün Limna'nın kisleler ve örenlerinde kayıp oğlu için mum yakıyordu."(s.85)

"Limna'ya bağlı on dört köyün ağası İskender, doksan yaşında aniden öldü."(s.90)

"Gölcükbaşı, Aya Kiryaki, Kepsi, Dapır, Han Deresi ve Banay Tepesine gidiyor, ibadet ediyordu."(s.70)

"Rahatlayan Yordan, evden çıkıp doğru Büyük Analapsi Klisesi'ne giderek mum yaktı."(s.69)

8- Şahıs Kadrosu:

Roman kişi kadrosu bakımından oldukça zengindir. Jale'nin gündelik yaşantısının anlatıldığı kısımlarda sosyal hayattan kişiler karşımıza çıkarken sandıktaki bilgilerde yer alanlar ise tarihi kişilikler olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Eserin merkezindeki kişi ve aynı zamanda anlatıcı olan Jale'dir. Eserdeki diğer tüm kişiler Jale ile olan ilişkisi nispetinde romana dâhil edilmiştir. Romandaki bu kişileri öncelikle başat kahraman Jale'den başlamak üzere, diğerlerini de Jale ile olan irtibatlarına göre incelemeye çalışalım.

a)Jale (Merkezi Kişi):

Jale'nin ismi 146. sayfada okuyucuyla paylaşılmıştır ancak daha öncesinde Jale'nin bedensel ve ruhsal durumu hakkında çeşitli bilgilere ulaşmak mümkündür. Jale bir Karamanlı Türküdür ancak babaannesinin vasiyetini yerine getirmeden önce kendisinin bu bilgiden haberi yoktur. Mesleği fotoğrafçılıktır. Kendi deyimiyle popüler bir meslektir bu ancak maddi açıdan çok da doyurucu değildir.(s.13) Beş yaşında anne ve babasını kaybeden kahramanımızın hayatta babaannesi Elvan Karaman dışında bağlanabileceği bir akrabası yoktur. Dolayısıyla bir ailesi bir kardeşi ya da zengin bir akraba çevresi olmayan bu genç kadın için yalnızdır demek yanlış olmayacaktır. Bu yalnızlığı arkadaş çevresi ve babaannesinden sonra geride kalan hemşehrileri Dölek ve Bayram Baba ile giderecektir. Hatta babaannesinin kedisi Paspas'ı bir anne şefkatiyle sahiplenmesi romanda defalarca bu hayvancağıza yer verilmesi onun bu yalnızlık duygusundan kurtulmak isteğiyle doğrudan ilişkilidir. ("Minik hayvan bana içinde yaşama gücü olan temiz enerji gönderiyordu." s.11) 146. sayfada görüleceği üzere onunla konuşur da. Jale'nin ruh dünyasına ayrıntılı olarak değinmeden önce elimizdeki veriler ışığında fiziki görünümünden bahsedelim.

"Cem -Emin misin? Oysa fizik yapın oldukça batılı görünüyor. İnce, uzun kemikli bir vücut, açık renkli bir ten, açık kumral saçlar, küçük bir surat, çıkık ve belirgin elmacık kemikleri, çekik yeşil ela göz rengi. Bozkırda, bu fizik özelliği ilginç..." (s.18) Jale'nin erkek arkadaşı Cem bizim için Jale'nin fiziki görüntüsünü bu şekilde çiziyor.

Bu son derece batılı bir görünüme sahip güzel bayan ruhsal dünyasında da bir o kadar da zayıf ve mazbut karakterdedir. Babaannesinin vefatından sonra 30 gün boyunca kendisini tüm dünyadan tecrit etmesi onun bu zayıf karakteriyle izah edilebilir. Yine kiracısıyla yaşadığı sıkıntılardan sonra avukatını görür görmez çaresizlik için dayanama-

yıp ağlayıvermesi, mafyavari kiracısı ile yaşadığı sıkıntıları en yakın arkadaşlarına bahsetmekten çekinmesi onun bu zayıf karakterli oluşunun belirtileri olarak karşımıza çıkar. Nitekim bu hassas ruh hali romanın ilerleyen kısımlarında onun günlüklerde hayatlarını okuduğu tarihi kişiliklerle sohbet eder bir hale gelmesine neden olacaktır. Gitgide sandıktan çıkan bilgilerin dünyasına kendini kaptıran Jale'nin bu davranışı belki de kaçınılmazdır. Romanın 139. sayfasında bu durum gözlenir. Cem'in evlilik teklifini bu hayali kişiler ile konuşmaya başlar. Jale'nin bu zayıf ve narin ruhi dünyasındaki boşluğu dolduran önemli bir kavram vardır o da romanda birçok yerde ısrarla belirtilen dini hassasiyetidir. Ondaki bu din anlayışı masum bir inançla tanrıya bağlılık şeklerinden karşımıza çıkar. Zira ibadet noktasında eksikleri çoktur:

"O sırada sabah ezanı okunmaya başladı. Büyükannemden gördüğüm şekilde namaz kılmaya çalıştım. Ancak duaları şaşırdım. Namaz kılmaktan vazgeçtim. Bunun yerine Kuran-ı Kerim'deki 'Felah' ve 'Nas' surelerini okuyarak rahatlamayı tercih ettim. Allah'a bana güç ve cesaret vermesi için yalvardım."(s.11)

"Bilgisayarı kapattığımda sabah ezanı okunuyordu. Çocukluğumdan beri sabah ezanını dinlemek için erken uyanır, pencereyi açardım. Bugün de aynısını yaptım. Ezan süresince dinlenerek düşündüm." (s.66)

"Bir gün mutlaka gidip ağız tadıyla balığı yiyeyeğim" diye düşünürken o esnada okunan ezanın sesini daha iyi duyabilmek için otomobilimin camını açtım."(223)

Alıntılarda görüldüğü gibi Jale, İslamiyet'in en temel rükünlerinden namaz ibadetinin icrasında bile zorlanacak kadar eksik bir Müslüman olmasına rağmen hayatındaki dini ritüellere son derece önem veren ezan sesinden son derece huzur duyan bir Müslüman profili ile karşımıza çıkmaktadır. Cem ile Kumkapı meyhanelerinde şarabın tadına bakmaktan çekinmezken, ezan sesini duyduğunda otomobilinin camını açıp daha fazla istifade etmeyi isteyecek kadar da imanlı biridir. Bu durumun Jale'nin çarpık bir din anlayışına mı sahip olduğu yoksa inancında tam da karar kılmadığı anlamına mı geldiği konusu romanda okuyucuya bırakılan kararlardır. Ancak Jale'nin din anlayışındaki bu ikilem onun kimlik sorunundaki ikileme genellenebilir. Ataları da daha sonra açıklayacağımız gibi İslamiyeti benimsedikten hemen sonraki bazı dini törenlerinde Hıristiyanlığa ait ritüelleri de gerçekleştirabiliyordu.

b) Elvan Karaman:

Jale'nin büyükannesi. Romanda ölümünden itibaren yer almaya başlayan Elvan Karaman, Jale'den sonra adı en fazla anılan kişilerdendir. Elvan Karaman Jale'nin aksine kimliği hakkında gerekli malumata sahiptir ve bu birikimi bir sandıkta tek varisi ve soyunun devam ettiricisi olan torunu Jale'ye bırakarak yetmiş sekiz yaşında vefat eder. Elvan Karaman'ın önemi aynı zamanda romandaki iç metinde bahsedilen öykü ile Jale'nin yaşamı arasında bir geçiş kişisi olmasından gelir. Kapadokya halkının öyküsünün anlatıldığı kısımda yer alan Yordan'ın Baravun adlı oğlunun kızıdır Elvan Karaman. Yani onun soyu Ortodoksluktan Müslümanlığa dönen Yordan'a dayanır. Ancak dedeleri mühtedi olan bu kadın son derece dindar bir Müslümandır. Başından örtüsünü eksik etmez ve namazını da ihmal etmez. Aynı zamanda Elvan Karaman aydın bir insandır da:

"Yetmiş sekiz yaşında ölen büyükannem, Köy Enstitüsü mezunu, dönemine göre bilgili ve kültürlü bir cumhuriyet kadınıydı. Çok acı çekmesine rağmen, onurundan ve aasletinden hiç bir zaman ödün vermemişti."(s.46)

"...Bunun için Cumhuriyet devrimlerine samimi bir şekilde bağlı, Atatürk hayranı son Osmanlı kadınıni çok özliyordum." (s.143)

c) Diğer Kişiler:

Romandaki kişileri ana hatlarıyla iki kısımda incelemek mümkün. Bunlardan birinci grup Jale'nin çevresini oluşturan gerçek kişilerdir. İkinci grup ise romanda haklarında bilgiler verilen Karamanlı Türklerinden yaşamları anlatılan tarihi kişilerdir. Jale'nin yakın çevresini oluşturan birinci grupta Dölek ve Bayram Baba, Cem, Yasemin ve Haluk yer alır. Bunlardan Dölek ile Bayram eserin iç metni olan Karamanlıların hikâyesi ile ilgili olan kişilerdir. Elvan Hanım'ın hayattayken en büyük yardımcıları olan bu yaşlılar Tarabya'daki evlerinde yaşarlar.(s.114) Elvan Hanım'ın ölümünden sonra Jale'nin en büyük desteği olmuşlardır. İkisi de Karaman kökenli olan bu yaşlıların kökeni ile ilgili şu verilere rastlarız romanda:

"Bayram Baba'nın hayatı, sanat ve bilgi üzerine kuruluydu. Çok az konuşur, problemleri saptayıp çözümünü kesinleştirdikten sonra yorum yapardı. Söylediklerinin doğruluğuna kendisini inandırdığı için karşısındakinin de ciddiye almasını beklerdi."(s.61)

"Yanıbaşım da duran Dölek'in yüzüne dikkatlice baktım. Yetmişine yaklaşan Dölek, sağlıklı ve dinç görünüyordu. Beş vakit namazını hiç aksatmazdı. Son yirmi yıldır da üç aylar oruçlarını tutardı." (s.113)

"Şimdi her şeyi daha iyi anlıyordum. Dölek, büyükdedem Baravun'un yakın dostu Floyta'lı Vasil'in köylüsüydü. Ayrıca gelini Eslim de Suvermez'liydi."(s.112)

Yasemin, Jale'nin en yakın kız arkadaşıdır. Üniversiteyi birlikte okumuşlardır. Aynı şehirde yaşıyor olmalarından olsa gerek irtibatları kopmamıştır. Eserdeki hareketlerinden hoppa bir kız olduğu izlenimini veren Yasemin, Jale'nin Cem ile olan aşk macerasında da çöpçatan rolünü üstlenen kişidir. Cem ile uzaktan akraba olan bu kız Karadeniz kökenlidir.

"Telefonu kapattıktan sonra Yasemin'i düşündüm; Karadenizli bir ailenin kızıydı. Babası müteahhitti. Çok geniş bir çevresi vardı."(s.15)

Jale'nin erkek arkadaşı olan ve bu birliktelikleri gittikçe aşka dönüşen kişidir Cem. Cem entelektüel biridir ancak bu entelektüelliğinin altında gizli bir maçoluğu da vardır. Nitekim bu tutum Jale kimliğini ona açıklandıktan sonra açığa çıkar ve Jale'nin kimliğinin kendi geniş aile çevresi altında eriyebileceğini açıkça söyler. Sanat tarihçisi olan Cem zengindir ve bir üniversitede öğretim görevlisi olarak çalışır.

"...Ardından beni Cem adındaki akrabasıyla tanıştırdı. Sarışın, mavi gözlü ve atletik yapılı bu genç adam, akademisyenden çok film setinden fırlayan yıldızlar gibi görünüyordu. Bir şeyler hazırlamak için Mutfağa girdiğimde Yasemin yanıma gelerek bana Cem'i anlatmaya başladı:

"... ABD'de doktora yaptı. Ailenin tek erkek çocuğu. Özel bir üniversitede öğretim görevlisi. Senin fotoğraflarını gördü ve tanışmak istedi."(s.169)

"...Cem'in ise karşısında kendisini çok önemli gören havası midemi bulandırıyordu."(s.17)

Jale'nin gerçek kimliğini açıkladıktan sonra takındığı tavırla dikkati çeken Haluk, bu haliyle aslında Jale'nin bu yeni kimliğine tepki gösterecek tüm insanları da temsil etmektedir. Kafkas kökenli Haluk kendi kimliğini bir alt kimlik olarak görmemekte ve alt kimlik anlayışına karşı çıkmaktadır. Bu bağlamda onun Jale ile yaptığı kimlik tartışması önemlidir.

"İnşaat mühendisliğinden mezun Haluk tam bir dahi çocuktur. Çok uluslu bir firmanın Kafkasya şantiyelerinin şefiydi. Senenin yarısını ülke dışında şantiyelerde geçiriyordu. (s.145)

Romanın içindeki ikinci anlatıyı oluşturan mektup ve günlüklerdeki yaşantının temel kahramanları Karamanlı Türkleridir ancak bunlar iki kahramanın şahsında temsil edilirler; İspir ve Yordan Efendi. Yordan Efendi Hıristiyanlıktan İslam'a dönen Karamanlı Türklerini, İspir Efendi de Ortodoksluktan vazgeçmeyen ve bu nedenle de Yunanistan'a sürgün edilen Karamanlı Türkleri'nin temsilcisi olarak karşımıza çıkarlar. Diğer tüm kişiler bu iki kişi ile bir şekilde akrabadır. Günlüklerdeki kişileri şematik olarak şöyle gösterebiliriz:

*İspir ve Magdalini çiftinin çocukları: Vasil, Tedoros, Yuhannis.

*Yordan (İskender Ağa) ve Anastasya (Gülen) çiftinin çocukları: Paşamelik, Köklü ve Baravun.

*Gelinler: Vasil ile Despina (Despina'nın vefatından sonra Sevasti ile evlenir), Paşamelik ile İnelhan, Köklü ile Nevla, Baravun ile Bereke.

*Torunlar: Vasil ile Despina'dan İspir, Elizabeth ve Gregoryos. Paşamelik ile İnelhan'dan Sarıkamış'ta şehit olan Oruç. Köklü ile Nevla'dan Sarıkamış'tan geri dönmeyen Yakut. Baravun ile Bereke'den Şirin, Tezbula, Hanbula ile Mevrek.

Romanın esas kahramanları olan İspir ve Yordan'ın sülalesinin fertleri bu şekilde özetlenmeye çalışılabilir. Ancak günlüklerde adlarından bazı özelliklerinden bahsedilen başka Kapadokya sakinleri de vardır. Bunların adlarını çalışmamızı fazla uzatmamak için vermiyoruz.

Romandaki günlüklerde ayrıca önemli tarihi olaylar verilirken devrin önemli kişileri ve icraatlarına da yer verilmiştir. Ancak bu kişiler roman kişisi değil sadece bilgi vermek amacıyla isimleri zikredilen tarihi kişiliklerdir:

II. Ariarethes, Kral Caesar, İmparatoriçe Thedora, Roma İmparatoru Constantinus, Aziz Gregorius, Aziz Basileus, Sultan II. Mahmut, Sadrazam Benderli Ali Paşa, Fener Rum Patriği Gregorius, Padişah II. Abdülhamit, Enver Paşa, Padişah V.Mehmet Reşat, Kral Konstantin, Venizelos, Mustafa Kemal, Padişah Vahdettin, Hz. Muhammed, İsmet İnönü, Adnan Menderes, Celal Bayar

9-Romanın Kurgusal Özellikleri:

Romanda çerçeve olay örgüsü kullanılmış. Birbiriyle bağlantılı iki olay iç içe verilmiş. Bunlardan üst çerçeveyi oluşturan olay Jale'nin Karamanlı kimliği ile tanışması ve bunu kabullenmesi, alt çerçevedeki olay ise Kapadokya'da yaşayan Karamanlıların başından geçen olaylardır.

Üst çerçeveyi oluşturan Jale'nin başında geçen olaylar, kurgu açısından daha önemli ve kuvvetli olması gerekirken, bunun tam tersine oldukça zayıftır (Jale'nin bir karakter olarak zayıf olması gibi). Jale'nin babaannesinden kalan defter ve mektupları okumaya başlayana kadar olan kısım (42. sayfaya kadar) kurgusal açıdan oldukça zayıftır. Buraya kadar olan kısımda pek çok gereksiz olay (Bu bağlamda bahsedilenlerden en önemlisi kuşkusuz zorba kiracı Vahit Aksakal ve onun çaresiz ev sahibini baskı ile yıldırma için yaptığı çalışmalardır. Yazarın kimlik sorununu işleyeceği bu romanda böyle-sine bir çarpık kentleşme sorununa giriş yapmış olması ve yarıda bırakması, aile dostları avukat Oktay Karakale'nin günümüz hukuk sisteminin aksaklıklarını anlattığı kısımlar; 33, 34, 35. ve 162. sayfalar) ve romanı uzatmak, asıl konuya pat diye girmek için eserde yer almış. 21 ve 28. sayfalar arasındaki olayları bu duruma örnek olarak verebiliriz.

42. sayfadan itibaren Jale'nin hikâyesi ikinci plâna düşer ve ön plâna Karamanlıların yaşadıkları çıkar. Jale'nin yaşadığı olaylar 213. sayfada defter ve mektupların bitmesiyle yeniden ön plâna çıkar. Buradan sonra Jale'nin yeni kimliğini kabullenmesi ve çevresindekilerle yeni ilişkileri ile roman sona erer.

Alt çerçeveyi oluşturan Kapadokyalı Karamanlıların yaşadıkları olaylar eserde tamamıyla montaj tekniği ile verilmiş. Montaj edilen metinler Yordan'ın günlüğü (s. 47-60, 67-83, 84-111, 126-138, 151-158), İspir'in mektupları (s. 159-162, 164-180, 184-200), Baravun'un mektupları (s. 200-213)dir. Ayrıca 63 ve 65. sayfalarda Karamanlılar hakkında internetten alınan bilgiler ve 121-123. sayfalarda bir şiir montaj tekniği ile esere eklenmiştir. Bir eserde bu kadar geniş bir şekilde montaj tekniğinin kullanılmasının roman tekniğine uygun olmadığını düşünüyoruz.

Romanda hayatları anlatılan Karamanlılar gerçek kişilerdir. Bunu, yazarın eserin sonuna eklediği fotoğraflardan anlıyoruz. Eserin sonunda Vasil ile Katerini Spiropulos'un, İspir ve karısı Sevasti ile İoannes'in, Anastasyas, Kiryakos ve Despina'nın fotoğraflarına yer verilmiş. Yazar bu şahıslara ait defter ve mektupları nereden bulduğunu belirtmiyor, fakat romanın sonunda otuz bir eserlik geniş bir kaynakça yer alıyor. Yazar ya bu defter ve mektupları bu eserlerden birinden almıştır ya da eserlerden *yaşayan gerçek kişiler* hakkında topladığı bilgileri yeniden kurgulayarak günlük ve mektup formunda esere yerleştirmiştir. Bu konuda kesin bir yargıya varmamız şu anda mümkün değil.

Eserde iki tip anlatıcı karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan birincisi üst çerçeve metnini oluşturan kısımlardaki anlatıcıdır. Bu anlatıcı "özne anlatıcı" olan Jale'dir. Jale olayın hem yapıcılarından olan bir özne hem de anlatıcı, aktarıcı olan bir kişidir. Jale başında geçenleri, bizzat yaşadıklarını, gördüklerini, izlediklerini anlatırken aynı zamanda duygu ve düşüncelerini, değerlendirme ve yorumlarını da kendisi anlatır.

"...Cem'in ise karşında kendisini çok önemli gören havası midemi bulandırıyor."(s.17)

Çerçeve metindeki bu tip bir anlatıcı romana çok boyutlu değil de tek boyutlu bir bakış açısının egemen olmasına neden olmuştur. Ancak bu tip anlatıcının olumlu yönü ise konun dağılmasını engellemesi ve dikkatin bir noktada toplanmasını sağlamasıdır. Bu, romancının amacına da oldukça uygundur.

Eserin alt çerçevesini oluşturan Kapadokya Halkının başından geçenlerin anlatıldığı kısımlardaki anlatıcı ise isimleri belgelerde de verilen ve yazıların sahipleri olan gerçek kişilerdir. Ancak yazarımız bu açık bilgiye rağmen belgelerin aktarılması kısmında anlatımı "nesnel tutumlu gözlemci anlatıcı" gözünden gerçekleştirmiştir. Bu kaniya, günlüklerin sahiplerinin de anlatılarda ayrı bir kişi olarak takdim edilmesi nedeniyle varıyoruz. Örneğin Yordan Ağa'nın 15 Nisan 1821 tarihli 47. sayfadaki günlüğünde günlüğün sahibi de ayrı bir karakter olarak bir gözlemci anlatıcı tarafından sunulmuştur.

Bu nedenle romanda özdeş özne anlatıcı ve nesnel tutumlu gözlemci anlatıcı olmak üzere iki tip anlatıcı olduğunu söyleyebiliriz.

Eserin sonunda kaynakçaya yer verilmesi romanın teknik yapısını zedeleyici, kurgusal dünyasını zedeleyici bir durumdur. Ayrıca romanda verilen tarihi bilgiler eseri çoğu yerde roman havasından uzaklaştırmakta, bir tarih kitabına yaklaştırmaktadır. Bu tür olumsuz durumlar yazarın roman tekniğini gereği kadar bilmediğini göstermektedir.

10- Romanın Türü:

“Kimlik” romanı, sunumundan ve içeriğinden anlaşılacağı gibi tarihî bir roman. Ama sadece “tarihî” vasfı bu romanın türünü nitelemek için yeterli değil. Biz, romanın aynı zamanda popüler bir roman olduğunu düşünmekteyiz. Öncelikle tarihî ve popüler roman kavramları hakkında bilgi verip düşüncemizi somutlaştırmaya çalışacağız.

Prof. Dr. Nurullah Çetin tarihî roman kavramı hakkındaki bir yazısında bu türün tanımı ve sınırları üzerine şu bilgileri vermiştir:

“Tarihî roman (İng. historical novel) geçmişte, yazarın doğumundan önce ya da henüz bilincinin tam olarak oluşmadığı çocukluk yıllarında, belirli bir zaman diliminde olup bitmiş olayların, yaşantıların, belirgin dönemlerin, önemli ya da önemsiz kişilerin hayat hikâyelerinin tarihî gerçekliğe bağlı kalınarak ve romancı muhayyilesinde zenginleştirilerek roman kurgusu içinde yeniden üretildiği metindir. Tarihî romanda olaylar ve kişiler tarihten alınır, ancak bunlar olduğu gibi nakledilmek yerine belirli bir amaca göre yeniden düzenlenir, canlı yaşantı sahnesine dönüştürülür. Kişilere gerçekte söylememişlerse bile söyleyebilecekleri sözler söylenir, kişiliklerine aykırı gelmeyecek tavırlar, davranışlar yüklenir. Romancı tarihsel dönemin ana hatlarına ve gerçek yönüne bağlı kalmalıdır. Tarihi yorumlama hakkı vardır ancak; değiştirme, bozma, çarpıtma hakkı yoktur. Tarihî roman, tarihin romancının bilgi, kültür ve ideolojik donanımına göre belli bir seçmeye tâbi tutulması, düzenlenmesi ve yeniden yorumlanarak sunulmasıdır.(...)”¹

Popüler roman kavramı hakkında ise Ömer Lekesiz şöyle demektedir:

“Popüler roman son tahlilde ‘ideolojik’ bir kavram olan ‘popülizm’in, hedef bir yığınca benimsenmesini sağlayacak araçlar cümlesinden edebiyatla kurduğu bilinçli bağın yaygın karşılıklarından biridir. (...)”²

Popüler romanlar edebî değeri yüksek olmayan, kültür seviyesi düşük kişilerin de

---

¹ Nurullah Çetin, “Tarihî Roman Kavramı Etrafında”, *Esin Sanat*, sayı: 5, Güz 2001, s.2

² Ömer Lekesiz, “Osmanlı’dan Bugüne Popüler Romanlar”, *Hece Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı*, 2002, s. 450

okuyup zevk alabileceği; cinaî, fennî, tarihî roman türleriyle ilişkili eserlerdir. Bu tarz romanların basit olmaları, entrikaya ve olaya dayanmaları satılmalarını ve okunmalarını arttırdığı için genellikle yayınevleri ve yazarlar tarafından maddî amaçlarla piyasaya sunulurlar.¹ Bir de bunun dışında bu türün geniş halk kitleleri tarafından okunabilirliğinden yararlanarak bu tür romanlarda ideolojik görüşlerin sunulduğu da görülebilmektedir.

Tarihî romanların da pek çok yazılma sebeplerinden birisi “ideolojik yaklaşımları tarihle temellendirmeye çalışmak”tır.² Nurten Ertul bu romanında ileride üzerinde duracağımız ideolojik görüşlerini temellendirmek ve yaymak için romanı bir araç olarak kullanmıştır. Roman geçmişe ait olayların işlenmesiyle “tarihî”, edebî seviyesinin düşük, olaylara ağırlık verilmiş ve kurgu olarak basit bir eser olmasından dolayı “popüler” bir romandır. Bu iki terimi birleştirerek ifade edersek “Kimlik” “popüler-tarihî” bir romandır. Romanın bu iki vasfa sahip olması Ertul’un amacına uygundur.

11- Romanda Sorunlar:

a) Kimlik Sorunu:

Romanın adından da anlaşılabilen gibi romanda işlenen temel konu “kimlik sorunu”dur. Bu sorun romanın 17. sayfasında Jale’den hoşlanan Cem’in Jale’nin kimliğini sorgulamasıyla başlar. Buraya kadar anlatılanları bir giriş olarak ele alabiliriz. Esas olaylara giriş ise bu noktada başlamaktadır. Cem, Jale’nin fiziki yapısına bakarak onun göçmen olduğunu düşünür ve ona bu konuda sorular sorar. Bu, Jale’yi rahatsız eder ve kafasını karıştırır. Romanın esas olaylarına başlamak için kullanılan Jale ile Cem arasındaki bu diyalogun acemi kurgulanmış olduğunu ve romanda anlatılacaklara dair daha baştan ipuçları vererek romanın ritmini düşürdüğünü düşünüyoruz.

Daha sonra romanın 42. sayfasından itibaren Jale, babaannesinden kalan sandığı açıp buradaki defter ve mektupları okumaya başlayınca köklerinin Ortodoks Karamanlılara dayandığını öğrenir. Cem’in sorularından sonra kimliğini merak eden ve köksüzlük duygusuna kapılan Jale şaşkınlık içinde gerçekleri öğrenir.

Roman boyunca kendileri de Karamanlı soyundan gelen Jale’nin yakınlarından olan Dölek ve Bayram Baba ile Jale’nin muhayyilesinde canlanan defterlerde hikâyeleri anlatılan kişiler Jale’ye devamlı suretle kimliğine, köklerine sahip çıkması gerektiğini telkin ederler. Bu durum romanın başarısını ve inandırıcılığının zedelemektedir. Jale’nin yaşadığı olaylar devamlı olarak “kimliğini öğrenme ve sahiplenme”ye güdülmüştür. Romanın sonunda beklenen şekilde Jale Karamanlı kimliğini benimser ve köklerini daha iyi tanıyabilmek için araştırmalara başlar.

Romanın merkezî kişisi Jale, güçsüz ve zavallı bir şekilde kişileştirilmiş; bunu romanın çoğu yerinden anlamak mümkün. Bu durumu yazar da kendisiyle yapılan röportajda “*Evet, tam bir zavallı. Çevreye baktığınız[da] zaten görebileceğiniz pek çok zavallıdan biri*”³ diyerek kabul etmektedir. Roman kahramanı üniversite tahsili almış

¹ Bu roman türü hakkında doyurucu bilgi için bakınız: M. Fatih Andı, “Roman ve Piyasa”, *Roman ve Hayat*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul 2004, s. 77-86

² Çetin, a.g.y. s. 3

³ İliksiz, a.g.y.

olmasına rağmen çok bilgisiz. Bu durum romancının bir zaafı değil; aksine Jale'nin bu şekilde kişileştirilmesini, biz, yazarın bilinçli olarak yaptığını düşünüyoruz. Jale'nin bilgisiz ve zavallı olması okuduklarından ve yaşadıklarından kolayca etkilenmesini sağlar ki bu da başından beri güdümlü bir eser olan romanda kahramanın "kimlik"ini kabullenebilmesi için oldukça uygun bir durumdur. Ayrıca eserde Jale ile ilgili nedenini anlayamadığımız bir durumda kahramanın adının 146. sayfada açıklanmasıdır. Bu noktaya kadar kahramanın adının neden verilmediği meçhuldür.

b) Din Sorunu:

Romanda aslında sosyal ve psikolojik çatışmaların olmasının sebebi dindir. Lozan Mübadelesi ile Ortodoks Karamanlılar Yunanistan'a göç ettirilirken eskiden Hıristiyan olmalarına rağmen sonra da Müslüman olan Karamanlılar göçün dışında tutulmuştur. Yani mübadelenin ana kıstası dindir.

Ortodoks olan Karamanlılar Osmanlı Devleti boyunca Müslümanlarla beraber yaşamışlar ve aralarında belli bir dinî etkileşim meydana gelmiştir. Bu etkileşimin sonucunda bazı Karamanlılar Müslüman olmuşlardır. Bunların sayısı zaman içinde artmıştır.

Lâkin Müslüman olan Karamanlılar eski dinlerinin âdetlerinden bir türlü kurtulamamışlardır. Müslümanlığın ve Hıristiyanlığın bazı uygulamalarını beraber devam ettirmektedirler ki bu da bozuk bir din anlayışı meydana getirmiştir. Aslında bu durum her iki dine göre de yanlış olmasına rağmen bu yaşantıyı sürdüren Karamanlılar tarafından gayet normal görülmüş ve yazar tarafından da dinlerin beraberce yaşaması şeklinde bir hoşgörü ortamı olarak gösterilmiştir. Bu çarpık din anlayışına örnek olarak bir kurban kesme törenini verebiliriz:

"Kurbanın kesileceği kilise, cami gibi yerler bir güzel temizlendi. Hayvanlar kutsandı. Kilisede yapılan 'hamd duası' esnasında ev sahibi kurbanı çözdü. Üç defa mihrabın çevresinde dolandırdılar. Üçüncü turdan sonra hayvanın başını, doğuya çevirerek sunağa yatırdılar. (...) Hayvanların boğazına bıçakla üç defa 'haç' işareti yaptılar. Keserken de 'Allah kabul etsin' ve 'Allahu ekber' dediler. (...) Tören; kilise, cami, atölye ev ve tarlada da her defasında tekrarlandı. Ritüellerden, davetli-davetsiz herkese pirinç pilavı ve et kavurması dağıtıldı. (...) Ortodoks ve İslâmi kurallara uygun kutlamalar yapıldı. (...)" (s. 74)

Buna benzer bir durumu Prof. Dr. Mehmet Kaplan "Tevfik Fikret" adlı eserinde vermektedir. Tevfik Fikret'in annesi ihtida etmiş (sonradan Müslüman olmuş) Sakızlı bir Rum ailesinden gelmektedir. Anneannesi ve dedesi ihtida etmiş olan Fikret'in annesi aşırı dindardır. Tevfik Fikret hayatının ilk yarısında dindar, sonrasında dinden uzak bir yaşam sürmüştür. Fikret'in oğlu Halûk da sonradan Hıristiyan olmuştur. Prof. Dr. Mehmet Kaplan bu durumun psikolojik bir mahiyeti olduğunu düşünmektedir ve din değiştirme hakkında şunları söylemektedir:

"(...) Din değiştirme (conversion) bir iç çatışma neticesidir. Birbiriyle çatışan iki meyil, insanı şiddetli bir suretle kâh inanmağa, kâh inanmamağa sevk eder; ihtida eden ruhlarda bir huzursuzluk (instabilité), bir insicamsızlık (incahérence) vardır. Onlar, hayatlarının bir merhalesinde ruhî bir sistemden onun tamamiyle zıddı bir ruhî sisteme

geçerler; bu yavaş yavaş veya birden bire olur. Biz, Fikret'te gördüğümüz ruhî trajedinin kısmen anne tarafından geldiği fikrine temayül etmek istiyoruz. İhtida, yalnız fikirlerde olmaz; ihtida haddizatında psikolojik bir değişmedir. Hayatın muayyen bir anında, hariçle pek az ilgisi olan ruhî bir değişme vuku bulur. Bu değişme şahsın dünya görüşünü, fikirlerini, hassasiyet tarzını baştan aşağı değiştirir. (...)”¹

Kimlik romanında din değiştirmenin getirdiği bu huzursuzluk ve insicamsızlık kişilerin hayatlarına sinmiş durumdadır. Romanda bu durumun en çarpıcı bir örneği Müslüman olan İskender Ağa'nın torunun 93 Harbi'nde şehit olmasıyla gerçekleşir. Bu acıya dayanamayan İskender Ağa'nın gelini İnelhan (o da sonradan Müslüman olmuştur.) oğlunun şehadetiyle beraber İslâm'ın kurallarından ve uygulamalarından uzaklaşıp kiliselere giderek oğlu için mum yakmaya başlar. Psikolojisi çok bozulan İnelhan kilisede inzivaya çekilerek kendini toplarlar ve Müslümanlığa uygun bir şekilde hayatını devam ettirir.²

Bu çarpık din anlayışını eleştiren tek kişi Müslümanlığı kabul etmeyen İspir Ağa'dır:

“İspir'e göre dininden dönenler; ne tam İslâm, ne de tam Hıristiyan idiler. Hayatlarında din kavramı hiçbir zaman olamayacak, dönenler zamanla paganlaşacaklardı. (...)” (s. 77)

Romanın merkezî kişisi Jale'nin ise daha önce belirttiğimiz gibi dinî bilgileri çok zayıftır. Müslüman olarak yaşamasına rağmen Müslümanlığa tam tamına bağlı olduğunu söylemek güçtür. Romanın sonunda Karamanlı kimliğini benimsemesiyle beraber Hıristiyanlığa da yaklaşır. Bu konuda araştırmalar yapacaktır. Burada kanaatimizce yazar tepki çekmemek için çok yaklaştırmış olmasına rağmen Jale'yi Hıristiyanlaştırmaz. Belki de yazar Karamanlılar arasında oluşan yukarıda örneklerini verdiğimiz çarpık din anlayışını kahramanı için uygun görmektedir.

Romanda birkaç yerde verilen Kelime-i Şehadet'in yazılışında bir tuhafılık var. Kelime-i Şehadet'in sonuna eserde bildirme eki “-tur” getirilerek “rasûluh'tur” şeklinde yazılmış (s. 47 ve 82). Bunun bilinçli bir hareket mi yoksa bir dizgi hatası mı olduğunu anlayamadık.

e) Göç Sorunu:

Romandaki kırılma Ortodoks Karamanlıların göç ettirilmesiyle gerçekleşir. Karamanlılar doğup büyüdükleri, akrabalarını gömdükleri memleketlerinden ayrılmak istemezler. Onlar Osmanlı için çalışıp çabalayıp, savaşlarda yer almış olmalarına rağmen göç ettirilmelerini bir türlü anlayamazlar ve kabullenemezler. Kendilerini göç ettirenlere lanet ederler, ama ellerinden bir şey gelmemektedir. Mecbur olarak Yunanistan'a göç ederler.

Ortodoks Karamanlılar göç esnasında açlık, susuzluk ve çeşitli hastalıklarla boğuşurlar. Göç edenlerden bazıları yollarda ölür. İşin en kötü tarafı kendilerini

---

¹ Mehmet Kaplan, Tevfik Fikret, Dergâh Yayınları, İstanbul 2005, s. 62-63

² Bakınız: romanda s. 84-90. Yazıyı fazla uzatmamak için bu duruma iki örnek vermekle yetiniyoruz. Bunlara benzeyen başka olaylar için bakınız: 92, 106 ve 203. sayfalar.

Yunanistan'a götürecektir gemiye binince ortaya çıkar. Rumlar Karamanlıları Rumca bilmedikleri ve Türklere benzedikleri için tahkir ederler. Bu hakaretler Yunanistan'da devam eder. 2. Dünya Savaşı'nda Yunan devleti tek vücut olana değin bu aşağılamalar devam eder. Bu tarihten sonra Karamanlılar Rumlar tarafından benimsenirler.

Romanda hep göç ettirilen Karamanlıların sorunlarına değinilmesine rağmen Türkiye'ye göç ettirilen Türklerin sorunlarına maalesef çok az değinilmiştir. Romanın bazı yerlerinde açıkça olmasa da mübadele ile Kapadokya'ya gelen Türkler işgalci imişler gibi gösterilir ve onlar hakkında menfi bir imaj çizilir. Türk göçmenlerin acısına sadece bir paragrafta değinilir (bakınız s.157). Oysa onlar mübadele ile geldikleri bu yeni yerlere alışmakta çok zorluk çekmektedirler. Yunanistan'ın verimli topraklarından Kapadokya'nın haşin coğrafyasına gelen Türkler bölgeye alışmamaktadırlar. Ne bağıcılığı ne de hayvancılığı bilirler. Yazarın bu sorunlara çok kısaca değinmesi, romanın insanların bazı acılarını paylaşıp gelecek nesillere aktarmaya çalışan bir roman olmaktan ziyade alt-kültürleri ön plâna çıkarmayı amaçlayan bir eser olduğunu düşündürmektedir.¹

12- Dil ve Anlatım:

Gazeteci kökenli olan yazarımızın dili kullanmada başarılı olduğunu söyleyebiliriz. Bu dili kullanmadaki başarı edebi bir anlamda değildir. Anlatım bozukluğu ve imla bağlamında yapılan bir değerlendirmedir. Romanın tarihi bir roman olması ve oldukça fazla bilgi akışının olması romanın dilinin edebi bir zevk vermesine mani olmuştur. Modern zamanlarda yazılan romanın dilinin de günümüz Türkçesini yansıttığını kolaylıkla söyleyebiliriz. Edebi ifadeler yer almadığı gibi yazar argoya da başvurmamıştır.

Eser kahramanları'nın birçoğu Kayseri, Niğde ve Nevşehir havzasında yaşayan insanlar olmalarına karşın konuşmalar özenle standart Türkçe ile verilmiştir. Ancak Romanın başlarında yazar, kahramanların aslında kendi aralarında yöresel dili kullanmaya özen gösterdiklerini hatırlatmaktadır okuyucuya:

"Büyükannem Niğde ve çevre illerden gelen insanlar ile genellikle yöresel bir dille konuşurdu. İstanbul Türkçesini de gayet iyi konuşmalarına rağmen, doğdukları topraklara özlemi şiveli konuşarak giderdiklerini düşünürlerdi. Bu geleneği ister istemez Dölek ile konuşurken ben de sürdürürdüm." (s.38)

Romandaki üslup içinde benzer şeyleri söylemek mümkün. Özellikle mekân tasvirlerinde (Sırlı oda s. 45, Kumkapıdaki meyhane s. 120, Yordan Ağa'nın Konağı s. 68) oldukça nesnel bir üslup kullanılmıştır. Romandaki söz dağarcığı özellikle Çerçeve metinde yer alan tarihi bilgiler kısmında oldukça terimsel bir hal almaktadır. Tarihi roman olmasından dolayı kişi, yer adları ve tarihi olaylar bakımından oldukça zengindir. Cümle yapısında girift denemelere girişmeyen yazar genellikle basit cümle yapısını kullanmış olup, devrik cümle yapısından pek yararlanmamıştır.

¹ Romanın sonunda Jale yeni kimliği ile ilgili düşünceleri dolayısıyla arkadaşı Halûk tarafından alt-kültürleri diriltmekle suçlanır. Ama bu suçlamayı yapan Halûk bir Kafkasya göçmenidir ve bu kimliğini devamlı ön plâna çıkarmaktadır (bakınız s. 221). Yazar bu görüşleri Halûk'a lanse ederek alt-kültürlerin olumsuzlanması fikrini dışlar. Yazar alt-kültürlerin, alt-kimliklerin ön plâna çıkarılmasını istemektedir. Yazar bu düşüncelerini kendisiyle yapılan röportajda da hissettirir (bakınız: İliksiz, a.g.y.).

13- Roman Hakkında Genel Değerlendirme:

Popüler-tarihî bir roman olan "Kimlik" romanının okuyucuda bıraktığı ilk ve en kalıcı tesir bir tarih kitabı okuduğu hissidir. Evet, yazar kitabın daha kapağında da belirttiği gibi yazdığının tarihi bir roman olduğunun farkındadır. Kitabı okuyup bitirdikten sonra okuyucuda Karamanlı Türkleri hakkında bir kitap okuduğu hissinden başka neler kaldığını düşündüğümüzde elimizde pek de edebi bir kalıntı bulamamaktayız. Belki zayıf karakterli bir genç kız ile onun pek de karizmatik bir şekilde zihinlerde canlanmayan silik tipteki arkadaşlarıdır geride kalan. Çünkü onların bu ilişkileri romanda bir nihayete erdirilmemiş ve baskın olan yine Jale'nin araştırma isteği yani romanın bilgisel kısmı olmuştur. Aslında yazar asıl vermek istediği şeye araç olarak seçtiği bu kişileri ve rollerini daha iyi kurgulayabilir miydi acaba?

Yazarın kitabıyla okuyucuya vermek istediği şeyi de sorgulamakta fayda var. Yazar "Osmanlı topraklarında 700 yıllık yaşam ve köklerimiz" alt metnine kitabın kapağında yer verirken acaba imparatorluk ile ulus devlet ve İslam ile Hıristiyanlık gibi kavramları okuyucunun zihninde ister istemez bir kıyas konusu haline getirdiğinin farkında mıdır? Bu noktada yazarın samimiyetine inanmak zorundayız ancak muallâkta bıraktığı bazı hususlara da değinmeden geçemeyeceğiz. Bunların da en başında eserdeki "kimlik sorunu" gelmektedir. Yazar sonradan keşfettiği alt kimliğinden memnundur ve bu durumu çoktan kabullenmiştir. Bu durumu onun bu uğurda yakın çevresini feda etmesinden kolaylıkla anlayabiliriz. Bu yeni kimliği kabulleniş beraberinde başka kimliklerin inkârını getirmekte midir? Zira Jale'nin Kafkas kökenli olan, Jale'nin alt kimliğini ortaya çıkarmasından rahatsız olan Haluk ile giriştii tartışma Jale'nin bu konuda belirsiz bir tutumunun olduğu izlenimini vermektedir okuyucuya. Türkiye Cumhuriyeti bir ulus devlet ise artık Osmanlı Devletinde olduğu gibi Karamanlı Türkleri kendi kimliklerini muhafaza eden bir alt yapı değildir. Bu yüzden bu kimliğin peşinden ısrarla gitmek istemesi sadece bir tarih tutkusu mudur? Biz bunun sadece tarihî bir tutku olmadığını, yazarın ideolojik tercihi olduğunu düşünüyoruz.

Eserde okuyucuya ilk bakışta çarpık gelebilecek bir başka durum da zamanla iki dinli bir yapı sergilemeye başlayan Karamanlı Türklerin dini hayatıdır. Romandan alıntıladığımız şu cümleler dikkat çekicidir:

"...Camide gerçekleştirilen dini törenin ardından Yordan Ağa kurbanlar kesti. Cami, kilise, atölye ve evi ile tarlalarının başında İncil'den, Kuran'dan dualar okuttu."(s.74) Yine Yordan'ın kurban töreni ilginç ritüellerle bezenmiştir: *"...Sulak taşının ortasına kan sıçramasın diye bir çukur oluşturdular. Hayvanların boğazına bıçakla üç defa haç işareti yaptılar. Keserken de 'Allahu ekber' ve 'Allah kabul etsin' dediler. Kurban töreninin ardından, İslamiyet'e dönen kadınlar, Hristiyan kadınlarla birlikte Banay Tepesi'ne ve Aya Kiryaki'ye gidip Gölcükbaşı'ndaki kutsal suyla yıkandılar."(s.74)* Yordan din değiştirme kararını vermeden önce bakın ne yapıyor: *"Doğru kararı verebilmek için, Bizans döneminde göç yolu olarak kullanılan İpek Yolu mevkisindeki manastır-*

lara günlerce kapanmıştı. Sonunda tercihini topraklarından yana kullanmıştı."(s.75) Yani Jale'nin büyük dedesi Yordan toprakları, vatani uğruna din değiştiriyordu. Ülkesini terk etmemek uğruna böyle bir kararı alıyordu ortada bir 'hidayete erme' durumu söz konusu değildir. Yordan'ın torunu Elvan Karaman'da çizilen ihlâslı mümin görüntüsü de bu çarpıklığı gidermek için mi diye okuyucu düşünmeden edememektedir. Aslında yazarın bilinçaltındaki düşüncelerini 77. sayfada İspir'in ağzından kâğıda döktüğünü görebiliriz: "*Bu insanların soyundan gelenler, yerleşmiş bir İslam kültürüne sahip olmadıkları için, inançlarında samimi davranamayacaklardı. Zamanla da, iki cami arasında kalan cahillere dönüşeceklerdi. İspir'e göre kültür insanların DNA'larına şifrelenmişti. Bu şifreler en ummadıkları anlarda bilinçyüzüne çıkacaklardır. Gelecek nesilleri için dinlerinden döndükleri çok saçma sadece kendi toprakları ve menfaatleri için bunu yaptılar*". Yazar İspir'i böyle bir monolog ile konuştururken kendisi de kahramanının düşüncelerine katılmaktadır. Bu da romanda başarıyla gizlenmiş bir tutumdur.

İncelememizin sonunda geniş kitlelere hitap etme isteğinde olduğunu düşündüğümüz bu popüler-tarihî romanın edebî olarak yeterli başarıyı gösteremediğini ve romanın tezi olan alt kimliklerin ön plâna çıkarılmasının bir ulus devlet olan Türkiye Cumhuriyeti için zararlı olduğunu düşünüyoruz. Eserin popüler mahiyette olması bu tez ile birlikte çarpık din anlayışının da toplumumuzda yaygınlaşmasına sebep olabilir. Bu yüzden okuyucunun bu eseri okurken dikkatli olması, romanın tezine hemen kapılmaması gerekmektedir.

Kaynaklar:

- ◆ Mehmet Kaplan, *Tevfik Fikret*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2005
- ◆ M. Fatih Andı, *Roman ve Hayat*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul 2004
- ◆ Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, kendi yayını, Ankara 2004
- ◆ Nurullah Çetin, "Tarihî Roman Kavramı Etrafında", *Esin Sanat*, sayı: 5, Güz 2001
- ◆ Nurten Ertul, *Kimlik*, Nesa Yayın Grubu, İstanbul 2006
- ◆ Nurten Ertul Kimdir? http://www.selsus.com/modules.php?name=Vitrin&c_op=KisiDetay&kisino=21213
- ◆ Ömer Lekesiz, "Osmanlı'dan Bugüne Popüler Romanlar", *Hece Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı*, 2002
- ◆ Yaşar İliksiz, *Hilal, Haç ve Kimlik* (Nurten Ertul ile röportaj), http://www.haber7.com/haber.php?haber_id=154105

Makale:

PEYAMİ SAFA – TAHİR KUTSİ MAKAL¹

Mehmet Nuri YARDIM

info@mehmetnuriyardim.com

Türk edebiyatının bu iki romancısını, sanatkârını niçin aynı yazıda ele alıyorum. Benzer yönleri mi çok? Romanları mı aynı çizgide. Dünya görüşleri tıpa tıp aynı mı? Hiçbiri değil. Üstelik Peyami Safa Cumhuriyet döneminin seçkin bir romancısı, ama daha sonraki nesilden Tahir Kutsi Makal sadece romancı değil, aynı zamanda şair, folklor araştırmacısı. Ortak yönleri romancılık ve gazete yazarlığı. Fakat şimdi ikisini ele alışımın gerekçesi aynı günde vefat etmiş olmaları. İkisi de 15 Haziran’da bizlerle vedalaşıp sonsuzluk ülkesine göç ettiler. Dolayısıyla bugün bu iki romancımızın vefat yıldönümü. Her iki yazarımızı rahmetle anıyorum.

1899’da doğan ve 15 Haziran 1961 tarihinde vefat eden büyük romancı ve düşünce adamı Peyami Safa, Matmazel Noralyanın Koltuğu ve Yalnızız gibi romanlarıyla mistisizmin sahillerinde dolaşan ve metafizik bir dünyayı kucaklayan bir dâhî. Dokuzuncu Hariciye Koğuşu romanıyla en çok okunan yazarlarımız arasında yer alan Safa’nın en çarpıcı özelliklerinden biri fikir adamlığı. Marksizme getirdiği ağır eleştirilerle milliyetçi-muhafazakâr düşüncenin uzun zaman temsilciliğini yapan Peyami Safa, bir mütefekkir olarak da ülkenin temel meseleleri üzerinde kafa yordu. Aynı zamanda bir ahlâkçı olan yazar, kalemiyle geçinen Türk basının gelmiş geçmiş en iyi bir kaç “fıkra muharriri”nden biriydi. Server Bedi imzasıyla kaleme aldığı “Cingöz Recai” ve diğer mâcera kitaplarıyla da gençlerin ve çocukların sevdiği bir yazar oldu. Ancak ağırlıklı olarak edebî romanlarıyla edebiyat tarihinde hak ettiği yeri alan bir kalem ustasıdır Peyami Safa.

Kendi Hayatı da Roman

Peyami Safa, şair İsmail Safa’nın oğludur. Küçük yaşta babasını kaybettikten sonra annesinin yanında büyüdü. Parasızlık ve 9 yaşında tutulduğu kemik veremi sebebiyle düzenli öğrenim göremedi. Kendi kendini yetiştirdi. Posta ve Telgraf Nezareti’ne memur olarak girdi. Bir süre öğretmenlik yaptı. 1918’de gazeteciliğe başladı ve ömrünün sonuna kadar bu mesleği yürüttü. Beyin kanamasından öldüğünde Son Havadis gazetesinde yazıyordu. Peyami Safa, Kültür Haftası ve Türk Düşüncesi adlı dergileri çıkardı. Bu dergilerde ve yazdığı gazetelerde sanat, edebiyat, felsefe, psikoloji sosyoloji gibi değişik konuları ele aldı. Dokuzuncu Hariciye Koğuşu genç bir hastanın psikolojisini yansıtırken Matmazel Noralya’nın Koltuğu tıp öğrenimi yaparken bunalıma düşüp felsefeye yönelen ve daha sonra mistik dünya görüşünü benimseyen bir gencin hikâyesini anlatır. Türk İnkılâbına Bakışlar (1938) adlı mühim bir fikir kitabı bulunan yazarın diğer romanları şöyle: Sözde Kızlar, Canan, Fatih Harbiye, Bir Tereddüdün Romanı, Biz İnsanlar ve Yalnızız.

Romanda İnsan Psikolojisi

Peyami Safa’nın romanlarına genel olarak baktığımızda güçlü bir tahlilci yazar ile karşı karşıya olduğumuzu görüyoruz. Onun roman kahramanları Batı değerleri ile Doğu kıymetleri arasında sıkışıp kalmış ve bir arayışın içinde bulunan tipler olarak ön plâna çıkar. Yerli düşüncenin müdafii olan Peyami Safa roman kahramanlarını önce değişik ruh

---

¹ Bu yazı ilk olarak 15 Haziran 2007 tarihinde Sanat Âlemi sitesinde yayımlanmıştır:
<http://www.sanatalemi.net/KoseYazilari.asp?nereye=yazioku&ID=2060>

hallerine sokar, arayışlar içindeki bu kahramanlar hem kendileriyle hem çevreleriyle sürekli bir çatışma halindedirler. Bu mücadelenin sonucunda akl-ı selim, sağduyu ve vicdanî ses galip gelir.

Büyük romancı ve mütefekkir Peyami Safa, maddî imkânsızlıklar yüzünden okuyamamış, ama kendisini çok iyi yetiştirmiş ender şahsiyetlerden birisidir. İki yaşında babasını kaybeden küçük Peyami annesinin himayesindedir artık. Biricik sığınağı ve yardımcısı odur bundan sonra. Peyami'nin sünnet töreninde kendisine gelen armağanların en anlamlısı Dr. Abdullah Cevdet'in hediye ettiği "Petit Larousse"tur. Fikirleri ve yayınladığı İctihad dergisiyle toplumda dalgalandırmalar meydana getiren, ateistliği ve cimriliği ile meşhur olan Abdullah Cevdet'in bu armağanı, geleceğin romancı ve mütefekkirinin olgunlaşmasına katkıda bulunacaktır. Küçük Peyami, bu ansiklopedi sayesinde kendi kendine çalışarak Fransızca'yı öğrenir. Bu dili, ilerde gramer kitabı yazabilecek derecede geliştirir. Orta üçüncü sınıfa kadar maddî imkânsızlıklar yüzünden zar zor okuyabilen ve bu yıldan sonra Vefa İdadisi'nden (lise) ayrılmak mecburiyetinde kalan Peyami'nin peşinden, aksilikler eksik olmaz ne yazık ki. Dokuz yaşında geçirdiği bir hastalık sol kolunu sakat bırakır. Ne var ki, o bunu bile değerlendirir ve yıllar sonra Türk edebiyatının şaheserlerinden biri kabul edilecek olan Dokuzuncu Hariciye Koğuşu'nu kaleme alır. Daha henüz dokuz yaşında iken edebiyata merak saran Peyami Safa, on üç yaşında "Eski Dost" isimli bir çocuk romanı yazmaya koyulur. Birinci Cihan Harbi sırasında Posta Telgraf Nezareti'nde çalışmaya başladığını görüyoruz. Çünkü eğitim görme imkânı kalmamış ve mecburen iş hayatına atılmıştır. Öyle ki götürüldüğü, babasının arkadaşlarından ve o zamanki Maarif Nâzırı (bugünkü Milli Eğitim Bakanı) ünlü edebiyatçı Rezaizade Mahmut Ekrem'in isteğine rağmen okuma imkânını yine bulamaz. Peyami, on beş yaşındayken öğrendiği mükemmel Türkçenin yanına iyi Fransızca'yı da katar. Fransız kültür ve edebiyatının bazı önemli eserlerini tercüme etmeye başlar. Para kazanmak için gazete muhabirliği ve öğretmenlik yapar. 19 yaşında iken ağabeyi ile birlikte gazetecilik mesleğine atılır. Rehber-i İctihad Okulu'nda öğretmenlik yaparken, bir öğrenci gibi bilmediği birçok şeyi okuyup öğrenir. Devamlı olarak okumakta ve kendini yetiştirmektedir. Felsefe kitaplarının yanısıra bilhassa psikoloji kitaplarına ağırlık veren genç Peyami, beden rahatsızlığını ve sıkıntılarını bu şekilde atlatır.

İlk Eserin Zaferi

Peyami daha sonra kalemine yaslanır ve ömrü boyunca onu yalnız bırakmayacak, ele güne muhtaç etmeyecek bu vefalı dostla hayatını buluşturur. Henüz delikanlı iken birkaç formalık bir hikâye yazar. İlk deneme hikâyelerdir bunlar. Fakat ismi dikkat çekici ve sarsıcıdır: "Sakın Bu Kitabı Okumayın" Az sayıda basılan kitap bir kaç gün içerisinde tükenir. Peyami artık kararını vermiştir. Yazar olacak ve hayatını kitaplarıyla kazancaktır... Yazma faaliyeti yıllarca devam eder. Romanları ile dönemin edebiyatçılarının takdirini kazanırken, polemik yazıları ve fikrî makaleleriyle de memleketin sayılı mütefekkirleri arasına girer. Onbinlerce gazete yazısı ona büyük bir şöhret kazandırır. Peyami Safa artık bir ekol, bir okuldur. Kültür, sanat, fikir ve edebiyat âleminde eserleriyle bir öncü, bir üstattır. Milliyetçi ve maneviyatçı cephenin fikir babası ve ağabeyidir. 1936'da çıkardığı Kültür Haftası, Türk fikir hayatında bir hareket ve heyecan kasırgası estirir. Ahmet Ağaoğlu, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Mümtaz Turhan, Mustafa Şekip Tunç, Hilmi Ziya Ülken, Ali Nihad Tarlan, Ahmet Hamdi Tanpınar, Sadi İrmak, Mesut Cemil, Suut Kemal Yetkin, Falih Rıfkı ve Sabri Esat Siyavuşgil gibi herbiri kendi sahasının otoritesi olan isimlere dergide yazılar yazdırır. Kültür Haftası'nda Faruk Nafiz Çamlıbel, Cahit Sıtkı Tarancı, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Bedri Rahmi Eyüboğlu gibi o dönemin en meşhur şairlerin şiirleri yayınlanmaktadır. Ayrıca Thomas Mann, Tchekov,

Rene Mugnicr, Knut Hamsun, Pearl Buck, Cilette Ofsire, LouisGuilloux, Edgar Allan Poe gibi tanınmış yabancı yazarlardan ciddi tercümelemler de dergide yer almaktadır. Dönemin en kaliteli yazarlarını bünyesine alan Peyami Safa, dünyaya açık, fikri hür ve memleketin meseleleri hakkında çözümler üreten makaleler ile gündemdedir. Peyami Safa'nın 1 Aralık 1953 tarihinde ilk sayısını çıkardığı Türk Düşüncesi dergisi daha olgunlaşmış halde ve millî bir seyir takip eder. Peyami Safa'nın hayatıyla özdeşleşen ve Türk fikir tarihinde önemli bir yere sahip bulunan Türk Düşüncesi, bir çok ciddi tartışmanın oluşmasına zemin hazırlar.

Daima İşleyen Bir Beyin

Peyami Safa psikolojik tahlillerin son derece başarılı bir şekilde verildiği romanlarıyla Türk edebiyatına ismini altın harflerle yazdırır. Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının sayılı romancıları arasında yer alır. Bilhassa Dokuzuncu Hariciye Koğuşu, Fatih- Harbiye, Bir Tereddüdün Romanı, Matmazel Noralya'nın Koltuğu ve Yalnızız romanlarıyla edebiyatseverlerin gönlünde taht kurar. Hikâyeleri ve Server Bedi imzasıyla yayınladığı Cingöz Recai macera romanlarıyla çok geniş bir okuyucu kitlesine ulaşır. Romanlarında ve diğer fikrî eserlerinde işlediği doğu- batı meselelerine geniş bir perspektiften bakar. Peyami Safa, 3 Kasım 1959 tarihli Tercüman gazetesindeki yazısında "Ben iki yaşında babasız kaldım. Bütün çocukluğum ve gençliğim korkunç bir hastalığa ve fakirliğe karşı mücadele içinde geçti. Kimsesiz, sıhatsız, parasız ve tahsilsiz kaldım. Orta sekizden yukarı okul görmedim. Hastalık, cehalet ve sefalet ejderleriyle boğuştum" diyerek hayatını hülâsa eder.

Eğitim Şart

Yüzlerce kitap yazan onbinlerce makale kaleme alan Peyami Safa, düzenli olarak göremediği eğitimi hayatında fazlasıyla telâfi etmiş olsa bile, o hayatı boyunca ya öğrenir, ya da öğretir. Hayat bir mekteptir ona göre. Dost çevresinde yaptığı tartışmalar, karşı fikirlilerle içine girdiği polemik kavgalarının temelinde, çok sevdiği milletin daha iyi yetiştirilmesi ve eğitilmesi kaygısı yatar. Çocuğa ve gençlere verilecek değerin gerekliliği üzerinde duran Peyami Safa'ya göre, "Çocuk henüz keşfedilmemiştir ve her cazibe gibi onun sevimliliği de sırlılığında geliyor." Birçok cevheri bünyesinde barındıran çocuğu keşfetmeli ve duyguları büyükleri tarafından anlaşılmalı. Doğan çocuğun kabiliyetlerinin çoğu zaman çevresi tarafından boğulduğuna dikkat çeken Peyami Safa, "Bilerek, bilmeyerek çocuğun üstünde herkes terbiye tesirleri yapar: Ana, baba, kardeş, hizmetçi, dadı, aşçı, misafir, arkadaş, kapıcı, satıcı, öğretmen, muharrir, aktör, ressam, heykeltıraş, mimar, müzisyen, dekorasyoncu, herkes! Ve her şey: Oda, sofa, döşeme, kapı, duvar, pencere, sokak, cadde, afiş, radyo, gramofon, iklim, mevsim, her şey!"

Temiz bir fitrat üzerine doğan çocuğun, yaratılış itibarıyla iyilikler, doğruluklar ve güzelliklerle donatılabileceğine dikkat çekerken, yanlışlıklar, hatalar ve çirkinliklerin bu boş kaba doldurulabileceğine kanaatinde. Bu düşüncesini, Tasvir-i Efkâr gazetesinin 24 Nisan 1942 tarihli sayısında "Çocuğunuzu Fena Terbiye Ediyorsunuz" başlıklı yazısında buluyoruz: "Çocuk boş doğan bir bardaktır. Bunun içine zekâyı dolduran da biziz, ahmaklığı da; iyiliği dolduran da biziz, kötülüğü de; yiğitliği dolduran da biziz, pısrıklığı da! Biz, yâni cemiyet; biz, yâni varlık, biz, yâni herkes ve her şey! Fakat bu herkesin içinde ananın, babanın, akrabasının, öğretmenin ve her şeyin içinde evin, muhitin, okulun rolü birinci sırada gelir."

Müstehcenlik Belâsı

Peyami Safa'nın Milliyet gazetesinde 19 Ocak 1958 tarihli sayısında çıkan "Alev Saçağı Sarıyor" başlıklı makalesinde önemli bir konu üstünde duruyor. İzmir Gazi İlkokulu'nda düzenlenen liselerarası edebiyat toplantısında okunan açık saçık şiirler

veliler tarafından tepkiyle karşılanmış, dinleyiciler toplantıyı protesto ederek terk etmişlerdir. Bu tür çirkefliklerin başka illerde ve okullarda da yapıldığına dikkat çeken Safa, eğitimcilerin bu hususlar üzerinde dikkatle durmasını ve körpe dimağların sağlığına hassasiyet gösterilmesini arzu eder. Maneviyattan uzak yetiştirilen nesillerin toplumun başında bir kangren oluşturacağına işaret eden Peyami Safa, yazısına şu ikaz edici satırlarla son verir:

“Maneviyat yıkıcılığının bu derecesine Fransa’da değil, Sovyetler Birliği’nde de rastlamak imkânı yoktur. Alev saçağı sarıyor. Devletin itfaiyesi biraz daha gecikirse, karşısında yer yer uzanan vicdan ve idrak harabelerinden bir şey bulamayacaktır.”

Çocuk suçlarında görülen artışın tesadüfi olmadığını, zararlı neşriyatın bu hususta büyük bir role sahip bulunduğunu vurgulayan Peyami Safa, güzel sanatlardan özellikle sinema ve edebiyat ürünlerinin toplumdaki dejenerasyonu körüklediğini ve ortaya “suçlu çocuk”lar çıkardığını ifade eder: “...Çocuk suçlarıyla meşgul olanlarımız (eğer varsa) bu suçluların üzerindeki tesirleri araştırdıkları zaman, kötü film ve macera hikâyelerinin yanında müstehcen edebiyatın rolünü de göreceklerdir. Pek sevdiğimiz ve beğendiğimiz birçok müstesnalılarıyla, genç neslin edebî mahsullerinin çoğu, edebiyat disiplinine, ahlâk kaidelerine, büyüklere ve geçmişin bütün değerlerine saygısızlık telkin eden küstahça bir ruh davranışının belirtileridir.” Mütefekkirimiz, bazı yazarların kitaplarına çirkef isimler verdiklerini, edeb, hayâ, ahlâk, edebî usûl ve nizama aykırı hareket ettiklerini, bu tür kitapların kimi yayınevleri tarafından kör bir cehalet, hatta ihanet duygusuyla çocuklara sunulduğunu hatırlatır.

Yalnız Okul Yetmez

Bazı velilerin çocuklarını okullara gönderdikten görevlerinin bittiğine inandıklarını, bunun büyük bir yanılma olduğunu belirten Safa, okulun kültür vermediğini söyler ve kültürün malzemelerini çocuğa aktardığına dikkat çeker. Türk Düşüncesi’nin 1 Ocak 1956 tarihli nüshasında bu hususta şu satırlarını okuyoruz Peyami Safa’nın:

“Bilgi ile kültür arasındaki fark anlaşılmadığı için bütün kültür hizmetleri maarıftan bekleniyor. Bilgi kültürün malzemesidir. Kültür bu malzemenin yeni terkiplerini vücuda getiren zekânın mutfağında pişmiş hâlidir. Okuldan kültür beklemek, bakkal dükkânını mutfak zannetmektir.” Romancımız, çocuğun eğitim ve terbiyesinin sadece öğretmene yüklenemeyeceği inancındadır. Çünkü öğretmen yalnız kaldığında, bu hizmetini hakkıyla yapamayabilir. Çocuğun çevresindeki diğer insanların da eğitim ve terbiye hususunda öğretmene ciddî mânâda destek olmaları gerekir. Cumhuriyet gazetesinin 26 Ocak 1938 tarihli “Sıkı Disiplinden Hür Disipline” başlıklı yazısı, Peyami Safa’nın eğitimle alakalı kayda değer tesbitlerini ihtiva ediyor: “Terbiye tek adam işi değildir: Ana, baba, kardeş, akraba, öğretmen, arkadaşlar, sokaklar, yoldan gelip geçenler, sinemalar, kitaplar, binalar, duvarlar, velhasıl çocuğu çeviren bütün eşya, bütün insanlar ve bütün hadiseler terbiyevî birer tesire sahiptirler. Çocuk doğduğu andan itibaren, bu tesirlerin hepsi, ideal bir ahenk içinde, serbest bir disiplini kolaylaştıran ahlâk ve kafa şuurunu verebilirlerse otorite disiplinine lüzum kalmaz. Fakat bu, nazârî ve ideal bir terbiye nizamıdır ki dünyanın hiçbir medenî memleketinde kemalini bulmamıştır.”

Din Eğitimi Gerekli

Peyami Safa’nın Din İnkılâp İrtica kitabında yer alan makalelerinde din eğitimi üzerinde geniş şekilde duruluyor. Ultra-laiklerin, laikliği gerekçe göstererek din eğitimine karşı çıktıklarını kaydeden Peyami Safa, “Din ve dünya işlerinin birbirinden ayrılması, din realitesinin okullarda topyekûn inkâr edilmesi için bir sebep değildir” dedikten sonra Batı’daki okullarda verilen din, ilâhiyat ve ahlâk derslerine temas eder. “Amerika’da Din Öğretimi” (Milliyet, 13 Ocak 1956) başlıklı yazısında dünyada din heyecanını en fazla duyan ülkelerin başında Amerika Birleşik Devletleri’nin geldiğini hatırlatan Safa, “Fakat

Amerika'ya sadece viski içip devrilesiye sarhoş olmak için gidenlerin şehlâ bakışlarıyla bu hakikatleri görmelerine, bilmelerine ve anlamalarına imkân yoktur.” diyerek bizim kraldan fazla kralcılar silkelere. Milletine tepeden bakan ve laikliği dinsizlik şeklinde anlayarak dindarlara öfkelenen, din derslerine karşı olduğunu sık sık beyan eden kimi nasipsizlerin yüzünde, Peyami Safa'nın cevabı bir tokat gibi şaklar:

“Zındıklar ve züppeler çocuklarını din derslerine göndermeyebilirler. Bu arada Maçka dullarının da hakları mahfuzdur. İsterlerse çocuklarını din derslerinden alıp aşk veya gangster filmlerine yollarlar. Fakat yüzde doksanı evlâdına din bilgisi ve terbiyesi verilmesini isteyen bir milletin bu arzusuna karşı koymak, demokratik bir memlekette, hiçbir Başvekilin haddi değildir ve Adnan Menderes'ten bu zıırlığı ve züppeliği istemeğe de kimsenin hakkı yoktur.” Peyami Safa'nın din eğitimi ve terbiyesiyle alakalı yazılarından biri de “Din, Medeniyet, İlim” başlığını taşır. Ulus gazetesinin 1 Mart 1950 tarihli sayısında yayınlanan bu yazıda romancımız önce bir hüküm veriyor: “Din terbiyesi ve telkini lâikliğe aykırı değildir.” Hemen ardından da bu hükmünü çarpıcı bir örnekle delillendiriyor:

“İleri batı milletlerinin okullarında -ihtiyârî ve mecburî- din öğretimi, bütün batı radyolarında duaları ve din ayinleri yayınlanır.”

Peyami Safa'nın eğitime dair düşüncelerini ihtiva eden çarpıcı yazı ve makaleler, işaret ettiklerimizle sınırlı değil. Bu dev düşünce ve sanat adamımızın diğer konularda olduğu gibi eğitimle ilgili fikirlerini de tam olarak anlayabilmek için Ötügen Neşriyat tarafından yayınlanan Objektif Serisi'ni okumak gerek. Özellikle eğitimcilerin, sosyologların, psikologların ve ruhiyatçıların bu eserlerden öğrenebilecekleri birçok hakikat var. Bizden hatırlatması...

Necip Fazıl'ın Gözüyle

Peyami Safa, mahrumiyetler içinde bile bir insanın kendisini nasıl mükemmel bir şekilde yetiştirebileceğine, sonra da dönüp içinde büyüdüğü toplumu eğitebileceğine çarpıcı ve çok iyi bir örnektir. Yakın dostu Necip Fazıl Kısakürek, Peyami Safa'nın vefat yıldönümünde onun ruh ve beden portresini şu özlü sözlerle dillendirir:

“Kafası vardı, kültürü vardı, cümlesi vardı, üslubu vardı, meselesi vardı, iç dünyası vardı, hafakanları vardı, çilesi vardı, metafizik arayıcılığı vardı, imanı vardı, şüpheleri vardı, nefis murakabesi vardı, estetiği vardı, diyalektiği vardı, cesareti vardı, hasılı bir fikir ve sanat adamına gerekli vasıflardan payı vardı. Onun yokluğunun, ölüm tarihi olan bu gün, bu vasıfların yokluğunda seyrediyoruz.”

1899-1961 tarihleri arasında çileler ve mücadelelerle dolu bereketli bir ömür geçiren, kitaplarıyla milletimizi eğitmeye büyük gayret sarf eden mütefekkir- yazar Peyami Safa, İstanbul Edirnekapı Şehitliği'ndeki aile mezarlığında sevenlerinin ve okuyucularının dualarını ve fatihalarını bekliyor.

Eğitimle İlgili Görüşleri

* Hiç şüphe yok ki ideal terbiye, çocuğun kabahatlerini cezalandırmak değil, onu kabahat yapmaktan alıkoyacak bir seviyeye çıkarmaktır.

* Tahsil ve terbiye tatilde bitmez; insan ruhunun temayüllerine en uygun şekilleriyle, tahsil ve terbiye asıl tatilde başlar ve tatilde devam eder.

* Öğretmenin vazifesi yalnız öğretmek değil, aynı zamanda insan yetiştirmek olduğuna göre, sun'î bir intizam manzarası onu tatmin etmemelidir.

* Bir çok profesörlerin eserleri olmadığı gibi, basılmış ders takrirleri de yoktur.

Hakkında Ne Dediler?

Güneşi karartmak isteyen kaba saba bulutları en hafif temasıyla sıyrabilen tenkit kudreti, neşir hayatımızı iptidailikten koruyucu bir kuvvetti. Saf dogmatiklerin karşısında

üstad bir sofist, anarşizmin karşısına dikilmiş bir Volter'di. Safderunlar arasında istihfaf gören komünizm tehlikesinin bir zehirli kılıç gibi her an başlar üstünde durduğunu idrak eden keskin görüşlü milliyetçi nesli mukaddesatının kapısında uyanık tutan ikaz sadası oldu. (*Nurettin Topçu*)

Peyami Safa Türk romanını masal azmanı ve Fransız romanının maymunu olmaktan kurtarmış ona kendi imkânlarının, yani Türk romanının verebileceği ölçüde şahsiyet kazandırmış, düşünceyi ve gerçek bir iç mantığa sahip psikolojik tahlili hediye ederek dünya çapında olmak imkânını sağlamıştır. Etkisinin kalıcı olmasının sebepleri arasına Türkçeyi büyük ifade imkânlarına kavuşturabilme gücünü de ekleyebiliriz. (*Vecdi Bürün*)

Peyami Safa büyük kültür adamıydı. Dünya meselelerini bilirdi ve takib ederdi. Türk kültürünün zirvelerinden birisiydi. Türk Düşüncesi diye bir dergi çıkarması boşuna değildi. BugünTürk kültür politikası, Peyami Safa'yı düşününce bir defa daha insanın içini yakıyor. (*Ergun Göze*)

Mütefekkir Peyami Safa'yı anlamak lazımdı. Orada kaya gibi idi. Bütün ömrünce daima antiemperyalist, antikomünist kalmış daima spritualist ve nasyonalist inancın müdafii olmuştu. Orada serapa fikir namusu idi. (*Recep Doksat*)

Peyami Safa, günlük politika hadiselerinin zümre ve parti menfaat ve görüşlerinin üstünde mutalaa edilmesi gereken bir şahsiyettir. Çünkü o bir zümre adamı değil, bir millet adamıydı. (*Faruk Kadri Timurtaş*)

Peyami Safa romanlarında, kimi bir toplum yarasını, kimi doğu ile batı arasında bocalayan halimizi, kimi varlık ve insan bilmesecini çözmeye çalışmıştır. Sosyal ve ruhsal tahlillerin en güzellerini yapmış, sırasında toplum vergisinin üst basamağına çıkmıştır. (*Ahmet Kabaklı*)

Bir kültür mütehasısı, bir üstün kafa, bir hakiki sosyolog olarak ortaya koyduğu eserleri, gelecek nesillere her zaman ışık tutacak, yol gösterecek değerdedir. (*İlhan Darendelioğlu*)

San'atla hayatın bu içli dışlılığını, birbiriyle bu dâimi alışverişini Peyami Safa kadar anlayan ve her yeni eserini bu anlayışın mukni bir vesikası olarak önümüze süren bir başka Türk romancısı tanımıyorum. (*Cahit Sıtkı Tarancı*)

“Renkli” Portre: Tahir Kutsi Makal

Yaşarlarken şairlerimizi, yazarlarımızı pek hatırlamayız ne hikmetse. Arasına ziyaret etmeyi bırakın bir kenara, telefonla bile aramayız, üşeniriz. Öldüklerini duyduğumuz zaman da telaşa kapılır, üzüntüye gark oluruz. Ne çare... Ölen ölmüştür artık. Yolcu yola çıkmıştır bir kere. Hâlbuki onlar bütün benlikleriyle kendilerini bize, topluma adanmışlardır. Beyinlerinin bütün hücrelerini insanımıza hasretmişlerdir. Tahir Kutsi Makal (1937-15 Haziran 2000) da hayattayken maalesef kadr-ü kıymeti bilinmeyen bir edebiyat ustasıydı kanaatimce. Yıllar önce kaleme aldığı Kamyon adlı romanı - Peyami Safa Roman Ödülü aldığı halde- üzerinde hakkıyla durulmamıştı. 1985'te Doğuş gazetesinde Oğuz Akalın imzasıyla yazan Gürbüz Azak'ın, “Tahir Kutsi Makal'ın Kamyon'u yayımlandı, TIR'ı bekleriz” şeklindeki teşvik cümlesini hatırlıyorum. Lâkin Delitay'ın soylu kişnemesini işitmek istemeyen sağır kulaklar, gümbür gümbür gelen Kamyon'un sesini de duymadı. Vicdanlar körleşmişti çünkü. Özellikle halk edebiyatı ve folklor sahasındaki eserlik çalışmaları, oldukça mühim olmasına rağmen edebiyat çevrelerinin gündemine pek girmedi. Edebiyat sanat dünyasındaki kutuplaşmaların, Tahir Bey'in kenarda kalmasında büyük tesiri olduğu muhakkak.

Yoğun Ve Yorgun

Tahir Kutsi Makal, çok yönlü bir sanatçı kimliğine sahipti. Gazeteciğe başladığı yıllarda röportajlarıyla büyük yankılar uyandırmış ve önemli ödüller almıştı. Basın hayatına fırtına gibi giren, ancak gazetecilikle birlikte edebiyat sularında da kulaç atan Makal,

hikâye, şiir ve roman yazdı, incelemeler yaptı, folklor ve halk edebiyatına eğildi. Bütün bunların yanısıra biricik ideali Tarla dergisini uzun yıllar büyük bir fedakârlıkla halkbilim-edebiyat dergisi olarak çıkarmaya devam etti. Tarla'nın dışında Petek, İnanç ve Maya dergilerinin de sorumluluğunu üstlenmişti. Tabii bu kadar dağınık çalışma, onu müthiş yoruyordu. Meşgul olduğu her alan, hayat boyu başlı başına uğraşılacak bir sahaydı çünkü. Ne var ki, son yıllarda uzun zamandan beri ihmal ettiğini kabul ettiği romana vaktini ayırıyor ve Nobel'i alacak bir romanı yazmaya başladığını söylüyordu. Kimbilir, belki de tamamlayabilseydi Türk edebiyatı gerçekten güzel bir romana daha kavuşacaktı.

Folkloru Vurgun

Tahir Kutsi Makal'ı edebiyat çevreleri daha çok 'şair kimliği'yle tanırdu. Özellikle şiir toplantılarında okuduğu, büyük ihtimalle hayatının bir aynası durumundaki "Babanız yine âşık çocuklar" şiiriyle ünlenmişti. Hüzünlü ve güzel bir şiir... Halbuki o, akademik çalışmalarıyla da bilim çevrelerinin dikkatini çekmiş ve İnönü Üniversitesi tarafından kendisine "doktor" unvanı verilmişti. Halk ozanlarını ve halk edebiyatını bir Türk aydını, fakat yine de "köylü gözüyle" değerlendirmiş ve kitaplaştırmıştı. Âşıkların ve halk ozanlarının hâmi ve "baba"sıydı. Konya'da, Ankara'da, İstanbul'da ve Anadolu'nun muhtelif bölgelerinde yapılan toplantılarına üşenmeden, koşar gider takip ederdi. Son nefesine kadar dört koldan yazmaya, üretmeye devam etti.

Hissiyat mı, İcraat mı?

Tahir Kutsi Makal'ın vefatından sonra dostları ve edebiyatçı dostları yazılar yazdılar. Ama daha sonra unutuldu, gitti. Millet olarak hissî olduğumuz âşıkâr. Ama gerçekten sevdiğimiz şahsiyetleri kalıcı çalışmalarla ve güzel faaliyetlerle yaşatmak gerekmez mi? Tahir Kutsi Makal için ne yapılabilirdi peki? Ömrünü verdiği Tarla dergisi yaşatılabilirdi. Ardından Tahir Bey için yürütülecek ikinci önemli hizmet, bütün eserlerini düzenli bir şekilde yayınlamak ve kültür hayatına kazandırmaktı. Bazı eserlerinin piyasada bulunmadığı biliniyor. Bu konuda da kitaplarının çoğunu neşreden Toker Yayınları'na büyük iş düşüyor. "Milliyetçi-mukaddesatçı neşriyatın önderi" sloganıyla yola çıkan Toker'in sahibi Yalçın Toker, gayretli, hamiyetli ve aynı zamanda idealist bir kültür adamı. Yalçın Bey'in, Tahir Kutsi Makal'ın "Bütün Eserleri"ni yeni ve güzel bir mizampaj ve kapak anlayışı içinde toplu olarak okuyuculara ulaştırabilir.

Tahir Kutsi Makal'ın yayınlanmış eserlerinin yanısıra tamamlanmış veya yarım kalmış çalışmaları da toplu eserlere dâhil edilebilir. Onun için yapılacak üçüncü hizmeti de ailesi, şahsi eşyalarını ve kütüphanesini koruyarak ve gerekirse kültür hayatına açarak yapabilir. Bu konuda son çalıştığı gazete Ortadoğu, güzel bir kadirşinaslık örneği göstererek, Tahir beyin çalıştığı masayı, eşyalarını ve odasını muhafaza altına aldı. Sonuncusu hakkında bir biyografi kitabı. Bunu ben düşündüm ama bugüne kadar gerçekleştirmek nasip olmadı. Hem böyle bir kitabı hazırlasam, hangi yayınevi basacak?

Edebiyatın Baba Tahir'i

Onun bariz vasıflarından biri de 'baba'lığıydı. Genç şair ve yazarların sırtını sıvazlıyor, onlara el veriyor, yol gösteriyordu. "Baba Tahir" kuraklaşan edebiyatımızın renkli ve güzel bir simâsiydi gerçekten. Afacan, babacan, canlı, heyecanlı ve hep şair... Gün olur, bir yerlerde bir şiirini, bir yazısını hele eserlerinden birini bulursanız tereddüt etmeden hemen okuyun. Türkçenin akıcılığını, coşkulu bir yüreğin vuruşunu hissedeceksiniz satır aralarında. Onun çok yakınında bulunmuş has dostları vardır. Aslında Tahir Kutsi Makal'ı onların gönül dilinden dinlemek lâzım. Böyle biriyle karşılaşırsanız kaçırmayın fırsatı, onu onların gözüyle görün. Bir fatihayı esirgemeyin "Baba Tahir"den. Çünkü fazlasını da hak ediyordu. Mevlâ rahmet eyleye.

İran Şiiri:

SARHOŞ İLE AYIK

Pervin-i İ'TİSÂMÎ

Çeviren: Prof. Dr. Mehmet KANAR

Muhtesip bir sarhoş gördü yolda;
yapıştı yakasına.

Sarhoş dedi:

Dostum;

Gömlek bu;
yular değil.

Dedi: Sarhoşsun sen;
yürümeğdesin düşe kalka.

Dedi: Yürümemde yok kabahat;
yol düz değil.

Dedi: Götüreceğim seni kadiya.

Dedi: Git şimdi;

sabah gel.
Gecenin köründe kadı uyanık değil.

Dedi: Valinin konağı yakın;
gideceğiz oraya.

Dedi: Neden vali meyhanede değil?

Dedi: Bekçi başına söyleyelim;
camide yat.

Dedi: Cami kötülerin yatağı değil.

Dedi: Bir dinar ver, kurtar kendini.

Dedi: Şeriat işi dirheme
dinara gelir değil.

Dedi: Alacağım üstünden elbiseyi rehin.

Dedi: Eskimiş, olmuştur iplik iplik;
ele gelir değil.

Dedi: Görmüyor musun,
külâhın düşmüş başından!?

Dedi: Başta akıl gerek;
külâhsızlık ayıp değil.

Dedi: İçmişsin çokça şarap;
olmuşsun hepten harap!

Dedi: Konuşma boşuna;
az et laf;
içtiğim çok değil.

Dedi: Ayıkların kırbaçlaması gerek sarhoşu.

Dedi: Bir ayık getir hele;
Burada
kimse
ayık
değil!

Prof. Dr. Faruk GENÇÖZ ile Söyleşi:

“PSinema” yazıldığı gibi okunur!

Melike N. KORKMAZ¹

Ruhsal bozukluk nedir? Ruhsal bozukluğu olan insanlar nasıl davranır? Bu bozuklukları tedavi eden profesyoneller kimlerdir? Filmler, bu soruların yanıtlarını kendilerine özgü tasvirleriyle halka sunabilir ve halkın bu konulara ilişkin algılarını şekillendirmede son derece nüfuzlu olabilir. Söz konusu filmin popülerliği ne kadar artarsa geniş kitleleri etkileme olasılığı da o kadar artar. Lakin bu tesir, olumlu olabileceği gibi yanlış kanı yaratarak olumsuz da dönüşebilir. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Psikoloji Bölümü öğretim üyelerinden Prof. Dr. Faruk Gençöz, bir süredir, psikoloji/psikiyatri konuları ile sinema filmlerinin sentezi üzerine muhtelif çalışmalar yürütmekte. Kendisiyle bu konuları ve yürüttüğü faaliyetleri konuştuk.

Sizin belirtmiş olduğunuz bir ifadeyi başlık olarak yazmak istedim. Öncelikle başlıkta adı geçen “Psinema” kelimesinin anlamı ve oluşumundan bahsedermisiniz?

Psikoloji, psikoterapi, psikiyatri gibi kelimelerin ilk hecesi olan “psi” ile “sinema” kelimesini iç içe geçirdiğimizde elde ettiğimiz bir kelime, Psinema. Bu ismi, insan psikolojisini sinemada yansıttığı şekliyle tartıştığımız her platform için kullanıyoruz. Psinema, 2007’nin başından beri çeşitli platformlarda organizasyonlar yürütüyor. Bu organizasyonlara büyük çoğunlukla klinik psikologlar liderlik ediyorlar ancak kapımız insan psikolojisini sinema filmleri çerçevesinde tartışmak isteyen her meslekten, her kesimden sinemasevere açık. Merkezimiz ODTÜ Psikoloji Bölümü. Bahsettiğim klinik psikologlar da öğrencilerimiz veya mezunlarımız.

Psikoloji ve Psikiyatri konularını sinemayla harmanlama ve bu konuda çalışma fikri nasıl ortaya çıktı?

Psikolojiyle ilgili derslerde teorik ve soyut konuları somutlaştırmanın ve basitleştirmenin büyük bir önemi bulunuyor. Somutlaştırmayı herkesin bildiği örnekler üzerinden yapmak da önemli olduğundan, medyada yer alan sansasyonel haberler veya popüler sinema filmleri, örnek vermek için çok iyi kaynaklar oluyorlar. Dolayısıyla Psinema fikri, psikolojik fenomenlere örnek vermek gayretinden dolayı ortaya çıktı denilebilir. Zaten doğal olarak kullanılan bir yöntemi, grup oluşturarak daha sistematik bir iş haline getirdik. Böylece grup içindeki öğrenciler, filmler içine gizlenen psikolojik fenomenleri keşfetmeyi geliştirdiler ve öğrendiklerini de başkaları ile tartışabilir hale geldiler. Bilgiler biriktikçe bunları paylaşma platformları kendiliğinden oluşmaya başladı.

Şimdiye dek “Psinema” kapsamında ne tür etkinlikler düzenlediniz?

Değişik platformlarda etkinliklerimiz var. İlk olarak 2007’de www.psinema.org web sitesini kurduk ve bu adreste bir forum açtık. Site ve forum ortamını bilgi biriktirmek ve hızlı iletişim sağlamak için kullanıyoruz. Forumu resmini yollayan ve kimlik bilgilerini giren herkes üye olabilir. 2008’in başında bir e-dergi çıkartmaya başladık. Oldukça dolu olan Psinema Dergisini altıncı sayıdan sonra basılı halde çıkartma gayreti içindeyiz. Bölümümüzde sinema filmlerinin psikolojik etkileri üzerine bilimsel araştırmalar

¹ ODTÜ Psikoloji bölümü 4. sınıf öğrencisi, 86.melike@gmail.com

yürütmekteyiz. Halen beş lisansüstü klinik psikoloji öğrencisi, filmlerin iyileştirici etkileri üzerinde tez çalışmaları yapmaktalar. Bu gibi çalışmaların tamamlanmasıyla elde ettiğimiz sonuçları bilimsel dergilerde yayımlama gayreti içindeyiz. Ayrıca, yüz yüze gelebilmek amacı ile her ay düzenlediğimiz yuvarlak masa tartışmalarımız var. Nisan ve Mayıs aylarında “Sinefil” konusunu tartışmak üzere yuvarlak masa etrafında buluştuk. Toplantılarımıza tüm sinemaseverler katılabilir. Bu tür faaliyetlerin dışında, 2007’de bir de kitap çıkardık. Çoğunluğu klinik psikolojide doktoralarını yapan öğrencilerimin katkılarıyla ortaya çıkan kitap, psikolojik rahatsızlıkların sinemada nasıl ele alındıkları üzerine.

Bildiğim kadarıyla Psinema kitabının ikinci ayağı da yolda, değil mi?

Evet, Psinema kitapları aslında bir dizi-proje. Bu yıl içinde ikinci kitabın çıkması için uğraşmaktayım. Kitabı oluşturacak yazılar tamam, ancak tüm yazıların editör tarafından düzenlenmesi bir hayli zaman alan bir iş. İkinci kitabın ilkinden daha zengin ve dilinin daha iyi olması için gayret ediyorum.

İlk kitapta, Dışavurumcu Alman Sineması’nın ilk örneği Dr. Caligari’nin Odası’ndan Hitchcock üstadın Psycho’suna kadar izlemeye doyamayacağım birçok filmin psikolojik analizleri vardı. Peki bu kitapta hangi filmlerle karşılaşacağız?

İlk kitapta dokuz bölümde yedi temel film vardı. İkinci kitap için elimde şu anda 15 bölüm var. Editasyon bitmediği için hangileri basılır, hangileri diğer kitaba kalır daha belli olmadığı için film ismi söylemek doğru olmaz. Konu olarak belirtmek gerekirse, bu kitapta psikolojik rahatsızlıkların dışında anormal duygular ve süper kahramanların psikolojisine de giriyoruz.

Kitap dışında bizi başka ne tür faaliyetler bekliyor?

ODTÜ’de Eylül 2008’de psikolojik rahatsızlıkların sinemada işleme biçimini işleyen bir lisans dersi açılıyor. Zannediyorum bu içerikte bir ders bizde ilk defa açılacak. Ders her bölümden öğrenciye açık olacak. Ayrıca, üçüncü yuvarlak masa toplantımızı, yaz tatilinin ardından, 25 Eylül’de organize ediyoruz. Konumuz, Andrei Zvyagintsev’in **Sürgün** (The Banishment, 2007) filmi olacak. Tüm sinemaseverleri bekleriz.

Sizce sinema filmlerinde psikolojik kavramlar genel olarak nasıl yansıtılıyor?

Kavramlar, yönetmenlerin yansıtmak istedikleri biçimde yansıtılıyorlar. Bu yansımalar bilimsel bilgilerle bazen paralel gidiyor çoğu zaman da uyumsuzluklar oluyor. Bu paralellikleri ve uyumsuzlukları film tarihi, yönetmenin yapmak istedikleri ve filmin ortaya çıkarıldığı kültür bilgileri içinde dikkatle değerlendirdiğimizde insan psikolojisi ve bu psikolojinin nelerden etkilendiğine dair çok güzel ipuçları ortaya çıkmış oluyor.

Peki sizce sinema filmleri bu konuları doğru yansıtmak gibi bir misyon üstlenmeli midir? Mesela, öyle filmler var ki, hatalı, eksik veya abartılı tasvirler olmadan öykü ilerleyemezmiş gibi... Bir filmi bilimsel bir bakış açısıyla incelediğimizde belki de çok sayıda hatalı tasvir görebiliyoruz ama bilimsel gözlüğü bir yana bıraktığımızda aynı film en sevdiğimiz film olabiliyor...

Sinema bir sanat dalı ise, yönetmen, içine doğan his ve fikirlerini dilediği gibi dışarı çıkartma serbestliğinde olduğunu hissetmeli. Bu noktada sinema şöyle veya böyle yapılmalı diye benim bir şey söylemem doğru olmaz, zira sinema benim uzmanlık alanım değil. Fakat ortaya çıkan ürünlere baktığımda filmlerin insanın hayal dünyasına ait tarihi bir depo oluşturduğunu görebiliyorum. Bu depo benim için heyecan verici bir bilgi kaynağı. Hatalı tasvirler olsa da bu hataların neden tekrar tekrar yapıldığı, insana ait başka başka bilgiler vermekte. Bence bu depo, kendimizi anlamamızın bir başka yolu ve

gayet zevkli. Bırakalım yönetmenler neyi nasıl yapmak istiyorlarsa öyle yapsınlar.

Yürüttüğünüz faaliyetlerde ulaşmayı amaçladığınız belirli bir hedef kitle var mı?

Başlangıçta hedefim öğrencilerimi konuya dahil etmektir. Onlar kendilerini geliştirdikçe bir grup olarak yeni hedeflerimiz ortaya çıktı. Hedef kitemizde şu anda en geniş anlamda insan psikolojisine meraklı sinema seyircileri bulunuyor. İkinci olarak, üniversitelerin psikoloji ve psikiyatri bölümlerinde verilen teorik eğitimi desteklemek isteyen öğretim üyeleri ve öğrenciler var. Üçüncü kesimde ise gerek üniversitelerde gerekse film setlerinde ve geri planda sinema sanatına katkı sağlayan uzmanlar, çalışanlar ve öğrenciler bulunuyor.

Çok teşekkürler. İlave etmek istediğiniz bir şey var mı?

Ben teşekkür ederim. Yaptığımız faaliyetleri takip etmek, katkıda bulunmak veya ortak çalışmalar yapmak isteyenler için adresimiz: www.psinema.org

Tablo: Picasso, *Guernica*

**Picasso'nun İlhamıyla Yazılan Şiirler-1
SAVAŞ VE GÖZ YAŞLARIMIZ**

Can ŞEN

Dün Guernica, Srebrenitsa, Kosova;
Bugün Filistin, bugün Irak;
Yarın kim bilir hangi yeşil ova,
Kim bilir hangi pembe düşler?
Bir bombanın dağıttığı hayatlarda
Çıglıklar çocuklara, annelere kalıyor.
Emperyalizmin leş salyaları kara,
Göz yaşlarını boğuyor masumların.
Ve Picasso'yla ben ağlıyoruz
Ağlayamadan ölen masumlara.

23 Haziran 2008

EN SICAK BAŞLANGIÇ

Cansın İŞÇİ

Sağanak bir yağmurun damlaları gibi saplanıyor odamın her köşesine gütün ilk ışık okları. Güneş odamı aydınlatmakla yetinmiyor, içimi de aydınlatıyor adeta. Aydınlığın gücü cesaretlendiriyor ve tüm korkularımı, endişelerimi, ikilemlerimi unutuyorum. Kocaman pencerem tual olmuş, baharın resmini seyre dalıyorum.

Her geçen gün iliklerime işlemiş yorgunluğumun azaldığını hissedebiliyorum. Düzeliyor olmak, eski günlerin güzelliklerini yeniden yaşayabilecek olmak çok heyecanlandırıyor beni. Bu sabah gözümde güneş, hiç olmadığı kadar parlak ve bahar hiç olmadığı kadar huzur verici... En çok da baş ağrılarıyla değil de annemin saat sekiz demesiyle uyandığım seviniyorum. Kötü günlerin arkada kaldığını bilmek, yarına umutla bakabilmenin nedeni olsa gerek. Mutlu olmak için böylesine bir nedenim olduğu için çok şanslıyım. Çünkü artık beynimde bir tümörle yaşamıyorum; çünkü güçlüydüm ve yenilmedim; çünkü hayat güzeldi ve burada bitemezdi.

Hastanede geçirdiğim günler bir türlü aklımdan çıkmasa da; şu an diyorum... Önemli olan şimdi, öncesi değil. Yarına hazırlanmak için de çok uzun bir bugünüm var ve artık yarına hazırlanırken bugünün tadını çıkarmak için elimden geleni yapmayı planlıyorum. Çünkü artık ne bugünden ne de yarından korkuyorum. Fark ediyorum ki gerçek ben, sıcacık yatağında uyanmasına rağmen yataktan kalkmaya üşenen bu çocuk. Bu çocuk ki artık hayallerinde, ölmenin ve bu sayede insanı delirmenin eşliğine getiren o ağrılardan kurtulmanın olmadığı bir çocuk. Bu çocuk ki hayatı siyah beyaz değil, olabildiğine renkli görebilen bir çocuk. Bu çocuk ki hayatının geri kalanında yaşayabileceği diğer acılara karşı bağışıklık kazanmış ve incinmekten korkmayan bir çocuk. Bu çocuk ki ne yaşamış olursa olsun yine de çok şanslı bir çocuk... Dünyada benim kadar önemsenen biri yoktur herhalde şu hastalık sırasında. Belki de hastalığının tek bir yararı oldu bana; o da ailenin ve dostluğun önemini göstermesiydi tüm çıplaklığıyla. Gerçi itiraf etmeliyim, eğer baş ağrınız dayanamayacağınız kadar fazlaysa, artık acıdan bayılmayı bekliyorsanız ve uyuyabilmek için beşer onar uyku hapi alıyorsanız o an en son isteyeceğiniz şey çektiğiniz acıdan habersiz size moral vermek isteyenler oluyor. Böyle söylememe rağmen hastalığım sırasında öğrendiğim değerlerin tüm hayatım boyunca bana yol gösterici olacağını biliyorum. İçimden huzur taşarken bile kötü anıların aklıma gelmesine engel olamıyorum bazen. Değişmek biraz zor sanırım; ama biliyorum ki değişmek için nedenlerim var artık.

Yataktan kalkmak için de bir neden buluyorum kendime, penceremden etrafi izlemek çok cazip geliyor. Gözüme ilk çarpan ise iki çocuk oluyor. Sokakta oyuna dalmış hiç bir şeyin farkında değil ama yüzlerindeki mutluluğu görmemek imkânsız. Öylesine kaptırmışlar ki kendilerini oyunlarına dünya sadece o sokaktan ve kendilerinden ibaret sanki. Ta penceremden saflıklarını hissediyorum; çok temiz ve sorumsuzlar. Belki de en güzeli bu yaşlarımızdı diyorum kendi kendime. Sonra gökyüzü dikkatimi çekiyor. Tek bir bulut bulabilmek için ufka kadar her karışına bakıyorum gökyüzünün; ama nafîle. Gökyüzü masmavi, cam kadar berrak ve parıl parıl. Annem sesleniyor o an. Fark ediyorum da hiç bu denli rahatlatmamıştı annemin sesi beni. Hatırlıyorum, en son ninniler okurken bu kadar güzel gelirdi sesi kulağıma. İçerden “hadi okula geç kalıyorsun artık” diyor. Evet geç kalıyorum ama bu okuluma kavuşacağım anlamına da geliyor; işte benim için yeni bir başlangıç. Hissedebileceğim en güzel duygulardan biri. Bunun adı yeniden doğuş, dünyaya ikinci geliş...

Bu sabah çok farklı bir sabah. Çünkü kasılmalarla, titremelerle ve intiharin eşliğinde geçen gecelerin bir sabahını yaşamıyorum. Bu sabah, gelmiş geçmiş en güzel baharın bir hediyesi bana; üstelik bu hediyelerin daha birincisi yani bu tam anlamıyla bir başlangıç... Hayatın en acımasız gerçeği gibi görünür acılarımız, ama acılar da en az mutluluklar kadar önemlidir. Çünkü eğer hayatımızda çektiğimiz acılar olmasaydı, mutluluğun da bir anlamı olmazdı.

İran Öyküsü:

RAHİLE VE ATLASÇİÇEKLERİ

Zoyâ PİRZÂD

Çeviren: Prof. Dr. Ali GÜZELYÜZ

guzelyuz@gmail.com

Zoyâ Pirzâd

İranlı öykü ve roman yazarı. 1952 yılında İran'ın Abadan şehrinde dünyaya geldi ve eğitimini aynı yerde tamamladı. Evlendikten sonra Tahran'a yerleşti. Hâlen eşi ve iki oğluyla birlikte Tahran'da ikamet etmektedir. *Çerâğ-hâ râ men hâmûş mi konem* (Lambaları Ben Söndüreceğim) adlı romanı dört ödül aldı. Ödül alan başka roman ve öyküleri de vardır. Çevirisini yaptığımız bu öykü, *Se Kitab* (Üç Kitap) adlı eserinden alınmıştır.

Akşamüzeridir. Avlu ile bahçe, sulamadan sonra uzun yaz gününün sıcaklığını atmıştır. Bahçe atlasçikleriyle doludur. Beyaz, mor ve pembe atlasçikleri.

Rahile, musluğu kapatıyor. Hortumu yavaşça topluyor ve bahçenin bir köşesine bırakıyor. Avluyu sundurmaya bağlayan üç basamaklı merdivenin ikinci basamağına oturuyor. Elini çenesinin altına koyuyor ve atlasçiklerine bakıyor.

Avluyu yıkamak ve bahçeyi sulamak, günün son işidir. Bu işi zevkle yapıyor ama bundan sonra yapacak başka bir işi olmadığını düşünmek onu huzursuz ediyor. Boş durmayı sevmiyor. Boş durduğu zaman hep düşüncelere dalıyor. Saçma düşünceler ve boş hayaller. Düşünce ve hayallerden korkuyor. Bahçeye bakıyor ve kendi kendine konuşuyor: “Bodrumu düzenlerim. Fazlalıkları ve işe yaramayan eşyaları ayırım. Yarın Muharrem'e veririm.” Muharrem, mahallenin çöpçüsüdür. Rahile, bodrumda fazlalık hiçbir şeyin olmadığını çok iyi biliyor. Orada bir iki saat oyalanacağını ve sadece eşyaların üzerindeki tozu, toprağı silmekten ellerinin kirleneceğini biliyor. Biliyor ama bir iki saat vakit geçirmeyi ganimet sayıyor.

Yarı açık avlu kapısının aralığından sokağı bakıyor. Biri mi geliyor? Sokak tenhadır. Akşamları bahçeyi sularken her zaman avlunun kapısını yarı açık bırakıyor. “Bahçedeyken, kapı zilinin sesini duymuyorum” diyor. Kapı zili sadece odalarda çalıyor. Akşamları bahçeyi sularken, Rahile'nin bütün dikkati avlu kapısındadır. Biri mi geliyor? Keşke biri gelse. İlahe veya Hamit.

İlahe'nin evi uzak, şehrin öbür tarafında. Her Salı günü Rahile, İlahe'yi görmeye giderken, kızının evine varması tam bir buçuk saat sürüyor. Sonraki Salı günü de Rahile, kocasıyla birlikte onu görmeye geldiklerinde, sürekli yolun uzaklığından yakınıyorlar.

İlahe “Anne, bu kadar büyük evi ne yapacaksın? Evi sat, gel yanımızda daire al. Hem biz rahat edelim, hem sen.” diyor.

Damadı ise “Hanımefendi, böyle büyük bir ev bakım ister, yorulursunuz.” diyor.

Rahile, kızına ve damadına bakıyor, bahçedeki atlasçiklerine bakıyor ve “Bugün

size fisincan¹ pişirdim, sever misiniz?” diyor.

Hamit’le eşini hemen hemen ayda bir defa görüyor. Hamit çok çalışıyor, çok da sigara içiyor. Eşi de.

Rahile “Bu kadar sigara içmeyin. Sağlığınız için iyi değil.” diyor.

Hamit ile eşi gülüyorlar. Hamit’in eşi “Hanımefendi, elinizi üzerimizden çekmeniz için sizi sigaraya alıştırmalıyım.” diyor.

Rahile gülüyor. Hamit’in eşini seviyor ama ara sıra niçin ondan korktuğunu bilmiyor.

Hamit’in eşi minyon tipli, zayıf ve iri siyah gözlü. Rahile’nin bir anlam veremediği resimler çiziyor. Bir gün Rahile’ye “Hanımefendi, bunun ne olduğunu biliyor musunuz?” deyiş gösterdiği tablo gibi.

Rahile, tuvalin üzerinde sadece renkler gördü. Açık renkler, koyu renkler, karmakarışık. Bir şey anlamadı ve başını sallayarak anlamadığını belirtti.

Hamit’in eşi güldü: “Bunlar, sizin bahçenizdeki atlasçiçekleridir”.

Rahile “Bahçedeki atlasçiçeklerine hiç benzemiyor.” dedi.

Hamit’in eşi “Ben sizin atlasçiçeklerinizi böyle görüyorum.” dedi.

Rahile “Niçin çocuk yapmıyorsunuz?” diye sordu.

Hamit’in eşi “Şu karmakarışık dünyaya çocuk getirmek cinayet değil mi?” dedi.

Rahile birkaç defa gözlerini kırıştırdı: “Karmakarışık da ne demek?”

Hamit ile eşi güldüler.

Rahile “Size sebzeli pilav ile balık pişirdim, sever misiniz?” dedi.

Rahile atlasçiçeklerine bakıyor. Hava kararmıştır. Yerinden kalkıyor, avlunun kapısına doğru gidiyor. Kapıyı kapatıp dönüyor. Lastik pabuçlar, avludaki karoların üzerinde çok alçak bir ses çıkarıyor. Üç basamaklı merdivenden çıkıyor. Sundurmadan geçiyor. Eve girer girmez koridorun ışığını yakıyor. Koridordan geçip yemek odasına giriyor. Lambayı yakıyor: Büyük bir yemek masası ve on iki boş sandalye. Mutfağa girip lambayı yakıyor: Ocağın üzerinde hiçbir şey yok. Misafir odasındaki on ampullü avize tozlu ışık saçıyor. Koridora dönüyor ve merdivenlerden yukarı çıkıyor. Üst katın koridorunun lambasını yakıyor. Bir odanın kapısını açıyor: Burada yaşadığı zamanlar Hamit’in odası. Oradan çıkıyor, ikinci odaya gidiyor: İlahe’nin evlenmeden önceki odası. Oradan çıkıp üçüncü odanın lambasını yakıyor: Odanın ortasında iki kişilik kocaman bir karyola var. Karyolanın üzerinde, duvarda ağaç çerçeve içinde siyah beyaz büyük bir resim duruyor. Siyah ve beyaz elbiseli gelin ile damat. Gelinin Rahile’ye benzerliğini anlamak için büyük bir dikkatle bakmak gerekiyor. Bir süre durup bakıyor. Sonra dışarı çıkıyor. Koridorun dibinde bir odanın kapısını açıyor. Bu küçük oda, yıllardır Rahile’nin odası. Lambayı yakmadan, avluya bakan pencereye doğru gidiyor. Perdeyi aralıyor. Atlasçiçekleri karanlıkta ölü gibi görünüyor. Gözlerini açıp dikkatle bakıyor. Bahçede sadece renkler görüyor. Açık renkler, koyu renkler, karmakarışık.

Perdeyi çekiyor.

---

¹ Çerkez tavuğuna benzeyen bir çeşit İran yemeği.

SAVAŞIN DERİN İZLERİNİN TUVALE YANSIMASI: GUERNICA

Erdal SÜSEM

Yaşamdan alınıp, tuvale fırça darbeleriyle düşen renklerin dili ve karmaşasıdır, bir bakıma resim. Bütünden bir parçayı alıp tuvale dökmek hayatı yansıtmaz diye düşünülebilir. Parça bütünü derinlemesine ve kapsayıcı bir şekilde imgesellikle yansıtıyor ve sadece güne değil, geleceğe de işaret yaparsa; bütünü de temsil eder.

Geçmiş yüzyılda resim diyince usumuzda ilk zuhur eden, dâhilikle delilik arasındaki ince çizgi bağdaş kurup, fırçasını muzip bir çocuğun akıl almazlığıyla kullanarak bilincimizde derin izler bırakan Picasso'nun Guernica'sıdır.

Hepinizin aşına olduğu bu tablo, yüzyıla mührünü vurmuş, üstünde çok konuşulmuştur. Bu tablo, yalnızca resimde yeni bir mecra açmasıyla değil; tabloya konu olan elim hadise ve evrenseli kucaklamasıyla insanlık silsilesinde hak ettiği yeri layıkıyla almıştır.

20. yüzyılda üstünde en fazla konuşulan tablosu Guernica'ya konu olan olay şöyledir: İspanya'da 1931'de Cumhuriyet ilan edilir. 1936'da Halk Cephesi hükümet olur. Halk Cephesi henüz bir yılını doldurmadan, faşist General Franco'nun önderliğinde darbe yapılır. İçerlerinde yüzlerce aydın, sanatçı, yazar, şairle birlikte binlerce insanın ölümüne yol açan kanlı bir savaş başlar. 17 Temmuz 1936'da faşist darbeye başlayan savaş üç yıl sürer.

Faşizme karşı direnen İspanya, Bask halkının gönlünde, kutsal saydıkları Grenada kentinin, Franco faşizminin yardımına koşan Nazi-Almanya'sının ve Mussolini İtalya'sının uçakları gökyüzünde yağmur değil, ölüm bombaları yağdırır. Bulutlar yaşamı canlandırmaz, ölüm kusar. Toprak sarıya kızıla kesilir. Kent delik deşik olur. 27 Nisan 1937 Pazartesi 16.30 sularında köylülerin pazara geldiği bir günde, yediden yetmişe insanlar cellâtların kirli yüzüne tükürmeden öldürülürler. Grenada'da taş taş üstünde kalmaz. İstasyonlar, evler Pazar yeri, kilise... bombalarla dehşet içinde yıkılır. Granada halkı aydınlığın baharına kan kırmızısı güller bırakarak çekip gider, hiç selamsız sorgusuz.

Grenada katliamı, savaşın yeni bir evreye varması, faşizmin dizginlerinden hepten boşanıp dalga dalga dört bir yanı sarması demektir. Vahşetin tırmandırılması herkesi sarar. Picasso'nun düşünsel âleminin kıvrımlarına derinden tesir eder. Her zamankinden daha fazla, İspanya halkıyla iç içe geçip yoğunlaşır, acı içinde kıvrınır.

Pablo Picasso, İspanya'nın aydınlık yüzüne kan kırmızısı güller düştüğünde, yalnızca sanatıyla yetinmeyip varlığımla kendimi ortaya koyduğum dediği Fransa Komünist Partisi'nin saflarında Paris'tedir. Faşizmin Avrupa Kıtası'ndan başlayarak dünyaya karanlık örtüyü çekmeye çalıştığı bu sancılı ve çetrefil günlerde Picasso, Paris Dünya Fuarı'nda kurulacak İspanya Cumhuriyeti pavyonu için bir duvar resmi siparişi alır. İspanya Halk Meclisi Hükümeti Franco ve faşizm karşıtı propaganda gerçekleştirmek amacındadır.

Picasso, bu fuara sürrealist imgelerle motiflenen bir duvar resmi yapmayı tasarlasa da, dört hafta sonra Grenada bombalanıp katliam gerçekleştiğinde; acı içinde kıvrınır. 1 Mayıs – 4 Haziran arasında yoğun bir çalışmayla, tarihsel kulvarda faşizme karşı bir protestoyu da simgeleyen Guernica tablosunu yapar.

Guernica, Picasso'nun yaratımları arasında politik motifli en etkileyici tablolarının başında tacını takarak durur. Sürrealist imgelerin hâkimiyetin akseden Guernica'yla Picasso'yu eş değer ve eşitleme orantısında değerlendirmek hatalı olacaktır. Felsefe, toplum bilimi ve sanat disiplini arasındaki ayırım ve bağıntı diyalektiğini doğru kurduğumuzda bir sanat yapıtı, değeri ve temsil ettiği dokuyla yaratıcısının; ideolojik kodu, duruşu ve

düşüncelerinin gerisinde veya ilerisinde olabileceği gibi, karşıt kutup bulunan sınıf sanatının değerlerinden ve estetik disiplininden de beslenir. Bu sınırlı ve açık geçişler orantısı eserin ideolojisine, biçimine yansır haliyle.

Bizde Picasso'yu değil, Picasso'nun parmakları arasına aldığı masalsi fırçasıyla yarattığı Guernica hakkında, mütevazice birkaç kritik edeceğiz.

Bir sanat yapıtı salt ideolojik – siyasal formla değerlendirilemez. Çünkü sanatın görece özerkliği, genel insansal olanla dönemsel politik olanı, estetik disiplin içinde eritir. Yalnızca politik çerçeveye tahlil edersek, disiplinleri birbirine karıştırır, sanat yapıtını politik yazıt derekesine indirgemiş oluruz ki, bu da dik alasından sanatsal kıyım demektir. Bu sakat mantalite sanatta feci neticeleri yaratır. Sanatsal alanı tek merkeze alarak, yaratımı, biçimsel çeşitliliği zapt-u rap altında hapseder.

Sanatsal ve biçimsel üretimlerin, çözümlenme ve eleştirisine halktan kesimlerin katılması gerçekliği ve gerekliliğiyle son sözü bu alanın işinin ehli sanatçıların – bilimcilerin söylemesi birbirine çelişik değildir. Zira sanat ve bilim üretimlerinin politikadan ayrı, kendi disiplin ölçütleri vardır. Bundandır ki, son söz sanatçıların olmalı düşüncesindeyim. Yapacağımız küçük kritikte bu minvalde anlaşılmadı.

Guernica'ya şöyle bir göz attığımızda: Resmin sağ alanında köşede dehşet içinde göğe ellerin kaldırıp yalvarıncasına bir kadın figürü. Tabloda iki kadın figürünü daha görüyoruz. Kucağında bir çocukla haykıran bir kadın, acıyı ve çaresizliği simgeliyor. Bir diğer kadın, ürkek, tedirgin, donuk bakışlar elinde bir gaz lambasını tutuyor. Bunun hemen altında bir insan figürü daha. Resimdeki en farklı insan figürü, bir büst gibi yere uzanan bir elinde kesik bir kılıç, diğeri başının arkasında duran muhtemelen bir askeri simgeleyen figür. Tabloyu kaplayan at ve doğa figürlerinin üstünde bir lamba. Boğa İspanya'yı simgelediğinden bu karmaşanın ve dehşetin, İspanya arenasında yaşandığını çıkarıyoruz.

Bildik kalıpların dışına çıkarak, kadim gerçekliği beylik yollardan değil de, figür ve formların çarpıtılıp yansıtılmasıyla betimlenen Guernica'da, herhangi bir not ve sosyalizmi simgeleyen öğeler bulamıyoruz. Direnişe ve mücadeleye ait figürler ve simgeler de yer edinmiyor.

Peki, kime hitap ediyor? Seslendikleri kim? Hedef aldığı nedir bu tablonun? Tablonun göstergelerinden yola çıkarak şunu söyleyebilirim; yerel düzlemde bu tablo acılara boğulmuş İspanya'nın ama evrensel düzlemde ise savaşın yarattığı derin ve sarsıcı bir acının resmidir.

Egemenlerin dünyayı kan denizine dönüştürdüğü bu âlemde, kâr amacıyla sürdürülen savaşlara ve faşizme karşı; halkın acılarının bir ressamın acılarıyla özdeşleşip, onun bağrında yoğrularak, sıradan bir protestoyu değil, tarihe tanıklık ederek faşizme başkaldıran bir başarıydır. Bundan dolayı, Guernica, egemenleri hedef alırken halkların safında yer alır.

Bu evrenseli kucaklama fonu, egemenlerin çıkarları uğruna yürüttüğü savaşlara karşı, sanatsal bir başkaldırı, aynı zamanda da hâkim sınıfların savaş çığırkanlığına karşı bir bayraktır.

Bunun içindir ki, geçen yıllarda, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin girişindeki Guernica tablosunun üstü bir perdeyle örtülmüştü. Bunun gerekçesi olarak da; "Güvenlik Konseyi'nde ABD'li yetkililer önünde savaşla ilgili basın toplantısı yapılırken uygun bir fon oluşturuluyor" diye açıklamışlardı.

Bu olay, Guernica'dan kimlerin korktuğunu, kimlerin sahiplendiğin açık bir anlatımdır. Eneri havzalarına sahip olmak amacıyla uyduruk gerekçeler kurgulayıp, Ortado-

ğu'yu ve Uzak Asya'yı kana bulayan hegemonyacı hükümlerinin, savaş gerçekliğinin acısını ve dehşetini haykıran Guernica'nın önünde açıklama yapmaları kendilerini teşhir etmek olurdu. Kendi kanlı emelleriyle yarattıkları Guernica'dan öcü gibi korkuyorlardı.

Guernica ile ilgili bilinen en çarpıcı ve birçoğumuzun malumu olduğu bu yaşanmış olaya dokunmadan geçmeyeceğim: Fransa, Nazilerin işgali altındadır. Picasso, tüm baskılara rağmen, Paris'te kalmış direnmiştir. Bir Nazi Subayı, Picasso'nun Paris'teki Seine Nehri'ne bakan atölyesine gelir, uzun uzadıya Guernica'nın versiyonlarından birini seyrettikten sonra, 'Bunu siz mi yaptınız?' diye sorar şaşkınlıkla. Picasso, hiç ikirciklenmeden hesap sorucu bir tavırla, tarihin gerçekliğini serçe bir şamar gibi patlatır: "Hayır, siz yaptınız?"

Sanat camiasında, Guernica'yı politik bir afiş niteliğinde değerlendirenlerde mevcut. Bu bakışın altında, resmin direk politikayla ilintisini kabullenmekten kaynaklıdır. Ama ön kabullerden azade bir değerlendirmeye tabi tutarsa, Guernica, her şeyden önce bir resim tablosu olsa da, politik evrensel işlevliği ve yapısı bakımından kitlelerin ilgisini uyandırıp duyarlılık yaratan bir yapıt karakterinde düşünülebilir.

Tablonun düz bir yapı üzerinde, siyah ve beyaz karmaşık simgelerden oluşması, yeniden basılmasında yüzeyin büyük kayba uğramaması; kitap, kartpostal, afiş, kapak... halinde basılması ve yeni versiyonlarının oluşmasında bozulmaların ortaya çıkmasını önlediğinden; bir afiş olarak kullanılmasını da sağlamıştır.

Grenada katliamından yola çıkarak evrensel düzlemde, egemenlerin yarattığı savaşa karşı alışık protesto biçimlerinden daha farklı bir tarzla meydan okuyup; sanatın, resim alanında da klasik kalıpları alt-üst ederek yeni bir biçim ve akım yaratan Guernica, resimde yeni bir soluk açmasıyla da başkaldır okuyan bir nitelik taşır.

Guernica'yı sanatsal kritiklerle doğru bir şekilde okumaya çatarsak; sanatta – resimde biçimi tek bir format kurallarıyla sınırlayıp, klasik resimle daraltan mantalitelere karşı da bir çığır niteliğindedir.

Sürrealist (gerçeküstü) akımının temsilcilerinden birisi olan Picasso, resimde diğer biçimleri de reddetmeyerek ama yeni bir arayışa çıkıp başka mecralar açmayı sağlamıştır. Jdanovcu mantaliteyle özdeşleşenler, Guernica'yı ürkütücü, korkunç, anlaşılmasız diyerek dışlamışlardır. Resimde yalnızca, klasik resmi tasvip edip, bunun dışındaki her akımı ve biçimi yadsıyanlar, sanat ve bilimden ne anladıklarını göstermişlerdir.

Guernica'da görülen, form ve simgeler karmaşasında bütünde ağır basan hava gerçeküstüçüktür. Picasso, neneliği ve herkesin gördüğünü estetik disiplin içine yedirip sunma kolaycılığını göstermiştir. Nesneyle, kabul görülmüş nesnel gerçeklik kavramlarının dışında, gerçeği daha üst bir gerçekle hazırlayıp, gerçeklikle onu algılayan bilinç arasında yeni bir ilişki kurmuştur. Resme yeni bir soluk getirecek, bilindik kural, tarz ve biçimlerin dışında yenilerini yaratma yolunu genişçe açmıştır.

Açtığı çığırın besin kaynağı ilkel resimdir. Genç Picasso, İspanya'daki bir müzede yerli Afrikalıların, ilkel sanatına ait maske ve totemleri görünce, resimde neyi aradığını da bulur. İlk sürrealist eserleriyle resme çağdaş bir büyüleyicilik ve derinlik getirerek, gerçeğin fotokopisini sunmak yerine hayal âleminin eşsiz genişliğinde, nesnel gerçekliğin bir parçasından yola çıkarak, gerçeğin daha bütünsel ve üst bir gerçeklik biçiminde form ve figürleri karmaşık bir harmanda onları çarpıtarak yapmıştır.

Guernica yerel gerçeklikten yola çıkarak evrenseli kucaklaması bağlamında 20. yüzyılda tek basmakalıp resme ve de egemenlerin savaşına / faşizme meydan okuyarak başkaldıran yegâne yapıttır.

İran Şiiri:

ŞARKI

M. Rıza Şeff'i KEDKENİ

Çeviren: Emrah DOKUZLU

Kırmızı ipek ipliği düğümlüyorum
Sesine gök gürlütüsünün,
Sesine yağmurun.

Katıyorum bu kıpır kıpır şebnemi,
Dostlar deryasına.

Ne kadar kısa olsa da, lakin
Örüyorum bu sesleri,

Bu son sokakta,
Dostlara kavuşturan nidalarına.

Şiir:

UMUDUN ÖN SÖZÜ

Eyüp TOSUN

etosun1987@mynet.com

-Ülkü'ye-

Alışmak birine ya da birilerine
Güzel olsa gerek
Orada burada şurada ötede ve beride
Bulunmaların bittiği anda
Susmamak gerek
Susulması gerekse de

Çünkü sevgilim benim her gidişim
Bir sonraki gelişimin sözüdür

Hadi, yüreğindeki sıkıntıları
İçten bir gülümsemeyle sal
Avuntu ile değil sevgiyle kal
Gül(e) değildir ki ağlayan
Gülün yalnızlığımadır
Ki sen yalnız değilsin.

Çünkü sevgilim,
Bir sonraki gelişimin sözüdür
Benim her gidişim.
Ve,
Bakışlarım umutsuzluğun değil
Umudun ön sözüdür.

Şiir:

GÖL ÇİÇEKLERİ

Ozan Haşimi OKTAR

javaquark@gmail.com

Dağın eteğinden denizi seyreder göl
çiçekleri
Yamacın köşkünden nehre kavuşur suyun
gölgeleri
Işığın hazinesinden göle dağılır renk
melekleri
Göğün kalesinden suya düşer ziya
huzmeleri

Çiçek cennetleri yüzer gülen yüzünde
Gönül kuşları uçar çiçek desenli gölünde
Güneşin ziya çocukları yüzer ılık nehrinde
Aydın gece hazineleri dökülür zümrüt
denizinde

Mevsim yağmurları coşar gölün müziğinde
Suyun latifeleri gülüşür nehrin hayalinde
Sevda nehirleri dökülür kalbin kanserinde
Yıldız damlaları düşer gecenin gölgesinde

Ormanın düşleri kuşatır göğün
doruklarında
Şafak kaderleri kucaklaşır zaman
dalgalarında
Ufkun felekleri saçılır bulut ağaçlarında
Deniz renkleri karışır gönlün sularında

Aşkın gözleri dalar özlemin enginlerinde
Ruhun gölgeleri parçalanır aşkın
kalelerinde
Dağın çağlayanları göçer gölün
serinlerinde
Edvarın suları şahlanır zamanın
nehirlerinde

Suriye Edebiyatından Bir Öykü:

YİTİĞİN DÖNÜŞÜ

İbrahim HARRÎT¹

Çeviren: Dr. Halim ÖZNURHAN

Beklenmedik ziyaretiyle beni şaşırttı. Oysa ikinci vatanına dönmek üzere ülkeden ayrıldığımı sanıyordum.

Yıllarca önce ölen babamın bıraktığı boşluğa önem vermeden, hasta annemin valvarmalarına da, küçük kız kardeşimin gözyaşlarına da, ayrılacağı sıradaki rica sözcüklerine de, kınayan bakışlara da, azarlamalara da aldırmdan bizi bırakıp göç etmeye karar verdiği zamanki ayrılışımızın üzerinden yirmi beş yıl ya da daha fazla zaman geçmişti. Şu an uzun boyu, sivri çenesi, çok değişmiş şekliyle karşımda duruyordu. Öyle ki, bana anne babamın oğlu, ağabeyim değil de yabancı biri gibi gözüküyordu.

Sonunda beni niçin aramıştı, bilmiyordum.

Başkentte on gün geçirmişti, iki gündür de burada, bir zamanlar kendi memleketi olan şehirdeydi. Niçin geldiğini, nerede kaldığını, kiminle buluştuğunu bilmiyordum. Haberini başkalarından aldım. Bana sorduklarında, bir cevap verememek beni öfkelenirdi, utandırdı. Arayıp sormadı. Bunca yabancılaşmadan sonra onu bana hatırlatan neydi? Mazeret mi buluyor, görmezden mi geliyordum? Unutmalı mıydım, ama nasıl?

Şu an onu nasıl suçladığımı ve ona nasıl mazeret bulduğumu bilmiyorum.

Onu vicdanımın karşısında nasıl savunduğumu bilmiyorum. Belki de onunla buluşmanın sevinci geçmişin sayfalarını kapatmış, yılların tozunu silmiş ve tüm suçlamaları geçersiz hale getirmişti.

Kucaklaştık. Onu öperken gözümde yaşlar boşaldı. Geniş bir boşlukta uçtuğumu ve yıldızlarla kucaklaştığımı hissettim. Uzun süre tatmadığım bir mutluluk duydum. Fısıldamaya benzer bir sesle:

- Değişmişsin, çok değişmişsin, dedim.

Sakince karşılık verdi:

- Sen de. Benden yaşlı görünüyorsun. Kocamışsın be adam!

Geçmişte ailesinin evi olan, evin etrafına bakındı ve ekledi:

- Ev de öyle. Sakinlerinin terk ettiği bir harabe gibi görünüyor.

- Her şey değişti, dedim.

Eleştiren ifadesi beni şaşkına çevirdi:

- Kardeşim, ölümler gibisiniz. Yaşamın tadını da anlamını da bilmiyorsunuz. Kendinizi bırakmışsınız. Başarısızlığınızın sorumluluğunu zamana yüklüyor, yenilgilerinizi, bozgunlarını ona bağlıyorsunuz.

O gözleriyle bir araya geldiğimiz odayı, sert çimento zemini, duvarları, rengi solmuş perdeleri, duvara asılı resimleri incelerken, başımı eğdim ve boğazıma düğümlenen sözümü yuttum.

¹ İbrahim Harrît, Suriye – Deyru’z-Zür’da 1943 yılında doğdu. Felsefe eğitimi aldı. Öğretmenlik yapmakta ve çeşitli dergilerde öyküleri yayınlanmaktadır. Yayınlanmış öykü kitapları: el-Kâfile ve’s-sahrâ (Kervan ve Çöl, 1989); el-Hisâr (Set, 1994); Kasas Riyfiyye (Köy Öyküleri, 1994); Hikâyât sâhire (Komik Hikayeler, 1998). Bu öykü, yazarın 2001 yılında “Mevkifu’l-edebî” dergisi 354. sayısında yayınlanan “Avdetu’l-ğâib” adlı öyküsünün çevirisidir.

Bakışları sanki derimi yüzüyordu. Beni sarsıyor, göğsüme baskı yapıyor, kalbimi daraltıyordu. Bir süre sessiz kaldıktan sonra eliyle işaret ederek sordu:

- Annemin resmi mi?
- Evet, Allah rahmet etsin.

Diğer resmi, ömrünün baharında, yirmi yaşında, yakışıklı genç resmini sormasını bekledim; ama sormadı. Yüzü asık, aklı başka yerde gözükiyordu. Ağır bir sessizliğe büründük; sonra bir işi gönülsüzce yapan kişi gibi, şöyle diyerek sessizliği bozdu:

- Evlendin mi?
- Gülümsedim:
- Evet.
  - Kiminle?
  - Sen gitmeden önce nişanlıydım, hatırlamıyor musun?
  - Evet, bu doğru. Öyleyse sevdiğinle evlendin.

Ekledim:

- Beş çocuğum var.

Daraldığımı hissettim. İçimi yakan ve beni üzen hüznümü dışa vurmak ve ondan teselli edecek bir söz duymak istedim. Boğuk bir sesle:

- Altı taneydi. İlk çocuğum şehit oldu ve şehitliğe gömüldü. Annemin yanındaki onun resmi.

Başımı salladı ve etkilenmeksizin:

- Evet, sanırım duymuştum.
- İkincisi şu an ordu emrinde.

Suskun kaldı ve bir yorum yapmadı.

Şöyle dedim:

- Eşimle çocuklarım diğer odada. Onlara sesleneyim mi? Onları görmek ister misin?

Soğuk bir şekilde cevap verdi:

- Şimdilik kalsın. Belki gelecek sefere... Daha önemli bir işim var.

Oturduğum yerde yığıldım kaldım. Aramızdaki mesafenin hâlâ çok büyük olduğunu hissettim. Karşımda oturan ağabeyim değildi.

- Benimle beraber gelmiş olsaydın...
- Nasıl?! Küçük kız kardeşimi ve hasta annemi mi terk edecektim?

Suçluluk duyan biri gibi:

- Annem bana kızgındı. Öyle değil mi?

Başımı salladım:

- Evet, hastalık ona fazla aman vermedi ve babamın ardından gitti.

Sanki uzun süredir aklına gelmeyen bir şeyi hatırlamışçasına sordu:

- Doğru, küçük kız kardeşimiz... O nasıl?
- Artık küçük değil. Evlendi ve çocuğu oldu.
- Onu görmek isterim. Fırsat bulursam görürüm.

Yavaşça kapı vuruldu. Eşim kahve getiriyordu. İçeri girmekte tereddüt etti. Ben:

- Bu yıllar önce göç eden ağabeyim, dedim.

Eşim selamladı, hoş geldin dedi. O ise kısaca şöyle dedi:

- Hoş bulduk. Memnun oldum.

Başka bir şey eklemedi. Eşim izin istedi ve gitti.

Baş başa kaldık. Ben:

- Benimle önemli bir iş konuşmak istiyordun, dedim.

Başını salladı ve bana bakmadan:

- Evet, evet. Ama geç kalmış olmaktan korkuyorum. Seni yarın sabah dokuzda göreceğim. Uygun mu?

Kahve fincanından bir yudum çekti ve vedalaşmak için elini uzattı. Dedim ki:

- Nereye? Doğru düzgün bir akşam yemeği yiyelim ve gece burada kal.

- Hangi akşam yemeği, hangi kalmadan bahsediyorsun kardeşim? Ben özel öğün alıyorum ve turistik otelde kalıyorum. Sizin burada oteller tek yıldızlı.

- Bu oteller bizim için değil. Yabancılar, zenginler ve makam sahipleri için...

Kendi kendime dedim ki: "Milyoner ve bir çok ülkede yatırım sahibi olmuş, uyuğundan ayrılıp yabancı uyuğa geçmiş biri için elbette bizim ev uygun olmaz."

Uzun yıllar sonra bizleri hatırlayan ağabeyim, Berlin şehrini güzelleştirmek için yüklü miktarda para bağışlamış, yüzlerindeki gülümseme yok olmasın diye Londra'da çocuk bahçeleri yaptırmış, Amerika'daki bir üniversiteye de bir o kadar bağış yapmış, Avrupa ülkelerindeki hastane ve sağlık merkezlerine yardımlar yapmış, faaliyetleri ve yaptığı hayır işleri gazetelerde ve dergilerde yayınlanmıştı. Nasıl zengin olduğunu bilmiyorum. Belki atılganlığı sayesinde, belki zekası ve hırsıyla, belki de başka yollardan zengin olmuştu.

O gece uyumadım. Gelişi beni sevindirmekten çok tedirgin etmişti. Yirmi beş yıldır bizi arayıp sormayan, en sıkıntılı, en dar zamanımızda bizi terk eden, anne babamın oğlu, burası dışında her yerde hayır faaliyetlerinde bulunan ağabeyim şimdi yanımıza gelmişti. Niçin? Hangi önemli iş için gelmişti?

Sabahleyin modern, siyah renkli arabası evin önünde durdu. Çabucak evden çıktım ve yanına oturdum. Hiçbir şey söylemedi, ben de sustum. Lüks bir yabancı sigara çıkartıp dudakları arasına koydu. Ben de sigara kutumu çıkartıp, bir sarma sigara yaktım.

Bana:

- Çok sigara içiyorsun. Dün farkına vardım. Tütünün de kötü cinsten...

- Bu alışık olduğum yerli tütün...

Ardından ekledi:

- Kötü bir alışkanlık.

Arabayı yavaş sürüyordu. Nereye gittiğimizi sormadım. Yol boyunca, durup bana sırrını söyleyeceğini defalarca düşündüm. Belki de bana açılmak için gözlerden irak bir yere gitmek istiyordu.

Şehrin dışına çıktık. Bana:

- Mezarlık... Hafızam beni yanıltmıyorsa bu yol mezarlığa gidiyor...

- Evet.

Tepeler ve vadiler arasında kıvrılan, etrafını çöp ve taş yığınlarının, şehrin atıklarının kuşattığı dar yola girdik.

Üfleyerek şöyle dedi:

- İç karartan ve mide bulandıran bir şey. Oradaki mezarlıkları bir görsen, ne biçim düzenleme, ne biçim temizlik var! Yeşil çimenler ve rengârenk çiçeklerle dolu bir bahçe dersin! Bu ülkedeyse ölümlere saygı yok.

Ben de içimden “dirilere de” dedim.

Dar yol, göz alabildiğince yayılmış mezarlığa çıktı. Sordu:

- Mezarı nerede?

- Kimin? Annemin mi? Annemizi mi kastediyorsun? Yıllardır mezarlığa gelmedim. İşaretler değışmiştir. Doğrusu, tam olarak bilmiyorum.

Şöyle diyerek beni eleştirdi:

- Bu işimizi zorlaştıracak.

Arabayı durdurdu ve yürüdük.

Mezarların arasından yürümeye başladık. Annemin mezarını bulmamıza yardımcı olur diye gözlerimizle mermer mezar taşlarını süzüyorduk. Ayaklarımızı bastığımız yerden toz kalkıyordu. Bir kısım siyah renkli kuşlar uçuşuyor, bir kısmı da mezar taşları üzerinde tünemiş duruyordu. Başboş köpekler mezarlığa yuva yapmışlardı.

Taşları dağılmış bir mezarın önünde durduk. Sordu:

- Bu mu?

- Emin değilim; çünkü mermer taş koymadık.

Kızır ve azarlar gibi bana baktı:

- Bu makul mü? Emin olman gerek.

Ümitsizce:

- Hiç emin değilim, dedim.

- Ben defninde bulunmadım; ama sen...

- Defninin üzerinden uzun zaman geçti.

Zihnimden garip görüntüler geçti. Biz boş yere mezarını arıyorduk. Pek çok mezar yıkılmıştı. Bir çoğunda da ne isim levhası, ne de mezar taşı vardı. Alan genişti ve yerin boşluğu da dolmamıştı.

Seslenişi, daldığım düşüncelerden ayrılmamı sağladı:

- Dönelim, geciktik. Aramaya yarın devam edelim. Yerini öğrenmeye çalış. Cenazesine katılanlara sor; eğer yaşıyorlarsa mezar kazıcılara sor. Her şeyi yap.

İfadeleri, emri altındakilerin niçin ve nasıl diye sorma hakkı olmayan askerî emir gibiydi.

Şehre döndük, şaşkındım. Eve davet etmedim; davet etmediğimi de o uzaklaştıktan sonra fark ettim.

Ertesi sabah bekledim. Saat dokuzu geçti... Onu geçti.. İşe gitmemiş, mazeret izni almışım. Öğleden hemen önce kaldığı otelden bir çağrı aldım. Nefes nefese oraya gittim. Beni, tedirginlik ve korku kaplamıştı. Onu bulamadım. Şehirden ayrılmış ve bana bir not bırakmıştı. Notu aldım ve okudum:

“Kardeşim, annemin mezarını bulmayı ve önünde durup beni affetmesini, başlamasını istemeyi umuyordum. Mezarını bul, adının yazılı olduğu beyaz mermerden bir mezar taşı yaptır ve benim adımın yazılı olduğu bir çelenk götür. Bu, boynuna borç olsun. Cömertçe harcama yap ve masraftan kaçınma. Bu masrafı, evden benim payıma düşenden kes; çünkü evde senin olduğu kadar benim de payım var.”

Kâğıdı çevirdim ve tekrar okudum. Katladım ve buruşturdum. Elimi boğazıma götürdüm ve boğulduğumu hissettim.

İran edebiyatından:

Şeyh Sa'di-yi ŞİRAZÎ

Türkçesi: Prof. Dr. Ali GÜZELYÜZ

GÜLİSTAN'DAN BİR HİKÂYE

Bir bilge, "Aşırı yemek insanı hasta eder" diyerek oğluna çok yemek yemeyi yasaklamıştı.

Çocuk babasına

— Açlık da insanı öldürür, baba! Duymadın mı, zarif insanlar "Tok ölmek, aç kalmaktan daha iyidir" demişler.

Babası:

— Sen ölçüyü kaçırma. "Yiyin, için ancak israf etmeyin." (A'râf, 31)

Ne ağzından taşıp dökülecek kadar ye,

Ne de güçsüzlükten canın çıkacak kadar aç kal.

*

Yemekte olsa da nefsin huzuru,

Aşırı oldu mu sağlığını bozar.

*

Aşırı tokken gül şekeri yersen, zarar verir,

Çok acıkmışken kuru ekmeğe yersen, gül şekeri gibi gelir.

Hastanın birine "Canın ne istiyor?" diye sormuşlar, "Hiçbir şey istemiyor" demiş.

Miden, aşırı yemekten sarkarsa, ağrır,

Onu iyileştirmede hiçbir şeyin faydası olmaz.

BOSTAN'DAN BİR HİKÂYE

Kendini beğenmiş, kibir dolu bir adam, evinin kapısını bir yoksulun yüzüne kapadı. Zavallı adam çaresiz, bir köşeye oturdu. Gönlü yanmış bir halde bağırının derinliklerinden soğuk soğuk âhlar çekiyordu. Sesini, gözleri görmeyen bir adam duydu ve bu kin ile öfkenin sebebini sordu. O adamdan gördüğü cefayı, gözyaşlarını yerlere döke döke anlattı. Gözleri görmeyen adam:

— Üzülmeyi bırak da gel bu akşam bende iftar et, dedi.

Onu şefkatle avutarak evine götürdü ve sofraya serdi. Aydın yaratılışlı yoksul adam rahatladı, ona:

— Tanrı sana da aydınlık versin, dedi.

Gece vakti, ev sahibinin gözlerinden birkaç damla yaş aktı. Seher vakti ise gözleri açıldı ve dünyayı görmeye başladı. "Görmeyen adamın gözleri dün gece açıldı" diye bu hikâye bütün şehre yayıldı. O yoksulun gönlünü kıran katı yürekli zengin adam da bu hikâyeyi duydu:

— Anlat bakalım ey şanslı adam, bu büyük dertten nasıl kurtuldun? Dünyayı aydınlatan bu mumu kim yaktı? diye sordu.

— Ey hayatı perişan olan zalim! Sen düşüncesiz ve kıt görüşlüsün. Devlet kuşu yerine baykuşu tercih ettin. Kapımı yüzüne kapattığın kişi bu kapıyı benim yüzüme açtı. Ancak mert insanların bastıkları yerlere yüzünü sürersen aydınlığa kavuşabilirsin. Gönlü gözü görmeyen insanlar ise göze aydınlık veren bu tutya taşından habersizdirler, dedi.

Şansı tersine dönmüş adam bu kınamayı duyunca, şaşkınlığından dolayı parmağını ısırıldı:

— Benim büyük doğanım senin tuzağına düştü; devlet kuşu benimdi, sana kondu, dedi.

Dişlerini fare gibi hırsla batırmış olan biri, büyük doğanı nasıl avlayabilir ki?

Kaynak: *Külliyât-ı Sa'dî*, Tashih: Muhammed Ali Furûğî, Tahran 2006, s. 141, 373-374

Şiir:

SAVAŞ ÇOCUKLARI

Vedat ZAR

vedatzar@gmail.com

Çocuklar...

Kalpleri en az bulutlar kadar hafifler...
İlahi güçten güzellikler vardır ya onlarda!
Onların yüreklerine çakar, en büyük yıldırımlar,
Şimşeklerini kimseden gizleyemezler.
Yürekleri yel değirmenleridir;
Ögütür taşında en derin duyguları,
Harmanlarda karıştırır.

Asidir yürekleri;
Yer ve mekan tanımaz!
Onların yürekleri ölçer yalnız;
Anne sıcaklığını...

Hayatı en yoğun,
Onların yürekleri yaşar.

Sahi;
Maratonda koşan atletlerden de
Hızlı atmaz mı onların kalpleri?

Peki nedendir?

Neden ilk düşen bombalar
Çocukların yüreğinedir.
Neden süt yerine tiner doldururlar biberonlarına?

Neden küçük yüzlere gösterilir
Ölü beden tabloları savaşlarda?

Mart 2005

Deneme:

KENDİMİZLE OLANI BİTİRMEYEN

dünyaya savaş karşıtı görünmekte zorlanmıyoruz!

Betül AKGÜN

teknolojik olarak ilerlerken bile aslında kendi güvensizliğimizin ürünü olan tehditlerimizi, birbirimize içten içe haykırıyoruz “gününü gösteririm, benimle uğraşma evini başına yıkarım, yakarım işinden ederim.. daha da ileri gidelim.. toprağını bombalarım, savaş açarım, çocukların ölmesine sebep olurum...” ve kimi kanlı kimi canlı ölümlerle dolu dünya... sorgularken hiç duygularımıza yer vermediğimiz, yargıladığımız aslında/sadece.

teknolojiyi giderek artırırken neyi amaçlamıştık. Birbirimizi daha kolay öldürmeyi mi ya da birbirimizin hayatına daha izinsiz girmeyi mi belki de ekranların arkasında daha da fazla yalan yaşabileceğimiz aşkları.. tüm bunlar için kimi suçlayabiliriz (acele edin), batan tankerlerden sızan petrol yüzünden ölen köpek balıklarını mı yoksa sadece aç oldukları zaman saldırganlaşan ve birbirimize hakaret ederken kullandığımız adlarıyla “hayvan”ları mı..

hiç merak ettiniz mi dünya kurulumu beri doğanın kendi içinde kurduğu dengeyi hangi hayvan bozmuştur? daha fazla yediği için ya da çöp ürettiği için ya da yangın çıkardığı için veya yeni bir av türünü denemek için getirdiği arkadaşıyla oynadığı oyunlarla farkında olmadan (umarım) türlerin yok oluşunu sağlamıştır. Bu hayvanla yüzleşmeden yaşamak daha da zorlaşmıyor mu?

hayatımızı kolaylaştırdıkça bizi birbirimize yakınlaştırdığımız düşündüğümüz teknolojiyi zaman kazanmak, birbirimize vakit ayırmak ve iyi işler yapmak için kullanamamızın nedeni aslında bunun bizi insanlaştırması mı..

evet bi hayli kızgınım, gördüklerimden kızgınım, okuduklarımdan olanlardan bize ne oluyor giderek daha da çekilmez bir yola giriyoruz ve herkes bundan yakınıyor. Anlaşılamamaktan, yalnızlıktan, ilkesizlikten, hava ve çevre kirliliğinden, aşksızlıktan..

bu ülkede chat yaparken tesadüfen aynı internet cafe de bulunan iki genç insan, kız arkadaş ararken yalan söylediklerini anlayınca bunu erkeklik meselesi haline getirip aslında bir oyundan öte olmadığını hiç düşünmeksizin kavgaya girip, biri diğerini bıçaklayıp/öldürüyor, ne oluyor böyle..

bu kadar nefreti kim nasıl yerleştiriyor içimize..

yolda yürürken insanlara bakıyorum, birbirlerinden nefret ediyorlar sanki, yüzlerine o ifadeyi yapıstırıp gezinmenin onları “güçlü/çekici/başarılı” yaptığını mı sanıyorlar.. birbirlerinin üzerine doğru yürüyorlar, özellikle bir kişilik meselesi yürümek bile, ben seni ezerim çekil yolumdan, çekilmezsen hiç yavaşlamadan çarparak ve dönüp “pardon” bile demeyi akıllarına getirmeden yollarına devam edebiliyorlar. (Bunun adına bizim 17 yaşlarımızda kabalık denirdi, şimdi bilemiyorum.) Ulaş bile bunun farkında siz neden değilsiniz (11 yaşındaki yeğenim). Ve Ulaş beni yine hayretlere düşürüp bu konuyu onunda fark ettiğini söyledikten sonra “eskiden yol veriyordum ama artık bende onlara çarparak karşılık veriyorum. Neden yol vereyim ki” deyince ona uzun bir konuşma ile bunun doğru bir davranış olmadığını ve insanların bunu anlaması için bizim onlara bu şekilde davranmamızın uygun olmayacağını anlattım. (ikna olmadı çünkü insanlar bunu gerçekten ve yazık ki anlamıyorlar)

Çocuklara yaptığımıza bakalım, kendimizi geçip..

Herkes birbirinin olana gözünü dikmiş, içten içe benim var ama o da olsa “tribal enfeksiyonuna” kapılmış, paylaşma denilince ise savunma mekanizmalarımızın kolu zaten sürekli çekilmeye hazır “ama o da öyle yapmıyor mu.. ben denedim.. ve saireler “

Hiç birimizin “hoşgörü” “erdem” “saygı duyma” “sevme” “paylaşma” gibi yolları arama gayreti kalmadı mı? Çok mu yorgunuz..

-Ben her şeye rağmen umut etmeyi sürdüreceğim, sizi de beklerim-

Geçenlerde ofiste bir kargo kutusu hazırlayan arkadaşı fark ettim, kutunun üzerine “DİKKAT KIRILABİLİR” yazmıştı büyük harflerle.. elimde olmadan ve BÜYÜK HARFLERLE “dikkat kırılabilir! neden bunları sadece kargo kutularına yazıyorlar BENCE SADECE insanların üzerine UNUTMAYALIM diye yazılmalı” dedim.. Orada bulunanlar yaptıkları işleri bir an bırakıp, bana bakıp tebessüm ettiler.. (çalıştığım şirkette insanlar birbirini dinler/anlar/tepki verir)

Birbirimize karşı septik hale gelişimiz ne istediğimizi bilmemekten değil, aslında en çoğuna sahip olmak için önümüzü bile görememekten olabilir mi?

Hiç sonsuza dek yaşama hayali kuranınız var mı?

Bunu sadece çocuklarınızla sağlayabilirsiniz. Tabi onlara yaşabileceği bir dünya bırakabilirsiniz. Parayla ilintili değil gerçek/nefes aldığımız/sevmeyi ve bir dolu güzel şeyi öğrendiğimiz dünya..

Yok etmeyi sürdürmeden yaşamak daha az acı vermez mi?

Yıllar geçtikçe izlediklerimiz de değişti ama ilginç Süperman’dan Harry Potter’a ilerledik(?) arayışımız değişti. Büyücüler, cadılar, doğaüstü güçler neyin peşindeyiz “doğallığın mı?” bunun için şimdi makyajımızı en doğal renklerle yapıyoruz zaten.

Belki de artık kendi başımıza hayal kuramadığımız için bunları izleyerek, ihtiyacımızı karşılıyoruz sadece.. Dünyayı kurtaracak bir kahraman yaratmak ama hiçbir zaman o kahraman gibi yaşamadan, kendi kahramanınız olmak hiç aklınızdan geçmeden, hep onu alkışlamaya ihtiyaçtan mı..

CNBC-e’de Angel diye bir dizi film var orada sürekli çeşitli iblis türlerini avlayan, insanları koruyan iyi huylu bir vampir ANGEL.

Düşünsenize Dracula nerede kaldı, onu kim yaratmıştı..

Filmin bir bölümünde bir çocuğun içine giren çok güçlü bir iblisi oradan çıkaran ANGEL yaralı olarak kaçan iblisi yakalıyor. İblis ona “o çocuğun içinde öyle büyük bir karanlık vardı ki siz beni uyandırmasaydınız o çocukla birlikte ölmeyi kabul etmiştim çünkü sevdiği ve inandığı hiçbir şey yok, o benden daha tehlikeli diyor”

İnsan böyle bir sahneyi izlerken dehşete düşüyor ve ANGEL çocuğu kız kardeşini yakmak için odasını ateşe verdiği sırada yakalıyor.

Bunları izlerken, okurken, duyarken ben geceleri rahat uyuyamıyorum.

Suç oranlarındaki artışlara bakınca geceleri sokaklardan korkmayan kaldı mı bilemiyorum. Üstelik artık kaçmamız gereken dinazorlar da yok, birbirimizden kaçıyoruz.

Kendimizle barışmanın bir yolunu bulmak için buna vakit ayırmamız gerek..

Yere çöp atmamakla bir çocuğun kahramanı olabiliriz, bir büyüğe yer vererek annemizin kahramanı olabiliriz, sevgilimize küçük güzel bir sürpriz yaparak onun kahramanı olabiliriz, asansöre binerken katil gibi bakmayıp “günaydın” gibi sözcükler kullanarak insanlaşabiliriz, aklımıza gelen bir dostu sadece “nasılsın” demek için arayarak kendimizi yalnızlık denizinden çıkarabiliriz, “seni seviyorum” demekten korkmadan aşkı yaşayabiliriz.

İnsan tüm sıkıntıyı kendi yaratır hayatında, söylenmemiş sözleriyle çözülebilecek tüm sıkıntıyı..

Şikayet etmek yerine çözüm aramak, sorun çıkarmak değil çözüm aramak tek yapılması gereken.. Şikayetler ya da sorunlar yeni ihtiyaçlardan olmayabilir fark edilmeden küçük ayrıntılardan olabilir..

Konuşmak sorunları çözmek için en iyi yol değil mi birbirimize giden..

Sonsuza dek kalmayacağımız bu dünyada, her şeyin daha iyi olacağını umut etmekten vazgeçtiğimde, yıldızım gökyüzünde kayıyor olacak ve o zaman da hepimiz için ve önce bireyden başlayarak “barış” dileyeceğim..

Çünkü hepimiz aynı tanrının çocuklarıyız, savaşmadan severek yaşamı paylaşabiliriz.

KÖLENİN SULTAN HAYALİ

Dr. Eyyüp TANRIVERDİ

eyyuptanriverdi@hotmail.com

Yazının başlığı bir kölenin sultanca veya en sultan hayali şeklinde de anlaşılabilir, bir kölenin sultanlık ya da sultan olma hayali şeklinde de. Tarihin karanlık sayfaları belki de sultanlık hayali kurmuş kölelerle doludur, kim bilir? Köle olmayanlar da buna eklenirse bu sayfalar doğal olarak kabarcaktır. Ancak tarih sadece bu hayalini hülyadan gerçeğe dönüştürme armağanı ile mükâfatlandırdıklarını sayfalarında taçlandırmıştır. Elbette tarih bu konuda çok seçici davranmıştır. Böyle olunca bu bahtı açık, talii yaverlerin sayısı da az olmuştur. Bu yazıda böylesine talihi bir serüven anlatacağız. Bu da Ortaçağın Orta Doğusunun kaderini etkileyen, bir dönemin Kahire'sine damgasını vuran Memlüklerin (1250-1517) bir köle tarafından Mısır'da saltanata ve Orta Doğu iktidarına taşınmasının serüvenidir. Sözü edilen köle ise tahmin edileceği üzere kısa adıyla Baybars'tır, tarihte yer edindiği adıyla el-Meliku'z-Zâhir Baybars el-Bundukdârî es-Sâlihî el-Bahrî (ö.676/1277).

Kıpçakların Borlu boyuna mensup Baybars'ın kölelik hayatı, Sivas'ta esir olarak satılmasıyla başlar. Buradan Halep ve Dımaşk'a uzanır yolculuğu. Dımaşk'ta mahpus Emir Alâaddîn Aytekin el-Bundukdârî tarafından satın alınması, ona Kahire kapılarını açar. İşte yıllar sonra Baybars tarihin akışını etkileyen bir hanedanlığın kurucusu olarak bu kapının sultanı olacaktı.

***

Salâhaddîn Eyyübî'nin torunlarından Mısır sultanı el-Meliku's-Sâlih bir gün maiyetiyle beraber saltanat bahçesinde oturmakta idi. Bu sırada üzerlerinden bir ördek sürüsü geçer. el-Meliku's-Sâlih hemen yayını kapar, okunu takar ve akabinde sultanın okuyla vurulma şerefine eren bahtlı bir ördek şükran sadedinde sultan divanının dibine düşer. Sultan ise büyük söyler. Kendisi gibi keskin okçu bulunamayacağını iddia eder, kendisiyle iftihar eder. İşte bu ifade bütünüyle Orta Doğu tarihini yeniden kuran Salâhaddîn Eyyübî sülalesine ait Mısır sultanlığının sonunun ilk adımıydı. Sultanın yakın adamlarından biri "Filancanın bir kölesi var. Okçulukta benzeri yok. Yaman bir silahşor" diyerek bunun meziyetlerini, maharetlerini övgüyle sıralar ve "Bu köle sultanımızın hizmetine yarar" diyerek sultanın gönlünü cezp eder. Çünkü Sultan el-Meliku's-Sâlih köle satın almaya çok önem veriyordu. Hatta bu sırada Mısır ve Şam bölgesi köle ticareti bu sayede oldukça canlanmış bulunuyordu. Sultanın on iki bin kölesi mevcut idi. Bunlar sultana bağlı muazzam bir muhafız alayı oluşturmaktaydı. Kendilerine sunduğu güzel imkânlar dolayısıyla bu memlükler sultana gönülden bağlıydı, onun hoşnutluğunu temin için içtenlikle akıl almaz fedakârlıklar sergilemekten bir an geri durmuyorlardı. Böyle bir güç Mısır'da cari gelenekler gereği saltanatın bekası için elbette hayati önem taşımaktaydı. Çünkü Mısır'da güçlü olan, ayakta kalabilen ve devleti yönetebilecek güce sahip olan, sultan olabilirdi. Mısır'da öteden beri cari olan gelenek böyleydi. Haddizatında onun büyük dedesi Salahaddîn Eyyübî de amcası Eseduddîn Şirkûh ile beraber bu gelenek gereğince Mısır'da saltanatlarını tahkim edebilmişlerdi. Dönemin Mısır veziri Şâver rakip hasmına mağlup olunca bunlara sığınarak imdatlarını talep etmişti. Onun taleplerini gerçekleştirmelerine rağmen Şâver ise onlara verdiği sözü tutmamıştı. Bunun nihayetindeki gelişmeler ile önce amcası Eseduddîn Şirkûh sonra da Salâhaddîn Eyyübî, Mısır tahtına sultan oldu. Daha doğrusu bu, vezirlik makamıdır. Çünkü teorik olarak asıl sultan halifedir. Ancak vezir sultan yetkilerine sahiptir. Bunun

da saltanatının onanması, Hazreti Peygamberin şair Ka'b b. Zuheyr'e armağan ettiği hırka-i saadetinin giydirilmesi ile gerçekleşiyordu. Konumuza gelince, işte maharetleri, yetenekleri huzurunda övgüye şayan görülen bu köleye Sultan el-Meliku's-Sâlih'in kanı ısırır, onu görmek ister ve hemen huzuruna celp edilmesini emreder. Bu köle ise Baybars'tan başkası değildir. Baybars'ın efendisi Emir Aytekin el-Bundukdârî'nin mesajı derhal sultana iletilir: Sultanımıza canımız fedadır, ne var ki başka bir öykümüz vardır.

***

Emir Aytekin el-Bundukdârî'nin haremî, o gün kadınlar hamamına giderler. Bu arada emirin hâlâ küçük bir çocuk olan tek oğlu ise evin sadık hizmetlisi ile kalır. Bu hizmetli okçuluğuyla, atışlarıyla, silah ustalığıyla nam salan Baybars'tır. Her fırsatta sahraya, vahaya tenhaya yol bulur, atış talimlerini tutkuyla sürdürmeye devam eder. O gün de efendilerinin hamama gitmesiyle efendisimin oğlunu yanına alır, meraya gider, burada atış talimi yapmaya koyulur. Bir süre oyalanırlar. Küçük efendi ise kırsalın verdiği coşku ile koşturur oraya buraya, başına gelecek olan ise bir kazadır, kendisinin talihsizliğidir, kölesinin talihidir. Bir ara küçük efendi yere yuvarlanır koştururken, burnunun üstüne çakılır yere ve öylece kala kalır düştüğü yerde, talihsizce, Baybars hemen koşar, çocuğun yanına gider, telaşla, korkuyla. Küçük efendi burnunun üstüne düşmüş ve burnu kırılmıştır, oluk oluk kan boşalmaktadır zavallının burnundan. Panik ve korku içinde Baybars küçük efendiyi sarıp sarmalar, sonra eve götürür. Efendileri hamamdan dönmemişler hâlâ. Baybars'ın korkuları ise gittikçe katlanmakta. En sonunda dayanamaz, çekip gitmekten başka bir çare gelmez aklına. Öylece çocuğu bırakır evde. Kendisi alır başını şehirden ayrılır gider, kimseye söylemeden, sezdirmeden.

***

Gün boyu ilerlemeye devam eden Baybars gece vakti kuytu bir yerde bir mağaraya sığındı. Gecesini burada geçirecekti. Vakit epey ilerledi. Bu sırada mağaraya bir kişi daha geldi, o da bir köşeye sindi kaldı. Aradan bir süre daha geçti, bir kişi daha girdi mağaraya, o da başka bir köşeye çekildi, kederine gömüldü. Baybars her ikisini de görmüştü. Onlar ise Baybars'tan ve birbirlerinden habersizdi. Adamlar birer köşeye çekilmiş, kendi meşguliyetlerine dalmışlardı. Nihayet Baybars onlara seslendi:

-Ey Allah'ın kulları siz kimsiniz? Burada ne arıyorsunuz?

Bu sesle irkilen adamlar şaşırıp kaldılar. Bu arada üçü de mağara kapısına vardı. Şabanın on beşiydi. Gökyüzünde ay, yeryüzünü gündüz gibi aydınlatıyordu. Bu sayede birbirlerini görüp konuşmaya başladılar. Baybars sordu:

-Burada ne arıyorsunuz? Derdiniz nedir?

Baybars'tan sonra mağaraya gelen adam şöyle dedi:

-Ben falan emirin deve çobanıyım. Efendimin en çok sevdiği deveyi de bu gün sürüye katmıştım. Ama bu deve bir ara sürüden ayrıldı ve sahrada kayboldu. Ben de akşama kadar deveyi aradım ama bulamadım. Gece çökünce buraya sığındım. Sabaha kadar bekleyip yarın inşallah deveyi bulmayı umuyorum.

Deve çobanı bu şekilde kendisini tanıttı, sıkıntısını anlattı, beklentisini beyan etti. Sonra ikinci adam başladı anlatmaya:

-Ben falan emirin bazdârıyım. Bu gün emirin çocuğundan daha çok sevdiği doğanı aldım ve ava çıktım. Bir vahaya vardım. Orada doğanı bir ördeğe saldim. Doğan uçu, yükseldi gökyüzünde, gözden kayboldu. Akşama kadar peşinden koştum, artık adım

atacak mecalim kalmadı. Doğanı kaybettim. Gece çökünce de buraya geldim.

İkinci adam da hâlini bu şekilde anlattı onlara. Bunun üzerine Baybars da kendi durumunu onlara anlattı:

-Benim de durumum sizden farklı değil aslında. Ben falan emirin kölesiyim. Bu gün hanımlar hamama gitmişlerdi. Ben efendimin tek evladı olan oğlunu alıp meraya gittim. Burada ok talimi yapacaktık. Bu arada ne olduysa efendimin oğlu burnu üstüne yere kapaklandı. Çocuğun burnu kırıldı, oluk oluk kan aktı. Hemen çocuğu alıp eve götürdüm. Baktım hanımlar daha dönmemiş, ben de çocuğu evde bırakıp evi terk ettim. Şehirden çıktım ve buraya geldim. Allah hepimize bir çare gösterecektir, inşallah.

Bu üçlü tesadüf karşısında üçü de şaşkın kaldı. Bir süre kendi aralarında konuşular. Bir ara Baybars'ın diğerlerine bir teklifi oldu:

-Bu gece mübarek Berat gecesi. Gelin bu mübarek gecede üçümüz Yüce Allah'a dilekte bulunalım. Herkes gönlünden geçeni Allah'tan dilesin, diğerleri de buna amin desin.

Bu teklif diğerlerinin de hoşuna gitti, en azından bir nebze rahatlatıcıydı onlar için. Deve çobanının dileği şöyle oldu:

-Allah hakkı için ben efendimden çok memnunum. Ben Yüce Allah'tan şunu diliyorum: Yarın sabah deveyi bulayım, efendime götürüyüm.

Diğerleri deve çobanının duasına amin dediler, sonra bâzdâr dileğini açıkladı:

-Allah hakkı için ben de efendimden çok memnunum. Ben de yarın sabah doğanı bulup efendime götürmek istiyorum. Benim de Yüce Allah'tan dileğim budur.

Buna da amin dediler. Dilek sırası Baybars'ta idi. O da dileğini açıkladı:

-Ben Yüce Allah'ın bana güç ve kuvvet ihsan etmesini, Mısır sultanlığını, Haremeyn hizmetini vermesini diliyorum. Benim de Yüce Allah'tan dileğim budur.

Böylece her birinin dileğine diğerleri amin dedi. Sabah olunca deve çobanı gitti. Deveyi bir merada otlarken buldu. Onu alıp efendisine götürdü. Bâzdâr da gitti, doğanı bir ağaçta konmuş olarak buldu. O da doğanı alıp efendisine götürdü. Baybars ise mağarada beklemeye devam etti. Allah'ın takdirinin gerçekleşmesini beklemeye koyuldu.

***

O gün şehirde tellal çağırdı, "Falan emirin memlûkü falancayı bulan, gören, gösteren, Sultan el-Meliku's-Sâlih'in şöyle şöyle mükâfatına hak kazanır" diye. Bu ilân, bâzdârın kulağına da geldi. Bâzdâr hemen davranıp önceki gece başından geçenleri yetkililere anlattı. Yanında bir kıta muhafız ile mağaranın yolunu tuttular.

***

Baybars bulunduğu mağarada beklemekteydi. el-Meliku's-Sâlih'in adamları vardığında secdeye varmış, dileklerinin kabulü niyazıyla meşgul idi. Kısa süre içinde Baybars, sultana takdim edilir. Sultan kısa zamanda Baybars'ın istidat ve kabiliyetini fark eder. Çok geçmeden Baybars, sultanın yakın adamları arasına girmeyi başarır. Sultan onu hazine sorumlusu olarak tayin eder. Bu arada Baybars, sultanın müşavere adamı ve danışmanı olarak seçkin bir konum edinir. Onun delâletiyle sultan, Kıpçak memlûk almaya yönelir. Bir süre sonra sultan kendisine bağlı memlûklerin eğitim sorumlusu olara

Baybars'ı görevlendirir. Artık Baybars bütün memlûklerin başıdır. Daha önce efendisi Aytekin el-Bundukdârî'ye nispetle bu lâkabı ve Sultan el-Meliku's-Sâlih'e intisabıyla es-Sâlihî lâkabı alan Baybars bir de Nil'de Ravza adasında kaldıkları için Bahrî yani deniz memlûkleri adıyla tanınan bu birliğe nispetle el-Bahrî lâkabını alır.

***

Mısır Eyyûbî sultanı el-Meliku's-Sâlih Necmeddîn Eyyûb 647/1249 tarihinde öldü. Onun ölümünden sonra ülkede işler karıştı. Bu dönemde emirlerin ve askerlerin müdahaleleriyle devlet işleri iyice bozulmaya yüz tuttu. Bu arada Baybars elinden geldiğince işleri yolunda yürütmeye gayret etti. Böylece devlet işleri büyük ölçüde Baybars tarafından yürütülmekte idi. Müteveffa sultanın emirleri, Baybars ile fikir birliği içinde onun Hısnkeyfâ emirliğini yürüten oğlu el-Meliku'l-Muazzam Turan Şah'a haber gönderip durumu bildirdiler. Turan Şah da o sırada on yaşlarında olan oğlu el-Meliku'l-Muvahhid Takiyuddîn Abdullâh'ı Hısnkeyfâ ve bağlı bölgelerin emirliğine atayarak Şam üzerinden Mısır sultanlığını teslim almak üzere Kahire'ye girdi. Sultanlığı teslim aldı. Devlet hazinesinden emirlere, askerlere ve memlûklere ihsan ve inamda bulundu. Devlet işlerini düzenlemeye koyuldu. Yeni atamalar yaptı. Babasının yakın adamlarını uzaklaştırdı. Kendi adamlarını yakınlaştırdı. Babasının aksine memlûklere karşı tavır aldı. Aslından kendisi babasının büyük bir güç olarak yanında tuttuğu memlûklerden çekiniyordu. Zaman içinde bu durum ciddi rahatsızlıklara sert bir zemin oluşturdu. Memlûkler, uğradıkları itibar kaybını onur meselesi yaptılar. Nihayet liderleri Baybars'a müracaat ettiler ve sultana karşı çıkış yapmak için önlerine düşmelerini istediler. Baybars muvafakat etmediği takdirde onun yerine başkasıyla işbirliği yapacakları kesindi. Oldum olası Mısır sultanlığı hayali olan Baybars ise ister istemez onlara muvafakat eder. Hemen kalkıp Salahaddîn Eyyûbî'nin torunlarından Sultan el-Meliku'l-Muazzam Turan Şah'ı öldürür. Tarih 648/1250'dir. Söylendiğine göre Turan Şah, Nil nehrine atılmış. Bu sırada kendisi Mısır sultanlığını istemediğini, Hısnkeyfâ'ya dönmek için izin vermelerini istediye de hasımları, göz yaşları eşliğinde Nil timsahlarının canhıraş hamlelerini korkuyla izlemekten kendilerini alı koyamadılar. Böylece Mısır'da Eyyûbî hakimiyeti tamamen sona erdi, Çerkez saltanatı başladı. Memlûklerin öncülleri olan Aybek, Nüreddin Alî ve Kutuz bir süre Mısır sultanlığını sürdürdüler. Memlûk lideri Aktay'ı öldürttüğü için Kutuz'a kin tutan Baybars, bir suikast ile Kutuz'u öldürdü. Daha sonra Kahire'de Kaletü'l-cebel'e çıktı, el-Meliku'z-zâhir unvanıyla Mısır sultanı ilan edildi. Baybars 1260-1277 tarihleri arasında on yedi yıl Mısır sultanı olarak hükmetti, bir yandan ardı arkası kesilmeyen haçlıların, diğer yandan memleketleri kasıp kavuran Moğolların korkulu rüyası oldu. 676/1277'de öldü, Şam'da toprağa gömüldü.

***

Kimi tarihçiler ise Mısır sultanlığının Çerkezlere intikalini güzel bir nükte ile yan yana tasavvur etmekten hoşlanırlar. Buna göre Çerkezler, Hazreti Yûsuf'un neslindedir. Nesiller sonra Yûsuf oğulları Mısır'da gözden düşmüştü. Mısır'da hakim olan Amelekler bunları küçümsenmeye, hor görülmeye başladı. Erkekleri esir alındı, kadınları ve çocukları bölüşüp köle olarak hizmetlerinde çalıştırmaya başladılar. Bunlardan dört kişi kadınlarıyla beraber firar ederek Mısır'dan çıktı ve Hazar bölgesine gittiler. Orada yerleşerek çoğaldılar. Bu dört kişi Acemler tarafından "Çârkes" olarak anıldı ve isimleri böyle kaldı. İşte Baybars bu Çerkezlere mensuptur. Böylece Yüce Allah onun aracılığıyla Mısır mülkünü tekrar Yûsuf oğullarına tevdi etmiştir. Bu tarihçiler böylece Yüce Allah'ın ezeli kazasında öngörülen takdirin Baybars vesilesiyle gerçekleştiğini söylerler. Ta ki Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferine kadar.

Şiir:

hiç işte hiç diye

Ayfer Feriha NUJEN

...kendini bırakıp gidenlere....
Orhan Göksele Budak'a Saygıyla....

kaybolmak iş değil çıkıp gitmek yaşamdan
dizeye anlam gerek koşana sürat
nasıl olur nasıl
yitmek gitmek olmayan yere
hiç işte hiç diye

sözden sunaktan doğuşu güzel
mutsuz eskil biz
hiç işte

gecelikler indirip bakalım
su uyuyor mu susuz duruluyor mu
nasıl olur nasıl
olmuş olmamış
hiç işte hiç diye

dönerek döndürerek bilincini güzel
unutuş hayranlık ister biz
hiç işte

giz böyle anlatılmaz ki biz
düz çapraz eğri büğrü
nasıl olur nasıl
yollardan güzel olan kaçış
gidene gitmeye'ne gerek
hiç işte hiç diye

birden çok kişi olsak bir başımıza güzel
giz döken adımlar kocaman biz
hiç işte

yerde gökte olmayan
olamayan kendinde zaman zamam
nasıl olur nasıl
insan kendini sürgüne yollamadan
hiç işte hiç diye

vazgeçilebilir bir aşktır yaşam güzel
kaybolsak olduğumuz yerde biz
hiç işte

deliliğin dünyaya karşı güzel
git günleri şimdi öteden ileriye
nasıl olur nasıl
belleği burkulan adamın ağır suskunluğu
hiç işte hiç diye

Şiir:

-akış-

Ferruh ALIŞIR

azalan yağmurlar götürdü seni
şüpheyle baktığım gök
hangi yönde adaleti soğutur

aklım
epeyce azalan sular aldı içine beni
taşın yıkandığı yerdeyim
yollar geçti içimden

kalın ve biçimli bir sonbahar öyküsüydü sis
kaybolmak ümidi bıraktı hasret
azalan sesler bıraktın
azca kasılan özgürlüğüme
karışan duman buladın

bu soğuk sular çekilince
çıkacak adacıklar şimdi
ufku hiçe boyayan kanım
uzaktan gök ne derse soyacak
üstümdekileri

azalan bir akıştı zaman
ömür tedbiri gibisin
yaşamdan melami gibi

hiç dinmeyecek bozgun rüzgar
oda olmasa ruh kibiri soysuz dalgalar

kütük sesleri bıraktım
yön sesleri

birde bakır cezve
zaman telvesinde kabaran
azar azar içince koyulaşacak sohbet
neydi kimdeydi derdin?

devredilen kaderde saklı
çıkınca kefen aklandı
bayraklar gibi sallanan sancak
bir yere ait değil şimdi

ziyan etme gelen sözleri
herbiri taşıyarak büyüttü beni

sınırları var dedin denizin
gördüğüm suya karışınca öldüm

çayırlar dağlara dayandı
sırt vermiş bildiğin sular
ellerimde bir yalnız yolcu
onuda taşıyacak zaman var

şimdi sevgi sözleriyle yıka
ihanetin en derin ikliminde
şimdi git indir kendini

perdeleri indi karanlığın
şimdi alkışla zamanı

12.07.08

Şiir:

KIYI

Mustafa ATİKER

logphasmat@yahoo.de

-1-

geriye ne kalır deme
bir yosun parçası da bulsan getir bana
bir yıldız çiçeği olur mu
bu dünyada olmayan bir sen kaldın
bu rüzgarda yetişmeyen bir yıldız çiçeği gibi kaldın
bir yelkenli geminin küpeştesinde paramparça bir pusula
bir şehir gibi kaldın bir liman gibi bir dağ gibi
boynu bükük bir papatya sonsuz bir elvada gibi
deniz gibi bir şey
sallanıyor
ama varolmuyor
bu bir dünya
neden istediğim gibi olmuyor deme

sen taç yaprakları yeni açmış bir aslanağzısın
bırak uzak ve yakın limanlara yanaşan gemiler sığ sulara parçalansın
benim işim değil ki seni özlemek seni kucaklamak
ellerim yetişmiyor desem yalan
yıllarım yetişmiyor desem yine yalan
ben köpük parçalarını saya saya bir yere varmışım
mezarlara vadi olan kuşların kanatları gökyüzüne dokunur arkadaşım

-2-

ben bir sınırın taşı değilim
ben bir mezar taşıyım
kim dikti beni buraya
benim için biten bir savaş yok
benim içimde kaybolduğum
hep aklımda ve yanbaşımda
kumrallaşmış şehir ahlakına açılan dar bir patika
dolaşıyorum dağlarda
yalnızlık değil bu yavrum
yalnızlık benden uzaklarda
benim hiç bir şeyim yok ve hiç bir şey olmadı bana
benim hiç bir şeyim yok tapındığım mezar taşlarından başka
ve hiç bir şey dokunmadı bana bu taşlardan başka

SEKSEN YILIK ROMANI YENİDEN OKUMAK: RÖVANŞI KİM ALACAK?

Hasan ÖZTÜRK

hasanozturktrb@hotmail.com

Cumhuriyet'in kurucusundan sekiz yaş küçük olan romancı Reşat Nuri Güntekin, Cumhuriyet'in romanı Yeşil Gece'yi yazdığında, "yolun yarısı"ni geçmek üzere; Cumhuriyet ise çevresindekilerin meraklı bekleyişleri karşısında, kelimelerini artırarak konuşmaya çalışan, yeni dillenemeye başlamış bir çocuk yaşındadır. Romancı Reşat Nuri, "romanesk" olan(lar)a "realist" olanı kaynaştırıp Yeşil Gece romanını kotardığı yıllarda yeni devletin "eğitim müfettişliği" görevini de sürdürmektedir. Cumhuriyet'in romancısı Reşat Nuri, dönemin önemli ismi Yahya Kemal'in; "**Bir devrin edebiyatını, o devrin iktidar muhitinde bulunanlar vücuda getirir.**" sözünün kanıtı olacak ölçüde, iktidarın odağındadır. Cumhuriyet Türkiye'sinin getirdiği yenilikler ve bu yeniliklerin halka yansıtılması, edebiyatçılara ve özellikle de iktidarın edebiyatçılarına -Semih Gümüş'ün deyişle *görevci* edebiyatçılara- önem verilmesini gerektiriyordu. İmparatorluğun çöküşünün faturası bir şekilde ödetilecek, ardından da halk bilinçlendirilecekti. Eski-yeni bağlamında, halledilmesi gereken sorunların en çetini hiç kuşkusuz "din" ve "laiklik" ikilemidir.

Yeşil Gece'nin yayımlanışından bu yana seksen yılın geçtiği Türkiye'de, din ve laiklik eksenindeki tartışmalar ayyuka çıkmışken bu tartışmaları yeni bir perdeden dillendirme çabasında olanların, şimdiye dek bir kez bile olsun dönüp Yeşil Gece okuduklarını ve bundan sonra da okuyabileceklerini sanmıyorum. Durumdan "reyting" çıkarmaya çalışanlar arasındaki "*sosyal tavır ve emelleri inceleyenler, gerektiği şekilde tefsir etmeyi bildikleri takdirde edebî malzemelerden de faydalanabilir*" (R. Wellek-A. Warren) olan kişilerin, "gerekli şekilde tefsir" için yeterli zamanları olmayacak gibi. Türkiye'de "**edebiyat**", Fecr-i Atı temsilcilerinin, beyannamelerindeki "*edebiyatın mânâsındaki bütün genişlikle anlaşılıp anlatılmadığı*" sözlerindeki sitemle "*boş vakitlerin güzel bir arkadaşı*" olma özelliğini -en azından medya mensupları için- koruyor. Romanın sokak boyunca gezdirilen bir ayna olduğu görüşü, Yeşil Gece'nin "*Kemalist reformizmin yol ağzı*" (Taner Timur) olmasıyla da bir gerçeklik kazanamıyor, nefesi kısık tartışmalar arasında.

Romanlarında, yıkılan imparatorluğun son yıllarıyla, yeni bir devletin ilk yıllarını "konu" edinen Reşat Nuri, aynı dönemi ilk ve tek "**ideolojik**" romanı Yeşil Gece'ye sığdırmıştır. Yeşil Gece'nin yazıldığı 1926'da "**laiklik**" kavramının bugünkü biçimiyle tartışıldığını söylemek elbette mümkün değil. Böyle olmakla birlikte dinin; yönetim, eğitim, hukuk vb. alanlardan sıyrılıp kişinin dünyasıyla sınırlan(dırıl)masının, açıkçası pozitivist zihniyetin egemen kılınmasının önündeki "**mutaassıp zihniyet**" engelini aşmak için; din istismarcısı "**softa**"larla mücadele şarttır. Yeşil Gece, harareti yüksek böyle bir ortamın romanıdır. Fransız romancı Zola'dan, *Gerçek* adlı romanı çevirdiği yıllarda Yeşil Gece'yi yazan Reşat Nuri'nin, adı geçen romandaki ruhban sınıfının olumsuzluklarından etkilendiği açıktır. Bu, dış/edebî etkiye, "yobazlığı tenkit eden bir roman yazması" direktifi de eklenince bugünün eleştiri oklarının hedefindeki "**resmî ideoloji**", edebiyat eserlerinin temsil gücü yaygın "roman" türüyle, yeniliklerle aydınlatılacak kitleye sunulur. Ne Reşat Nuri, ne de romanı tektir bu projede.

Romanın mesajı ve soruları

Yeşil Gece romanının kahramanı Ali Şahin, medresede okurken derslerin yetersizliğini görüp dinin de "**zulme ve fesada alet olduğunu**" kavradıktan sonra "**bir gün cihanı kaplayacak yeşil sancak**" hayalleriyle geldiği medreseden ayrılmış öğretmen yetiştiren okula (Darulmuallimin) geçer. Medresedeki dersleri inandırıcılıktan uzak bulan Ali Şahin, yeni girdiği öğretmen okulundaki seviyesiz çekişmelerden de rahatsız olur. Kendisi gibi düşününlerin azlığını ve güçsüzlüğünü görünce kendisi gibi düşünen ve görüşlerini yaşatacak insanlar yetiştirmenin vereceği mutluluğun tesellisiyle, öğretmen olup İzmir/Sarıova'ya gider. İstanbul'dan ayrılmış "**yeşil gecenin boğduğu**" Sarıova'ya giden Şahin öğretmen, kasabayı uzaktan görür görmez; "**bizim muharebe meydanı**

göründü” der. Öğretmenlik yapacağı yere gelmesinin üzerinden henüz üç saat geçmemiştir ki Şahin Öğretmen, “**softalığın bu kasabaya ne büyük bir kudretle hâkim olduğunu anlamış**”tır. Kasabada, çetin mücadelelerin yeni öğretmeni beklediği apaçıktır. Kasabayı kuşatan “**softa**” takımının, eğitimi engelleyici “**geri**” fikirlerine karşılık Şahin öğretmen karardır, umutludur; çevresindeki “**aydınlık**” fikirli birkaç arkadaşıyla birlikte çıkarıcı, merhametsiz, örümcek kafalı, din istismarcısı kasaba eşrafına karşı örgütsel muhalefetini/mücadelesini sürdürür. Şahin Öğretmen, öğrencilerini çok sevdiği Emir Dede okulunda uğraşırken Birinci Dünya Savaşı başlamıştır. İzmir’e giren Yunan askeri Sarıova’yı da ele geçiren herkesin dağa kaçtığı kasabada Şahin öğretmen, Millî Mücadele’yi destekleyen gizli ve önemli çalışmalarını sürdürürken yakalanır ve bir Yunan adasına sürgüne gönderilir. Beş yıllık sürgünün ardından “**cumhuriyet**” yönetiminin iktidar olmasının mutluluğuyla, yeni bir heyecanla Sarıova’ya dönen Şahin Öğretmen, yeniden hayal kırıklığına uğrar. Gerçi, onun sürgünde olduğu yıllarda, “**beklediği büyük inkılâp olmuş**”, yeni bir devlet kurulmuş, hilafet kaldırılmış, tekke ve medreseler kapatılmış, yeniliğin aydınlık ışığıyla “**Sarıova’daki türbe kandilleriyle beraber yeşil gece de müebbeden sönmüştür**”; ancak bütün bunlar yanıltıcı bir dış görüntüden ileriye gidememiş, gece sönmüşse de yarasalar kanat çırpılmaktadır. Şahin öğretmenin, kendileriyle amansız mücadeleye giriştiği kasaba seçkinleri kılık değiştirerek yeni yönetimde de söz sahibi olmuştur; kendisini Yunanlılarla işbirliği yapmakla suçlayan bu yöneticiler, çok istemesine rağmen onu görev yaptığı Emir Dede okuluna öğretmen olarak göndermezler. Kazanmak için geldiği “**muharebe meydanı**”ndan, “**inkılâp denen şeyin bir günde olmadığı**” gerçeğini anlayarak, açıkçası yenilerek, “**zaferin ve inkılâbın doğduğu yere**”, Ankara’ya gitmek üzere Sarıova’dan ayrılır.

1928’de yayımlanan Yeşil Gece romanına seksen yıllık bir aradan sonra yeniden bakmak ve bugün böyle bir ihtiyacımız olduğunu görmek, edebiyat eserlerinin toplumsal sorunları yansıtma biçimini olduğu kadar laiklik konusunda alınan yolu göster(ebil)mesi bakımından da önemlidir. Sondan başlayarak söyleyelim. Şahin öğretmenin, “**zaferin ve inkılâbın doğduğu yere**” yalnız başına gidişiyile bugün Anıtkabir çevresindeki neredeyse periyodik nitelik kazanan dir(i)lik ayini gösterileri, ortak yenilginin umut kaynağı mıdır? Ali Şahin’in anlayamadığı, yanlışı neydi ve bugün aynı yanlışı yapan kim/lerdir? Ali Şahin’e, dinî hayatın sorunlarıyla baş edebilmek için, medreseden “icazet” aldirmek, Cumhuriyet aydını için yeterli sayılmış mıdır? Öğretmenlik yapacağı kasabayı uzaktan görür görmez “**muharebe meydanı**” ilan etmek, oradaki halkı ve onların yaşama değerlerini mi düşman görmektir? Yunan buldozerinin yıktığı türbeye seyrederken onun yıkılışına, eskiden kalmış olduğu için sevinmek cehaleti, Şahin öğretmenden başkalarına da bulaşmış mıdır acaba? Yeşil gece romanında Ali Şahin’in “**militan laiklik**” (B.Lewis) rolünü üstlenen Deli Kâzım’ın; “**Medreseleri yakmadıkça, softaların sarığını hayvanların boynuna yular yapmadıkça, bu memleket kurtulmaz.**” fermanı, romanı yazdıran Atatürk’ün; “*Taasupsuzluk o kimsede vardır ki vatandaşının veya herhangi bir insanın vicdanî inanışlarına karşı hiçbir kin duymaz, bilakis hürmet eder. Hiç olmazsa başkalarının, kendisine uymayan inanışlarını bilmemezlikten, duymamazlıktan gelir.*” sözlerine aldırış etmeyen donanımsız çevreleri ne ölçüde etkilemiş olabilir? Kasaba halkının, kişisel sorunlarıyla uğraşmasına karşılık tehlikeleri göze alarak Mili Mücadele’yi destekleyen ve bu nedenle sürgüne gönderilen Şahin öğretmenin, yönetimi ellerinde bulunduran düzenbazlarca Yunan işbirlikçiliğiyle suçlanması, her durumda derin çıkarlarını gözeten çağdaş düzenbazların yönetim/hukuk kurnazlıklarıyla benzeşmiyor mu acaba? Tartışma sorularını çoğaltmak mümkünken, sekseninci yılın aktüel sorusuyla (*sorunuyla* demek, daha doğru belki) bitirelim romanın bize sorduklarını. Din-devlet ilişkileri bağlamındaki laiklik merkezli tartışmalar bugüne dek “**dinin siyasete âlet edildiği**” bahanesiyle sürdürülmekte iken, bugünlerde dinin kutsal kavramlarının marka adı olarak kullanılmasıyla “**dinin ticarete âlet edildiği**”ni öne süren bazı ilahiyatçıların “*Kutsal dinî kavramların manevî içeriğinin tahrip edildiği, din istismarı sonucu ticari kazanç elde edildiği, herkes tarafından kutsal kabul edilen bir*

kavramı marka haline getirerek muadil markalar karşısında haksız kazanç oluşmasına neden olduğu” gerekçesiyle dava açmaları, Ali Şahin’in kaygılarının yersiz olmadığına bir işareti olarak anlaşılabilir mi?

Estetiği zayıf, ideolojisi kuvvetli roman

Cumhuriyet dönemindeki *kanonik edebiyat* oluşturma çalışmalarında öne çıkan Yeşil Gece, edebî değeriyle önem kazanmadığından olacak ki bu bağlamdaki yazılarda adından pek söz edilmez. İdeolojik vurgusunun, edebî değerinin önüne geçmesi, Yeşil Gece’nin kitap olarak -mesajının kutuplaştırılmasına benzer biçimde- farklı uçlarda yer almasına neden olmuştur. Fethi Naci’ye göre “**edebiyat açısından başarısız, bildiri bakımından tutarsızlıklarla dolu**” olan roman, Nazım Hikmet’e göre “**Reşat Nuri’nin en derin eseri**”dir. Kısa süreli de olsa çıkardığı gazeteyle resmî ideolojiye hizmeti başaramayan Reşat Nuri’nin, “**Yeşil Gece’de tutarlı bir demokratik devrim mesajı**” (Taner Timur) geliştirdiğini düşünenler yanında, Yeşil Gece’yi “**gerçekten Reşat Nuri’nin inkılâp aşkı ile geçmişi horlayan kof bir romanı**” (Dergah, TDEA) olarak görenler de vardır. “**İnandırıcı olmaktan çok uzak ve âdeta alelâde bir propaganda havası taşıyan eserin**” (Orhan Okay) yazarı, hem kendisi hem de kahramanı için “*ikimiz de toyduk*” demekle, direktif almasaydım romanı yazmazdım demeye mi getiriyor, bilinmez.

Yeşil Gece, yayımlandığı yıllarda kavramsal olarak tartışılmasa bile M.Luther’in, “*dünyevi iktidarın tek otorite olduğunu fakat ruhani hususlarda kanun koyamayacağını, papanın da dünyevi yetkisinin bulunmadığını*” söyleyerek başlattığı “**laiklik**” sürecinin bizim için önemli bir yerinde durduğu ve bugün biz aynı yerde durduğumuz için sözü edilmesi gereken bir romandır.

Şiir:

GÜL KOKAN DİKENLER

Burcu AKKANLI

sonsuz_mavi_20@hotmail.com

Gülleri tuttu ellerim
Avuçladı hoyratça
Kanadı ellerim
Ama dikenler bilmesede de

Kanın yanında
Güller kokularını
Bırakmıştı avuçlarına

Sonra tutmak istedim
Ellerini
Bırakmadın
Ama bilmiyordun
Gül kokuları sunacaktı
Sana ellerim

Olsun git şimdi
Ben kanayan ellerimi iyileştiririm
Ama yüreğime
Yetmez gücüm

Hoyratça geçtin
Hayatımdan
Ve tüm güzelliklerimi
Alıp yanına
Beni sensiz bir şehre mahkûm ettin

Git şimdi
Ben seninde payın olan
Faili meçhul bir
Ölüyüm artık
Yüreği karanlıklara prangalı

Şimdi gidiyorum
Ölü yüreğimi
Kanayan ellerimi
Ve gül kokularına bulanmış
Avuçlarımı
Alıp gidiyorum şehirden

Belki dönerim bir gün
Geri
Ne kanayan ellerimden
Ne avuçlarımda ki
Gül kokusundan eser kalmaz belki
Ama bil ki ölü yüreğimi
Hala taşıyım
Sol yanımda
Belki mecburiyetten
Belki de
Seni unutmamak adına
Hoşça kal sevdiğim
Yüreğin benim ya
Artık
İyi bak emanetime

YENİ BİR DİN, YENİ BİR PEYGAMBER*

Kerem Kamil KOÇ

‘Şiir şairin ruhunun aynası olmalıdır. Şair, şiirini doğal olarak, zorlanmadan yazmalıdır.’
Duname-Nima YUŞİC

Bir arpa boyu yol...

1852 senesinde Tahran Darülfünunu’nun açılışı, Tebriz’de kurulan ilk matbaa ve resmi-gayri resmi gazete ve dergilerin yayımlanmaya başlanması, hızlanan tercüme çalışmaları sayesinde İran’da siyasi ve toplumsal alanlarda değişimler yaşanırken edebiyat da kendine düşeni almış; roman, hikâye ve şiirde çeşitli değişimler yaşanmıştır.

1906’da Meşrutiyetin kabulüyle yenilikler birbirini izlemiştir. Yaşanan değişimlerle, en eski örneği dokuzuncu yüzyılın ortalarına dayanan İran edebiyatının omurgası sayılan şiir türü Türkistan, Irak ve Hint üslupları dönemlerini aşarak Kaçar Hanedanlığı yıllarında geldiği Bazgeşt-i Edebi (Edebiyatta geri dönüş) akımından ileriye doğru ürkek bir adım attı.

Meşrutiyetle birlikte şiirlerin konuları toplumsal ve siyasi nitelikler kazandı. Yeni mazmunlar kullanılmaya başlandı. Dönemin sloganı Türk edebiyatındaki Tanzimatçıların birinci kuşağının da sloganı olan ‘Sanat toplum içindir.’ Oldu. Halka ulaşmayı hedef aldığından dilde halkın daha kolay anlayabilmesi için bir takım sadeleşmelere başvurulduysa da çok büyük değişimler yaşanmadı. Şiirler ve dönem anlayışı Meşrutiyet ruhunu dile getirip halkı ateşlemede etkili olsa da varlığını uzun süre devam ettiremedi; saman alevi misali parladı ve söndü.

Vezinden gıyotinler

Birinci Paylaşım Savaşı’nın İran Şiiri’nin dönüm noktası olduğunu söyleyebiliriz. Şairler şiirlerinde işlemek istedikleri güncel sorunları edebi sanatlar ve şiirin o güne kadar kalıplaşmış kurallarından sıyrıp istedikleri özgünlükte, rahatlıkta işleyememenin sıkıntısını yoğunlukla hisseder oldular.

Bu dönemde Cemalzade’nin şairlerin çektiği sıkıntılardan, şiirin askeri disiplini hatırlatan bir takım kurallarla, faşistçe yaklaşımlarla yazılamayacağından; eski kalıplarla kurallardan kurtulmanın önemi ve edebi bir demokrasiye geçilmesi gerektiğinden bahsettiği ‘Yek-i bud, yek-i nebud (Bir varmış, bir yokmuş)’un önsözü bir anlamda hafifletilmiş bir manifestoydu. Çokça tartışılmakla beraber bu’Kral çıplak ‘çığılığı birçok kulağa, maalesef, sadece bir çığılık olarak ulaştı. Mesajı az sayıda kimse tarafından alındı.

Birinci Paylaşım Savaşı’ndan Pehlevi iktidarına kadarki zamanda bir uyanış sürecine girildi. Ancak yenilik taraftarı şairler Edibü’l-Memalik Ferahani, Füzuanfer, Vahid-i Destgirdi gibi muhafazakâr şairlerin sert muhalefetleriyle karşılaştılar. Bu muhalefet sadece şiirsel kaygılardan kaynaklanmamaktaydı. Bu aynı zamanda ülkenin her tarafında görülen eski-yeni tartışmasının şiire yansımasıydı. Muhafazakâr şairler günlük yaşamlarında da muhafazakâr, yenilikçilerse genelde yenilikçiydiler. İnsanların düşündükleri şekilde yazdıklarını anımsarsak, muhafazakâr şairlerin aslında yenilikçi düşünce ile savaştıklarını, edebiyatın yenileşmesinin, modernleşmesinin ve asırlardır kullanılan kalıpların yıkımının halkın kolektif dizgisini de kırmasından korktuklarını söyleyebiliriz. Anlaşılan kaledekilerin bu Truva Atı’nı içeri almaya hiç de niyetleri yoktu.

Yenilikçi şairlerin ciddi çatışmaları göze alamaması sebebiyle sağlam bir geleneğe bağlı İran Şiiri’nin biçimsel değişimi sancılı ve uzun bir sürece yayıldı. Şairler yeni biçimler konusunda ısrarcı davranmayıp şiire yeni temalar sokmakla yetinmişler, biçimle alakalı olmayan bir değişime yönelmişlerdir. Şiirde yenilik sadece tema bağlamında düşünülmüş, şiirin asli öğeleri yeterince mercek altına alınmamıştır. Tüm bu olumsuz koşullarda da uğraşları iğneyle kuyu kazmaktan öteye geçememiştir.

Yus’lu Don Kışot

Tüm bu gelişmeler esnasında, başlarda Fransız romantik şiiri etkisindeki şiirini

* Din’in düşünce, inanç, ülkü anlamlarını göz önüne alarak, peygamber kelimesinin de Farsça ‘peygam’ yani ‘haber, mesaj’ kelimesine ‘borden’ yani ‘götürmek’ fiilinin geniş zaman gövdesi olan ‘ber’ getirilerek yapıldığını, ikisinin birleştiğinde haber getiren, üçü birleştiğindeyse bir düşüncenin haberini getiren; o düşüncüyü müjdeleyen anlamına geldiğini belirtirsek başlığımızın abartı olmadığını ortaya koymuş oluruz.

eski kalıplarla vezne ve kafiyeye bağlı olarak ortaya koyan Nima daha sonraları daha cesur davranarak yeni şiirin temellerini attı. Yaptığı yeniliklerle, yeni bir kalıp ortaya çıkarmadaki bilimsel, hedefli ve düzenli yaklaşımı sebebiyle Modern İran Şiiri'nin kurucusu kabul edilir. Modern İran Şiiri Nima'nın şiirinde vücut bulduğundan Modern Şiiri incelemek, onun esaslarını anlamaya çalışmak bizi Nima'nın şiirini ve şiire bakışını anlamaya zorunlu kılar.

1920'de şiir dünyasına ilk şiiri Kıssa-i Reng-i Peride ile giren Nima bu şiirinde Eski Şiirin şekil, kalıp, ifade ve mazmunlarını kullanarak hayatın acıklı öyküsünü anlatırken tüm bu olan bitenden sorumlu gördüğü toplumu acımasızca suçlamıştır. Daha sonraki Çeşme-i Kuçek, Boz-i Mollan, Hasen-i Mes'elegu ve La Fontaine etkisi görülen Hurus u Rubah şiirlerinde eski şiir kalıplarına bağlı kalmıştır. Rus savaşına gönderilmiş bir askerın şahsında yoksul halkın çektiklerini anlattığı Hanevade-i Serbaz(Askerin Ailesi) realist şiirlerinin en önemlisidir. Mahbes şiirindeyse İran köylüsünün içinde bulunduğu zor koşulları gözler önüne sererken toplumcu bir kimliğe bürünür.1922'de yazdığı ve ancak 1950'de basılan dünyadaki her şeyi bir efsane kalıbı içerisinde işlediği Efsane adlı şiiri Nima'nın şiirindeki evrimi açıkça ortaya koymaktadır.

Onun şiir kuramı içerikteki değişimlerin yanı sıra mısraların tekdüze ve belirli aralıklarla olması kaydından kurtarılması, belli duraklarda kafiyenin zorunluluğuna aldirmama ancak vezne ve ahenge dayanma esasına göre kurulmuştur. Nima İran Şiirini ve şairlerini abaküslü ilham perisinden kurtaran kişidir.

Nima Yuşic'e göre bir şairin dört asli görevi vardır:1)-Toplumun beklentilerini bilmek, 2)-Folklorunu (Geleneğini) tanımak, 3)- Şiirin ideolojik veya felsefi tek bir akıma bağlamamak; özgür bırakmak, 4)-Tüm bunlar esnasında gününün edebiyatının da takipçisi olmak.

O, Tanzimat Edebiyatı'nda karşımıza çıkan Şinasi' dir; vezinden kafiyeye, dize yapısından cümle kuruluşlarına, temalarına ve düşünsel öze kadar eski değer ölçülerini birer birer sorgulamış, dilin mevcut anlatım olanaklarını ve sözcükleri elinden geldiğince zorlamıştır. Edebi sanatların zorunlu kullanımlarını gereksiz bulur.

Şiiri yıkıcıdır, kalıpları yıkmıştır; ama aynı zamanda yapıcıdır, yeni söyleyişler, anlatım biçimleri geliştirmiştir. Şiirine yöneltilen en büyük eleştiri, Türk Şiirinde İkinci Yeni'cilerin de sık sık karşılaştıkları yoğun teşbih kullanımı ve sembollerle anlaşımın zorlaştırıldığı suçlamasıdır.

Karşılaştırmalı okumalar yapmak isteyenler için Nima Yuşic'in, Sartre, Steinbeck, Joyce, Borges, Pound, Mayakovski ve Kafka gibi yazarların çağdaşı olduğunu belirtmekte fayda var.

Ve sonrası:

Modern İran Şiiri'nin doğumu 1940'lara denk gelir. Bu ekolün öncü ve önde gelenlerinden bazıları: Yeni terkipler kullanarak yazdığı aşk şiirleriyle Feridun-i Tevelleli, serbest ölçüyle yazan Muhammed İslami, yazdıklarıyla Modern İran Şiiri'nin gelişmesinde lokomotif vazifesi gören Nadir-i Nadirpur, şiirlerinde ölüm ve yokluk ile aşk ve hayata ağırlık veren, cinsel eşitsizliğe vurgu yapan Furuğ-i Ferruhzad, metafiziksel endişeleri, kullandığı imgeler, çarpıcı söyleyişi ve felsefi içeriğiyle Abdülhak Hamid Tarhan'ı anımsatan, serbest vezinli şiirlerindeki uyumu seslerde, sözcüklerde ve şiirin musikisinde arayan Sohrab-i Sipihi, şiir ve felsefeyi yoğurarak şiirde felsefi söylemleri başarıyla kullanan İsmail Ho'i ve Mansur-i Ovcı, aynı zamanda bir yayımcı olan ve genç neslin kitaplarını yayımlayan Muhammed Ali Sepanlı ve serbest ölçüyü kullanan Tahire-i Saffarzade'dir. Huşeng-i İbtihac, Feridun-i Muşiri ve Muhammed Huseyn-i Şehriyar ise hem modern hem klasik şiirde ürünler verdiler.

Umutsuzluk, nefret, kızgınlık, karamsarlık ve birbirine yabancılaşan bir toplumda bireyin yalnızlığı gibi konular İran'ın içinde bulunduğu koşullar yüzünden yenilikçi İran şairleri tarafından sıklıkla işlenen konular oldular.

"Yarı Serbest Şiir", "Serbest Şiir", beyit yerine mısranın kullanıldığı, kafiyeye önem verilmeyen "Beyaz Şiir" ve dilbilgisi kurallarının önemsenmeyerek şiirin halk diliyle söylendiği "Halk Şiiri", şiirin İran yolculuğunun günümüze uzanan basamakları olmuştur.

Şiir: YAŞADIM SENİ
Atilla YAŞRİN

Anne!
Ümitsiz sevinçlerde yaşadım seni,
Dilsiz çılgınlıkların umutsuzluğu gibi.
Manasız sevinçlerin sesini,
Hıçkırıklar boğacakmış gibi.

Anne!
Neşesiz baharlarda yaşadım seni,
Rüzgâra güçsüz gelincikler gibi.
Suyu çekilmiş yaprağın tenini,
Avuçlarımda hisseder gibi.

Şiir:

OLMASA

Murat APAYDIN

Döneceğin güne kadar
diktim güllerimi.
Yeşil ve maviden sarardım.
Seni kendime sorardım yalnızken.
Sen yokken içimde,
içime bıraktığın o sessiz çılgılığın
gürültüsüyle uyanırdım.

Son nefesimi kalbimin
çıkış noktasında dinledim.
Senden ayrı olmak
ucu nereye gider belirsiz
bir karanlık!

Sustuk ikimizde
hasretimize döndük bekleyişlerimizle.
Ağlamak,
bir de o var.
Ağlamaktan ziyade sevinç gözyaşları say
bir insanı sevmenin bedeli...

Ağır kar
ve yapışmış ciğerime derdim.
Şimdi çekip giderdim.
Ucunda kendimi unutmak olmasa
sonunda kendimi...

Seni sevmek olmasa...

Anne!

Kanlı topraklarda yaşadım seni,
Kaderine inat yaşayan çocuklar gibi.
Güneşin kalbi kadar sıcak gözlerini,
Pamuk helvaya diken çocuklar gibi.

Anne!

Yaslı bayramlarda yaşadım seni,
Yırtık ayakkabıyla bayrama çıkan umut
gibi.
Darağacımın yağlı kemendini,
Boynuna geçiren kader mahkûmu gibi.

Şiir:

AZAP DİYARLARI

Özer ŞENÖDEYİCİ

Taş zemini yosun tutmuş zindanlarda,
Küflenir ışıklar köhne şamdanlarda,
Etten duvarlar; kemikten parmaklıklar...
Hapseder ruhumu bazı zamanlarda.

Nabzım şakaklarıma güller vurur,
Donmuş bakışlarımda güller savrulur,
Üç köşeli bir taş çöker boğazıma,
Bir köşesi aşk;
Diğeri hasret;
Öteki gurur...
Ufkuma gerilirken siyah perdeler,
Koşuşur sokaklarda uzun gölgeler,
Gölgeler...bir zamanın hoş hatırası...
Artık şuurumdan öte bir yerdeler!

Çiğ taneleri düşer alınıma birden,
Kavrulur tenim ateş renkli nehirde,
Azap diyarlarını seyre dalarım:
Bu diyarların
Yeri tunçtandır
Göğü demirden...
İdrakimin hayata küstüğü yerde,
Ruhumun bedenimi astığı yerde,
Izdırab ülkesine koşar giderim;
Ayağımın toprağa bastığı yerde!

Şiir:

Üzeyir Lokman ÇAYCI

Traduit du Turc par Yakup YURT

Şiddet adamın içindeydi

Kirlenmeler arasında fark edilmeyenler

Büyük bir mağazanın giriş kapısında
«Hayvanlar giremez ...» uyarısına rağmen
İçeride yaşananlar bu yazının dışındaydı...

Paris'te hırpalanan çocuk
Irak'ta bombalanan...
Filistin'de kurşunlanan çocuklar gibi
Çaresizdi.

Adı konulamayan davranış bozuklukları

Raflar arasında
İki veya üç yaşında annesiz bir çocuk
Babası tarafından
Evrile çevrile dövülüyordu.

Ne görüntü alıcılarının
Ne de görevlilerin izleme alanında
olmayan
İğrenç bir manzara.

Çocukken yaşlandırılanlar

Çevresindeki insanların
Sezgilerini önemsemeden
Küçük bir varlığın
Masumiyetini umursamadan
Kaba eylemlerini sadistçe sürdüren bir
baba...

Kendi kendilerini yönetemeyenler

Yavrusunun geleceğini
Ve umutlarını çalan bir çocuk üreticisi

La violence était dans l'homme

Ce que l'on ne remarque pas dans les pollutions

A la porte d'entrée d'un grand magasin
Malgré le rappel «Interdit aux animaux
...»
Le vécu de l'intérieur était exclu de cet
écriteau...

L'enfant malmené à Paris était désarmé
Comme
Ceux bombardés en Irak...
Ou fusillés en Palestine.

Innommables déficiences de comportement

Dans la dédalle des rayons du magasin
Un enfant âgé de deux à trois ans, non
accompagné de sa mère
Était en train d'être battu par son père
Sans dessus dessous.

Quelle vue abjecte
Qui n'était dans la zone de captation ni des
caméras
Ni du personnel de surveillance.

Ceux qui vieillissent dès l'enfance

Un père pouvant violenter de manière
sadique
Sans accorder aucune importance
Aux sensibilités des consommateurs
Passant dans les parages
En se foutant pas mal
De l'innocence
D'une petite créature...

Incapables de se diriger aux-mêmes

Un progéniteur d'enfant confisquant
L'avenir et les espoirs de son rejeton

Kontrolsüz güç sahibi
İnsan sevmez bir hayal...

Şiddet adamın içindeydi

Bir alışveriş merkezinde
Sevmesini bilmeyen bir gölge
Öfkeyle beslenen şiddet
«Git evine bardak kır... Kapılarına vur...
Sakız çiğne!» diyemeyen
Bir çevre...

Bir başkasının yükünü sana taşıyacaktılar

Acılarının profili hakla, hukukla
anlaşılmayacak...
Yarınlarda geçmişine bakmadan seni
suçlayacaklar!
Kırılmalığından... haksızlıklara baş
kaldırmandan
Faydalanmak isteyenler olacak...
Şiddet hamalı baban ise
Kendi kabalıklarının cezasını
Sana rağmen
Yalnız ve kimsesiz kalmakla çekecek...

Acılarının profili hakla, hukukla
anlaşılmayacak...
Yarınlarda geçmişine bakmadan seni
suçlayanlar
Bir başkasının yükünü sana taşıyacaktılar!

Bouchelay, 01.12.2007

Le puissant à pouvoir incontrôlé
N'aime point l'être humain...

La violence était dans l'homme

Dans un centre commercial
Une ombre incapable d'aimer
La violence qui se nourrit de colère
Agit dans un environnement
Incapable de lui dire
« Va casser des verres à la maison...
Cogner contre les portes ...
Ou mâche du chewing-gum! »

On te fera porter le fardeau de quelqu'un d'autre

L'origine de tes douleurs ne sera pas
comprise par l'équité, la justice...
Dans le futur, tu seras accusé
indépendamment de ton passé!
Il y en aura qui voudront profiter
De ta vulnérabilité... de tes rébellions
contre les injustices...
Quant à ton père porte-faix de violence
Subira la peine de ses grossièretés
En restant seul et sans personne
Malgré toi...

L'origine de tes douleurs ne sera pas
comprise par l'équité, la justice...
Dans le futur, ceux qui t'accuseront
indépendamment de ton passé
Te feront porter le fardeau de quelqu'un
d'autre!

Bouchelay, le 01.12.2007